

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет журналістики**

КОНФЛІКТНО-ЧУТЛИВА ЖУРНАЛІСТИКА

**короткий словник-довідник
термінів і понять**

Затверджено
Вченою радою ЗНУ
протокол № 2 від 27 вересня 2019 р.

Запоріжжя
2019

УДК:070 (038)
К652

К652 Конфліктно-чутлива журналістика : короткий словник-довідник термінів і понять / уклад. Н. В. Виговська, Ю. В. Любченко, К. Г. Сіріньок-Долгарьова. Запоріжжя : ЗНУ, 2019. 94 с.

Пропоноване видання – це вперше укладений короткий словник-довідник у сфері конфліктно-чутливої журналістики. В книзі надано загальний опис і тлумачення термінів і понять етичної журналістики, професійних стандартів медіа щодо висвітлення тем, пов'язаних із правами людини і громадянина, насильством над дітьми, жінками, ЛГБТ-спільнотою, ворожою мовою, різними формами дискримінації у суспільстві тощо.

Словник-довідник призначено для студентів факультетів журналістики для використання у межах курсів «Аналітична журналістика», «Інтернет-журналістика», «Новітні медіа», «Журналістське розслідування» та інших фахових дисциплін. Книга також стане у нагоді журналістам, громадським активістам, блогерам, медіазнавцям і аналітикам, що провадять дослідження мас-медіа. Рекомендовано для усіх, хто цікавиться висвітленням конфліктно-чутливої тематики у засобах масової інформації.

УДК:070 (038)

*Рецензент –
д-р. соц. ком., доцент В. А. Ковпак*

*Відповідальна за випуск –
канд. соц. ком., доцент Ю. В. Любченко*

ЗМІСТ

<i>Передмова</i>	7
------------------------	---

А

АГРЕСІЯ.....	8
АГРЕСІЯ ЗБРОЙНА	8
АДВОКАЦІЯ (АДВОКАСІ)	9
АКТИВІЗМ	10
АНТИСЕМІТИЗМ	10
АСИМІЛЯЦІЯ.....	11

Б

БАЛАНС У ЖУРНАЛІСТИЦІ.....	12
БЕЗПЕКА.....	13
БЕЗПЕКА ЖУРНАЛІСТА.....	13
БІЖЕНЕЦЬ.....	14
БУДИНОК СІМЕЙНОГО ТИПУ.....	14

В

ВІЙСЬКОВИЙ ЖУРНАЛІСТ.....	15
ВІКТИМІЗАЦІЯ.....	16
ВЕРИФІКАЦІЯ.....	16
ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ (ПЕРЕСЕЛЕНЦІ).....	17

Г

ГЕТЕРОСЕКСИЗМ.....	17
ГІБРИДНА ВІЙНА.....	18
ГОМОФОБІЯ.....	18
ГРОМАДСЬКА ЖУРНАЛІСТИКА	18
ГРОМАДЯНСЬКА ЖУРНАЛІСТИКА	18
ГРОМАДЯНСЬКІ ПРАВА І ОBOB'ЯЗКИ.....	19

Ґ

ҐЕНДЕР.....	20
ҐЕНДЕРНА ОРІЄНТАЦІЯ.....	21
ҐЕНДЕРНА РІВНІСТЬ.....	21
ҐЕНДЕРНА ЧУТЛИВІСТЬ.....	21

Д

ДЖИНСА.....	22
ДИСКРИМІНАЦІЯ.....	23
ДИТИНА.....	24
ДИФАМАЦІЯ.....	24

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО.....25

Е

ЕЙДЖИЗМ..... 26

ЕТИЧНА ЖУРНАЛІСТИКА.....27

ЕТНІЧНА ГРУПА.....27

Ж

ЖЕРТВА..... 28

ЖУРНАЛІСТИКА МИРУ 29

ЖУРНАЛІСТСЬКІ СТАНДАРТИ.....30

З

ЗААНГАЖОВАНІСТЬ У МЕДІА31

ЗАГАЛЬНА ДЕКЛАРАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ 32

ЗБРОЙНИЙ КОНФЛІКТ.....32

І

ІДЕНТИЧНІСТЬ..... 33

ІНКЛЮЗІЯ.....35

ІНТЕРСЕКС.....35

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЗАПИТ..... 36

К

КВІР..... 37

КОНВЕНЦІЯ ООН ПРО ПРАВА ДИТИНИ.....37

КОНВЕНЦІЯ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І
ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД..... 39

КОНВЕНЦІЯ РАДИ ЄВРОПИ ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ І
БОРОТЬБИ З НАСИЛЬСТВОМ НАД ЖІНКАМИ ТА ДОМАШНІМ
НАСИЛЬСТВОМ.....39

КОНФЛІКТ..... 40

КОНФЛІКТНО-ЧУТЛИВА ЖУРНАЛІСТИКА..... 41

КСЕНОФОБІЯ..... 41

Л

ЛГБТІК.....42

ЛОБІЮВАННЯ.....43

ЛОКАЛЬНИЙ КОНФЛІКТ.....43

ЛЮДИ З ІНВАЛІДНІСТЮ.....44

М

МАНІПУЛЯЦІЯ.....44

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ45

МЕДІАОСВІТА.....	46
МИРОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ.....	46
МІГРАНТ.....	47
МОВА ВОРОЖНЕЧІ.....	48
МОНІТОРИНГ МЕДІА.....	48
МУЛЬТИКУЛЬТУРНІСТЬ.....	49

Н

НАСИЛЬСТВО.....	50
НАСИЛЬСТВО СЕРЕД ПІДЛІТКІВ (БУЛІНГ).....	51
НАЦІОНАЛЬНІСТЬ.....	52
НЕТЕРПИМІСТЬ	52
НЕУПЕРЕДЖЕНІСТЬ У ЖУРНАЛІСТИЦІ	53

О

ОПЕРАЦІЯ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ.....	54
ОПІКА І ПІКЛУВАННЯ.....	55
ОЦІНОЧНІ СУДЖЕННЯ.....	55

П

ПЕРЕСЛІДУВАННЯ	56
ПОЛІТИЧНА КОРЕКТНІСТЬ	56
ПОСТТРАВМАТИЧНИЙ СТРЕСОВИЙ РОЗЛАД.....	57
ПРАВОВАХИСНА ДІЯЛЬНІСТЬ.....	57
ПРАВОВАХИСНІ НЕУРЯДОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ.....	57
ПРЕВЕНТИВНО-ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ.....	58
ПРИТУЛОК.....	59
ПРОПАГАНДА	59
ПСИХОЛОГІЧНЕ НАСИЛЬСТВО.....	60
ПУБЛІЧНА ОСОБА.....	60

Р

РАСИЗМ	61
РЕАБІЛІТАЦІЯ.....	61
РЕЛІГІЙНА ГРУПА.....	62
РОЗМАЇТТЯ.....	62

С

СВОБОДА.....	63
СЕКСИЗМ.....	63
СЕКСУАЛЬНА ОРІЄНТАЦІЯ.....	64
СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО.....	64
СЕНСАЦІЙНІСТЬ.....	64
СОЦІАЛЬНА ГРУПА.....	65

СТЕРЕОТИП.....66

Т

ТОЛЕРАНТНІСТЬ.....66

ТОЛЕРАНТНА ЖУРНАЛІСТИКА..... 67

ТРАНСГЕНДЕР..... 67

У

УСИНОВЛЕННЯ..... 68

Ф

ФАКТЧЕКІНГ..... 69

ФЕЙК 70

ФЕМІНІЗМ70

ФОБІЯ..... 71

ФРЕЙМІНГ..... 71

Ц

ЦЕНЗУРА..... 73

Список використаних джерел..... 75

ДОДАТКИ

Додаток А. Приклад моніторингу щодо використання мови ворожнечі в інтернет-медіа.....83

Додаток Б. Люди з інвалідністю: мова і етикет.....87

ПЕРЕДМОВА

Журналістика нині переживає пору бурхливих трансформацій у всьому світі. Медіаексперти говорять про кризу професійного журналізму. У першу чергу причиною таких змін є перманентна диджиталізація і технологізація життя людства. Традиційні засоби масової інформації – друковане слово у пресі – «перекочували» онлайн, а аудіовізуальні ЗМІ все більше зливаються з іншими медійними платформами, продукуючи конвергентний контент.

Проте ці зміни мас-медійної форми лише верхівка айсберга трансформацій. Змінюється журналістика і в плані функцій і використання професійних стандартів. Ідеться про нові різновиди журналізму, які виникли у світі в останні десятиріччя як реакція на різноманітні виклики глобального суспільства. До таких належить конфліктно-чутлива журналістика, або як її ще називають журналістика, чутлива до конфлікту.

Від початку військової агресії на Донбасі і до сьогодні в Україні ведеться активна робота з просування стандартів і вимог до продукування медіаконтенту, підготовленого на конфліктно-чутливі теми: висвітлення подій на Сході України, про права людини, дискримінацію, гендерні питання, життя вимушених переселенців і т. д.

Пропонований словник-довідник є одним із перших в Україні видань, у якому зібрано, узагальнено, систематизовано і витлумачено поняття і терміни, які складають предметне тло конфліктно-чутливої журналістики. Авторі-укладачі опрацювали різноманітні джерела, серед яких рекомендації і офіційні документи урядових і неурядових правозахисних організацій (міжнародних – Організації Об'єднаних Націй, Ради Європи, Європейської Комісії; національних – Інституту Масової Інформації, Академії Української Преси, Детектора медіа та ін.), законодавча база України із цього питання, довідкові, навчально-методичні та наукові видання українською, російською та англійською мовами. Біля кожної статті подано посилання на джерело, яким послуговувалися під час її підготовки.

Видання адресовано студентам спеціальності «Журналістика» освітньо-професійних програм «Журналістика» і «Медіакомунікації» для використання у межах курсів «Аналітична журналістика», «Інтернет-журналістика», «Новітні медіа», «Журналістське розслідування» та інших фахових дисциплін. Словник також стане у пригоді журналістам, блогерам, громадським активістам, усім тим, хто цікавиться конфліктно-чутливою журналістикою, її принципами і реаліями функціонування в Україні і світі.

Автори-укладачі

А

АГРЕСІЯ – (від лат. *aggressio* – напад) – індивідуальна чи колективна поведінка або дія, направлена на заподіяння фізичної чи психічної шкоди або навіть на знищення іншої людини чи групи. Основні форми – агресія реактивна, агресія ворожа, агресія інструментальна та автоагресія. Форми агресії, що розвиваються в таких масових соціальних явищах, як терор, геноцид, расові, релігійні та ідеологічні зіткнення, звичайно супроводжуються процесами психічного зараження і взаємної індукції, стереотипізацією уявлень у створюваному «образі ворога». Готовність до агресивної поведінки розглядається як стійка риса особистості – агресивність.

Джерело: [112].

АГРЕСІЯ ЗБРОЙНА – застосування збройної сили державою проти суверенітету, територіальної недоторканності або політичної незалежності іншої держави, або яким-небудь іншим чином, несумісним зі Статутом Організації Об'єднаних Націй.

Агресія – поняття сучасного міжнародного права, яке охоплює будь-яке незаконне з точки зору Статуту ООН застосування збройної сили однією державою проти суверенітету, територіальної цілісності і політичної незалежності іншої держави чи народу (нації). Агресія є найтяжчим міжнародним злочином проти миру і безпеки всього людства. Неодмінною ознакою агресії є застосування державою збройної сили першою. У Резолюції про визначення агресії перераховано сім видів дій, що розглядаються як акти агресії:

1. Втручання або напад збройних сил держави на територію іншої держави або будь-яка військова окупація, який би тимчасовий характер вона не носила, що є наслідком такого втручання чи нападу, або будь-яка анексія із застосуванням сили території іншої держави або її частини.

2. Бомбардування збройними силами держави території іншої держави або застосування будь-якої зброї державою проти території іншої держави.

3. Блокада портів чи берегів держави збройними силами іншої держави.

4. Напад збройними силами держави на суходільні, морські чи повітряні сили або морські чи повітряні флоти іншої держави.

5. Застосування збройних сил однієї держави, що знаходяться на території іншої держави згідно угоди з державою, яка їх приймає, в порушення умов, передбачених цією угодою, або будь-яке продовження їх перебування на такій території після припинення дії угоди.

6. Дії держави, яка дозволяє, щоб її територія, надана нею у розпорядження іншої держави, використовувалася цією іншою державою для здійснення акта агресії проти третьої держави.

7. Заслання державою чи від імені держави озброєних банд, угруповань та регулярних сил або найманців, що здійснюють акти застосування збройної сили проти іншої держави настільки серйозного характеру, що це дорівнює перерахованим вище актам, або її істотна участь в них.

В контексті збройної агресії також розглядається поняття «агресивні наміри» – в міжнародному праві один із критеріїв, що враховуються Радою Безпеки ООН при визначенні існування акту агресії в конкретній ситуації. Констатуючи акт агресії, Рада Безпеки з'ясовує наявність у діях держави намірів агресивного характеру, як, наприклад, прагнення до анексії території із застосуванням сили, військової окупації території іншої держави тощо.

Джерела: [1, 8, 12, 97].

АДВОКАЦІЯ (АДВОКАСІ) – (від лат. *advocare* – заклик до надання підтримки) діяльність окремих осіб або організованих груп, яка має на меті здійснення впливу на громадську політику та рішення політичних, економічних і соціальних інституцій для представництва і захисту прав та інтересів цих осіб або груп.

Також це процес соціальних змін, що впливає на погляди, відносини в суспільстві та співвідношення сил, зміцнює громадянське суспільство і сприяє відкриттю демократичних просторів, спосіб винести проблему на порядок денний, забезпечити вирішення цієї проблеми та сформувати підтримку для роботи як над самою проблемою, так і над її вирішенням.

Основна мета адвокації – допомогти людям набути впевненості у своїх силах і використовувати цю силу для активної участі у процесі прийняття рішень. Інакше поняття адвокації буде дуже звужено до зміни політики (громадського лобіювання).

Так, до функцій адвокації належать:

- забезпечення сприятливого середовища для функціонування бізнесу та громадського сектору (дерегуляція, розробка відповідного законодавства та його належне виконання);
 - отримання або збереження суспільними групами економічних та інших переваг, преференцій, пільг;
 - розробка та впровадження сприятливих державних програм;
 - вирішення соціальних проблем, в тому числі тих, які перебувають виключно в компетенції органів влади.
- При цьому кожна адвокаційна кампанія повинна мати три головних очікуваних наслідки чи результати:
- зміна політики (при цьому відбувається взаємодія з владою без залучення громадян);
 - системні зміни (залучення громадян до процесу прийняття рішень);
 - демократичні зміни (громадяни усвідомлюють своє право бути залученими до процесу прийняття рішень і використовують його для участі у

прийнятті рішень на всіх рівнях влади). Якщо адвокаційна діяльність не передбачає цих трьох результатів, вона буде обмеженою зміною однієї чи кількох політик без змін у сфері прийняття рішень, а також без збільшення влади людей і їх ефективної участі у процесі прийняття рішень.

На сьогодні адвокатура і лобіювання в Україні окремим законодавчим актом не врегульовані. Проте різні аспекти відносин у цій сфері вибірково регулюються низкою українських законів.

Джерела: [6, 81, 96].

АКТИВІЗМ – це постійна діяльність із певною метою, що здійснюється безкорисливо та з внутрішніх спонукань (підтримка прав меншин, підтримка руху проти дискримінації, певних груп людей, захист природи, підтримка політичних партій або кампаній тощо). Активізм складається із зусиль щодо сприяння чи створення перешкод прямим соціальним, політичним, економічним, екологічним змінам або застою. Водночас він може набувати широкого діапазону форм: від написання листа в газету до політичних кампаній, економічної чи демонстративної активності (бойкоти, мітинги, вуличні страйки, сидячі страйки, голодування тощо). Активізм проявляється в таких формах як політичний активізм, екоактивізм, молодіжний активізм, медіаактивізм, кіберактивізм, судовий активізм, правовий активізм, ЛГБТ-активізм, традиційний активізм, крафтивізм, слактивізм тощо.

Тобто цивільний активіст і політичний активіст – це різні речі. Політичний активіст найчастіше є членом якої-небудь партії або організації, а навіть якщо і не є – то, в будь-якому випадку, втілює в життя якусь політичну програму. На відміну від нього, громадянського активіста хвилює конкретна проблема: вирубка скверу під забудову, муки тварин в цирку, дискримінація геїв або відсутність сповивальних столиків в туалетах кафетеріїв. Утім політичний і цивільний активізм не виключають одне одного. Більше того, серед громадських активістів є чимало членів і прихильників тих чи інших політичних течій.

Джерела: [108, 120].

АНТИСЕМІТИЗМ – це певне сприйняття євреїв, яке виражається в ненависті до них. Словесні й фізичні прояви антисемітизму спрямовані проти євреїв та осіб, що не є євреями, та/або їхньої власності, а також проти установ єврейських громад і місць відправлення їхнього релігійного культу.

Також з поняттям «антисемітизм» співіснує поняття «злочини на ґрунті ненависті». **Злочини на ґрунті ненависті** – це злочинні діяння, викликані упередженням до певних груп людей. Усі злочини на ґрунті ненависті передбачають наявність двох прямо виражених елементів: діяння, що є правопорушенням, передбаченим кримінальним законодавством і упереджене ставлення, яким керується правопорушник при скоєнні злочину. Антисемітизм є одним із мотивів упередження, за наявності яких злочин кваліфікують як такий, що скоєний на ґрунті ненависті.

Антисемітизм може бути як єдиним мотивом злочину на ґрунті ненависті, так і одним із декількох мотивів. Наприклад, грабіж може бути скоєно з корисливих мотивів. Проте якщо жертву було обрано саме через її належність до єврейської громади, то такий інцидент може кваліфікуватись як злочин на ґрунті ненависті.

Крім того, антисемітський мотив упередження може перетинатись і бути тісно пов'язаним з іншими формами упередження, зокрема, з расизмом та сексизмом. Наприклад, деякі злочини на ґрунті ненависті антисемітського характеру можуть базуватися на стереотипних припущеннях про євреїв і на сприйнятті зловмисником євреїв як нижчої раси. Аналогічно стереотипні припущення про гендерні ролі та сексуальну ідентичність можуть перетинатися з упередженими поглядами щодо євреїв і слугувати додатковим мотивом для вчинення нападу. Скажімо, напад на єврея, який також є геєм, може охоплювати два мотиви упередження, якщо нападник вибрав жертву саме за цими характеристиками.

Погрози або напади, спрямовані проти тієї чи іншої особи через її реальну або можливу єврейську ідентичність, є виявленням антисемітських дій. Злочинні дії на ґрунті антисемітизму також вчиняються проти осіб, яких сприймають за євреїв, адже вони роблять покупки в кошерному супермаркеті, відвідують єврейські установи або підтримують дружні чи соціальні стосунки з євреями. Антисемітські напади можуть бути спрямовані проти активістів або експертів, які борються з антисемітизмом, виступають за збереження пам'яті про Голокост чи ведуть інформаційно-роз'яснювальну роботу з питань єврейської історії та культури, хоча самі при цьому не є євреями. Коло кримінальних правопорушень, зумовлених антисемітизмом, – дуже широке й охоплює як гучні напади, так і повсякденні інциденти, що можуть загострюватися на тлі відсутності належної реакції.

Джерело: [87].

АСИМІЛЯЦІЯ – (від лат. *assimilatio* – уподібнення) злиття одного народу з іншим шляхом засвоєння його мови, культури, національних звичаїв і традицій. Асиміляції зазнають розпорошені мігранти, які проживають в однорідному суспільстві і змушені пристосовуватися до чужого етнополітичного оточення. Асиміляція може відбуватися природно, стихійно.

Термін «асиміляція» широко застосовується в етнографії, етнології, етнопсихології, соціології, культурології, соціальній психології, соціогуманітарних дисциплінах.

У загальному соціогуманітарному сенсі термін «асиміляція» означає:

1) злиття однієї самостійної етнічної спільноти або її певної частини з іншою етнічною спільнотою, яка, як правило, чисельніша і посідає панівні політичні та економічні позиції в державі, в якій ці спільноти проживають, внаслідок чого одна з них втрачає свою мову, культуру, самосвідомість, традиції, звичаї тощо;

2) процес, під час якого меншість (етнічна, расова, соціальна, конфесійна та інші) сприймає цінності, норми поведінки, культуру більшості.

Розрізняють природну (добровільну) та штучну (насильницьку), повну й часткову, соціальну й етнічну асиміляції. Природна асиміляція відбувається

поступово в процесі етнічних контактів різномірних груп населення шляхом передавання соціо- та етнокультурних традицій від однієї групи до другої (мішані шлюби, міграція тощо).

Штучна асиміляція досягається шляхом цілеспрямованої державної асиміляторської політики, скерованої на руйнацію етносоціальних систем, зокрема шляхом колонізації, політичного диктату, економічної експансії, культурно-мовної та релігійної домінації, обмеження прав етнічних груп, насильницьких депортацій, фізичного знищення інтелектуалів тощо. Штучна асиміляція призводить до тяжких і глибоких політичних, економічних та соціокультурних наслідків.

Під соціальною асиміляцією здебільшого розуміють процес поступового засвоєння репрезентантами певної соціальної спільноти соціокультурних рис, норм, цінностей, соціально-психологічних мотивацій та моделей поведінки, переважно вищих у суспільній ієрархії.

Процес етнічної асиміляції найбільш інтенсивно й швидко здійснюється у суспільствах, де відбувається розсіювання інонаціональних мігрантів в однорідному суспільстві з міцними і сталими економічними, політичними й культурними зв'язками. Найповільніше етнічна асиміляція відбувається у суспільствах, де мігранти утворюють замкнені територіальні громади з власними інституціями й організаціями, що мають тривалі й розгалужені зв'язки з етнічною батьківщиною.

Джерела: [3, 30].

Б

БАЛАНС У ЖУРНАЛІСТИЦІ визначається стандартом баланс думок та точок зору. Він є одним із складових шести базових журналістських стандартів (див. Журналістські стандарти).

Баланс думок – це стандарт, який зобов'язує журналістів надавати слово всім сторонам конфлікту або суперечливого питання. При цьому автор не має підтримувати чиєїсь позиції у своєму матеріалі й повинен надавати рівні умови своїм героям, щоби вони висловили свої позиції. Якщо мас-медіа висвітлюють якусь проблему тривалий час, то потрібно однаково увагу приділяти всім зацікавленим сторонам.

Кожна журналістська тема є або конфліктною або, як мінімум, неоднозначною. Це потребує чіткого визначення, хто є сторонами кожного конфлікту, або хто є компетентним і незалежним експертом у кожній темі. Стандарт балансу думок вимагає представляти в матеріалах думку всіх, без

винятку, сторін конфлікту. Лише тоді аудиторія отримує повну картину і має досить інформації для власних висновків.

Коли журналісти говорять про основний повсякденний інформаційний жанр – репортаж – досить озвучувати позиції сторін конфлікту. Коли проводиться журналістське розслідування обов'язковою стає аргументація позицій і незалежна експертна оцінка. При цьому треба мати на увазі, що експерт – це людина, яка є цілком компетентною в темі, але не є стороною конфлікту (учасником подій).

Джерела: [65, 111].

БЕЗПЕКА – це відсутність неприпустимого ризику, пов'язаного з можливістю завдання будь-якої шкоди для життя, здоров'я та майна громадян, а також для навколишнього природного середовища.

Це стан захищеності особистості, суспільства, держави і середовища життєдіяльності від внутрішніх і зовнішніх загроз або небезпек. Безпека є найважливішою умовою існування людини поряд з її потребою в їжі, воді, одязі, житлі, інформації. Безпека виступає інтегральною формою вираження життєздатності і життєстійкості різних об'єктів біосфери і ноосфери в духовній і культурній сферах, у внутрішній і зовнішній політиці, в обороні, економіці, екології, соціальній політиці, фізичному і моральному здоров'ї, інформатиці, технологіях. При цьому враховується наявність одночасно декількох джерел небезпеки та їх потенційних жертв. Інтегральним показником і критерієм безпеки є ризик. Кінцевою метою забезпечення безпеки є нейтралізація або виключення різних небезпек загроз і ризиків.

Е цілому категорія «безпека» характеризується такими критеріями:

- відсутність загрози життю, здоров'ю людей, майну, тваринам, рослинам і довкіллю;
- стан стабільності та спокою, який дає можливість громадянам користуватися своїми правами та виконувати свої обов'язки;
- відсутність ризику та нестабільності, яка може створити загрози для життя і здоров'я людей.

Джерела: [5, 100, 115].

БЕЗПЕКА ЖУРНАЛІСТА – це комплекс дій до, під час та після підготовки публікації/сюжетів, які знижують ризики професійних журналістів при виконанні їх професійних обов'язків. Існує низка протоколів із правил роботи журналістів під час масових заходів, збройних та інших видів конфліктів, під час підготовки журналістських розслідувань.

Безпека – це позитивна якість, це частина того, що робота буде виконана добре, швидко і відповідально. Досвідчений журналіст удосконалює своє розуміння безпеки, так само як він удосконалює навички проведення інтерв'ю і журналістського розслідування.

Безпека – це необхідність думати наперед, бути підготовленим, спостерігати за тим, що відбувається. Робота журналіста полягає в тому, щоб розповісти ту

історію, яка не повинна була стати історією. Журналіст, що піддає себе небезпеці заради отримання сенсаційного матеріалу, не є відповідальним журналістом.

Професійна журналістика полягає в гарантуванні безпеки. Журналісти, які дотримуються думки «смерть або слава», зазвичай переслідують славу, не замислюючись над тим, що можуть отримати смертельні поранення. Іноді такий ризик може бути даремним.

Завжди треба пам'ятати: жодна історія (репортаж) не варта життя журналіста. Журналіст набагато важливіший, ніж його сюжет.

Джерело: [28].

БІЖЕНЕЦЬ – це особа, яка через обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою расової належності, релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи чи політичних поглядів знаходиться за межами країни своєї національної належності і не в змозі користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися таким захистом внаслідок таких побоювань; або, не маючи визначеного громадянства і знаходячись за межами країни свого колишнього місця проживання в результаті подібних подій, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок таких побоювань.

У тих випадках, коли будь-яка особа є громадянином декількох країн, вислів «країна її національної належності» означає будь-яку з країн, громадянином якої вона є, і така особа не вважається такою, що позбавлена захисту країни своєї національної належності, якщо без будь-якої поважної причини, яка впливає з обґрунтованих побоювань, вона не скористалася захистом однієї з країн, громадянином якої вона є.

Джерело: [44].

БУДИНОК СІМЕЙНОГО ТИПУ (дитячий будинок сімейного типу) – окрема сім'я, що створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, які беруть на виховання та спільне проживання не менш як 5 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Вихованці перебувають у дитячому будинку сімейного типу до досягнення 18-річного віку, а в разі продовження навчання у професійно-технічному, вищому навчальному закладі I-IV рівня акредитації – до 23 років або до закінчення відповідних навчальних закладів.

Загальна кількість дітей у дитячому будинку сімейного типу не повинна перевищувати 10 осіб, враховуючи рідних.

Джерело: [79].

В

ВІЙСЬКОВИЙ ЖУРНАЛІСТ (військовий кореспондент) – це представник засобу масової інформації, який має акредитацію в збройних силах, супроводжує військові формування, але не є їх членом.

Особливість правового статусу військових кореспондентів полягає саме в супроводженні ними військових формувань в офіційному статусі, про що свідчить акредитаційний документ, який видає уряд держави і тим самим бере на себе обов'язок забезпечувати безпеку журналіста, поки той дотримується правил акредитації. Наявність документа про акредитацію передбачає обов'язок військового командування співпрацювати з журналістом в межах його професії.

Однак незважаючи на те, що журналісти знаходяться в зоні збройного конфлікту під протекцією міжнародного і національного права, не варто розраховувати виключно на такий захист. Він гарантований лише в разі дотримання стороною конфлікту міжнародно визнаних правил ведення війни – що буває не завжди; також слід зважати на психологічний і психічний стан озброєних учасників конфлікту. Але не варто і недооцінювати значення норм міжнародного гуманітарного права, що визначає права журналіста та захищає його в зоні збройного конфлікту.

Права і обов'язки журналістів у зоні збройного конфлікту визначає міжнародне гуманітарне право (МГП) (або міжнародне право збройних конфліктів), більшість норм якого визнані всіма державами світу. Ключовими документами є Гаазькі конвенції і декларації 1899 і 1907 років (так зване Гаазьке право), Женевські конвенції про захист жертв війни 1949 року і Додаткові протоколи до них 1977 року (Женевське право), резолюції Генеральної Асамблеї ООН.

У широкому розумінні Гаазьке право застосовується до правил і звичаїв ведення війни і встановлює обмеження на застосування зброї. Право Женеви містить норми про захист тих, хто знаходиться в зоні конфлікту, але не бере в ньому участі – цивільне населення, поранені, військовополонені тощо. Особливе місце займає звичаєве міжнародне гуманітарне право, основні норми якого були зібрані в одному дослідженні Міжнародним комітетом Червоного Хреста у 2005 році.

Права журналістів у зоні збройного конфлікту безпосередньо закріплені у Конвенції про закони і звичаї суходільної війни (1907 р.), Конвенції про поводження з військовополоненими (1949 р.) і у I Додатковому протоколі до Женевських конвенцій щодо захисту жертв міжнародних збройних конфліктів.

Джерело: [32].

ВІКТИМІЗАЦІЯ – це процес перетворення особи чи групи осіб на реальну жертву, а також результат такого процесу. Віктимізувати означає перетворити когось на жертву злочину. Девіктимізація – зворотний процес явища.

Віктимізація в цілому складається з усіх потерпілих від злочину, зареєстрованих і латентних, незалежно від ступеня віктимності, сприяння або навіть прямої провини самих потерпілих. Віктимізація – це загальна сукупність всіх випадків заподіяння особі (соціальної спільності) фізичної або моральної шкоди злочином (злочинністю).

Залежно від рівня соціальної взаємодії злочинності і віктимності, його тривалості і об'єктно-суб'єктних зв'язків зазвичай виділяються такі види віктимізації: первинна, вторинна і третинна.

Первинна віктимізація – завдання матеріальної, фізичної і моральної шкоди жертві безпосередньо в процесі вчинення злочину.

Вторинна віктимізація – непряме заподіяння шкоди жертві, пов'язане зі ставленням до жертви соціальної спільноти в цілому, осіб з найближчого соціального оточення, органів соціального контролю, посередників і персоналу, що працює з жертвами. Стереотипна упередженість у ставленні до «винуватості» жертви, грубе, неуважне поводження, негативне ставлення до неї як до особи, яка чимось запламувала себе, стереотипи «гріховності» жертви, її «забрудненість» вчиненням злочину, приниження її честі і гідності – це типові форми вторинної віктимізації, які сприяють відчуженню жертви, її десоціалізації.

Третинна віктимізація – це використання жертви представниками правоохоронних органів і працівниками засобів масової інформації в своїх цілях і з метою проведеної кримінальної політики. Зокрема, це експлуатація «смажених» новин з травмуванням жертви через засоби масової інформації, настирливе проникнення в особисте життя, використання правового статусу і позицій жертви не на благо, а на шкоду їй тощо.

Джерела: [35, 103].

ВЕРИФІКАЦІЯ – це підтвердження та перевірка інформації. Нещодавно з'явився термін «фактчекінг», який заснований, перш за все, на етичних принципах журналістики: достовірності, неупередженості, добросовісності.

Питання, яке лежить в основі верифікації: «Звідки ви це знаєте?» Журналістам потрібно запитувати це у своїх джерел; редакторам – у журналістів. Журналісти, редактори, продюсери та правозахисники мусять ставити це запитання в третій особі щодо джерел, з якими не можуть зв'язатися безпосередньо: «Звідки вони знають це?»

Є кілька розповсюджених причин потрапляння неправдивої інформації в ЗМІ. Вони майже завжди є типовими: журналісти лінуються перевірити факти (особливо деталі); журналісти не вміють це робити; кому-небудь вигідні маніпуляції з інформацією; наївність – «сліпа» довіра до джерела інформації, зокрема соціальних мереж.

Отже, верифікація передбачає поєднання трьох чинників:

1. Людську винахідливість, наполегливість, скептицизм і хист.
2. Компетенцію джерела, його надійність і чесність, а також значну кількість, різноманітність і надійність джерел, яких журналіст здатний знайти та вмовити говорити.
3. Документацію.

Важливо розуміти, що наявність фейкової інформації шкодить не лише виданню, але й читачу, тому верифікація інформації залишається пріоритетом в роботі професійного журналіста.

Джерела: [11, 67, 72].

ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ (ВПО) / ПЕРЕСЕЛЕНЦІ – це люди, які залишили свої домівки, рятуючись від небезпеки, але не перетнули міжнародний кордон, а залишились на території рідної країни. ВПО перебувають під законним захистом свого уряду. Вони зберігають усі права та захист згідно з міжнародним законодавством з прав людини.

Україна займає дев'яте місце у світі за кількістю внутрішньо переміщених осіб. За даними Уряду України, з часу початку в 2014 році конфлікту на сході країни та анексії Криму, в Україні нараховується близько 1,5 млн. ВПО.

У 2015 році було прийнято Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», який встановлює гарантії дотримання прав, свобод та законних інтересів внутрішньо переміщених осіб.

За визначенням закону, «внутрішньо переміщеною особою» є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру.

Джерела: [15, 75].

Г

ГЕТЕРОСЕКСИЗМ – ідеологія і практика, які ґрунтуються на переконаннях, що гетеросексуальність – єдина нормальна (біологічно, морально чи соціально) форма сексуальності людини, містить уявлення про перевагу гетеросексуалів над гомосексуалами. Гетеросексизм може виявлятися в упередженому ставленні та дискримінаційних практиках щодо людей із

нетрадиційною сексуальною орієнтацією. Важливо відмітити, що не всі гетеросексуали поділяють таку систему поглядів, тому гетеросексуальність сама по собі не передбачає гетеросексизм.

Джерело: [102].

ГІБРИДНА ВІЙНА – це прагнення однієї держави підпорядкувати собі іншу за допомогою політичних, економічних, інформаційних інструментів. Саме тому в умовах гібридної війни бойові дії є другорядними, а на перший план виходять інформаційні операції та інші важелі впливу. Війна полягає у прагненні однієї держави агресивно діяти на свідомість жителів іншого. Іншими словами – це прагнення не знищити мільйони людей, а залякати й деморалізувати їх.

Це воєнна стратегія, яка об'єднує звичайну війну, малу війну і кібервійну. Термін «гібридна війна» використовують також для опису атак із застосуванням ядерної, біологічної та хімічної зброї, саморобних вибухових пристроїв та інформаційних технологій. Такий підхід до ведення конфліктів є потужним і складним різновидом війни. Іноді цей термін застосовують тоді, коли потрібно охарактеризувати складну динаміку бойового простору, що передбачає гнучку реакцію, потребує швидкої адаптації.

Джерела: [51, 70].

ГОМОФОБИЯ – негативні емоції відносно людей гомосексуальної орієнтації та одностатевим зв'язкам, у тому числі відносно себе. Уперше термін «гомофобія» вжив у 1972 році американський психіатр Джордж Вайнберг у власній праці «Суспільство та здоровий гомосексуал». Він визначив гомофобію як жах буття у безпосередній близькості до гомосексуалів.

Гомофобія – це ірраціональний страх і огиду до гомосексуальності та до лесбійок, геїв, бісексуалів/-ок і трансгендерних людей (ЛГБТ), що засновані на упередженні, подібному до расизму, ксенофобії, антисемітизму та сексизму.

Джерела: [91, 122].

ГРОМАДСЬКА ЖУРНАЛІСТИКА – зорієнтоване на місцеву, компактну аудиторію (тобто, на місцеву громаду), професійне висвітлення подій, яке зазвичай фокусує свою увагу на проблемах міських районів, передмість та малих міст. Ці теми в громадських медіях переважають над подіями масштабу великого міського центру, держави чи світу, які висвітлюються з точки зору можливого впливу на місцеву аудиторію. Таким чином, громадська журналістика, відображає ті факти та тенденції, до яких зазвичай не «опускаються» центральні медіа. Джерело: [34].

ГРОМАДЯНСЬКА ЖУРНАЛІСТИКА – це діяльність людей, які активно збирають, аналізують, обробляють і поширюють інформацію без відповідної професійної журналістської підготовки.

Основним принципом громадянської журналістики є її демократичність, адже немає жодних власників, редакційних настанов або завдань, етичних норм

або професійних стандартів, обов'язків або інших рамок для вільного обміну інформацією про почуте й побачене.

Основні функції громадянської журналістики: аналізувати інформацію крізь призму власного бачення та інтересів; ділитися інформацією про побачене й почуте за допомогою доступних форм зв'язку та передачі даних; забезпечувати право на інформацію; вільно обмінюватися думками й намірами в межах чинного законодавства країни; коментувати події, явища, процеси з огляду на власне бачення та інтереси; контролювати владу та інших громадян за допомогою інформування й висвітлення незаконних дій; надавати відчуття та можливість приналежності до відкритого інформаційного суспільства; покращувати політичну культуру й обізнаність щодо правових питань; створювати умови та можливості для реалізації творчого потенціалу в контексті подій сьогодення; формувати громадянську позицію кожного окремо та взагалі з актуальних суспільно-політичних питань.

«Магічним ключем» громадянської журналістики вважають природну довіру інформаційного суспільства до більшості блогерів і соціальних репортерів, які не вважають матеріальну винагороду найбільшою мотивацією або зацікавленістю в поширенні певної інформації. Популярністю користуються правдиві матеріали у вигляді дружньої бесіди, що спонукає до роздумів і дій, без жодних вказівок або настанов.

На відміну від громадської журналістики, творцями якої є професійні, належним чином підготовані журналісти, громадянська журналістика спирається на аматорів від журналістики, які спроможні запропонувати альтернативний підхід до відображення реалій і керуються власною активною позицією на тлі підозри, що традиційні медіа не висвітлюють усю повноту важливих для певної аудиторії новин. Добровільний і незалежний обмін інформацією найбільше приваблює блогерів, соціальних видавців, репортерів та інших представників нових професій у мережі Інтернет.

Джерела: [22, 34].

ГРОМАДЯНСЬКІ ПРАВА І ОBOB'ЯЗКИ – права, свободи та обов'язки людини і громадянина, що визначаються Конституцією України, зокрема, статтями 29-68 другого розділу Конституції. Ключові норми Закону визначають, що всі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах, права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. При цьому, конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані. До громадянських прав, відносять, зокрема, право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, рівні конституційні права і свободи, які не можуть бути привілейовані або обмежені за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками, невід'ємне право на життя, на повагу до його гідності, на свободу та особисту недоторканність, право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. тощо.

При цьому Конституцією визначається і низка обов'язків громадян, таких як зобов'язання не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодовувати завдані ним збитки, сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом, неухильно дотримуватись Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей.

Джерело: [46].

Г

ГЕНДЕР – соціокультурна стать, що визначає поведінку людини в суспільстві і те, як ця поведінка сприймається. Гендер включає біологічну стать, гендерну роль (набір очікуваних зразків поведінки), гендерну атрибуцію (сприйняття людини оточуючими) та гендерну ідентичність (самовизначення).

Іншими словами, гендер – це змодельована суспільством та підтримувана соціальними інститутами система цінностей, норм і характеристик чоловічої й жіночої поведінки, стилю життя та способу мислення, ролей та стосунків жінок і чоловіків, набутих ними як особистостями в процесі соціалізації, що насамперед визначається соціальним, політичним, економічним і культурним контекстами буття й фіксує уявлення про жінку та чоловіка залежно від їх статі.

Ідея розрізнення біологічної та соціальної статі висловлювалася ще у 1935 р. Маргарет Мід у книзі «Стать і темперамент у трьох примітивних суспільствах». Але сам термін увійшов у широкий вжиток у західній науці в 1970-х рр. (у вітчизняній науці – в 1990-х рр.) завдяки працям американського вченого Роберта Джессі Столлера. Він вперше позначив відмінність понять статі та гендеру. Його концепція будувалася на поділі біологічного і культурного: вивчення статі, вважав Столлер, є предметною галуззю біології та фізіології, а аналіз гендеру може бути розглянутий як предметна галузь досліджень психології, соціології, аналізу культурно-історичних явищ.

Слід розрізняти поняття «стать» і «гендер». Термін «стать» вживається для позначення біологічних, анатомічних, фізіологічних відмінностей між жіночим та чоловічим організмами, що виражаються різною участю чоловіка та жінки у репродуктивному процесі, відмінними геніталіями, набором хромосом. Якщо біологічна стать дається людині від народження, то гендер конструюється соціально та зумовлюється культурою суспільства в конкретний історичний період. Гендер – це соціальна стать, що формує поведінкові, культурні, психологічні, візуальні та інші соціально-культурно зумовлені відмінності між чоловіками та жінками. Гендер – досить складне поняття, оскільки розкриває багатоаспектний зміст явища. У науковій літературі воно вживається в кількох

значеннях: гендер як соціально-рольова й культурна інтерпретація рис особистості та моделей поведінки чоловіка і жінки, на відміну від біологічної; гендер як набуття соціальності індивідами, що народилися в біологічних категоріях жіночої або чоловічої статей; гендер як політика рівних прав і можливостей чоловіків та жінок, а також діяльність зі створення механізмів щодо її реалізації.

Джерела: [55, 91, 102].

ГЕНДЕРНА ОРІЄНТАЦІЯ – глибоке усвідомлення особою внутрішніх чи індивідуальних особливостей гендерної приналежності, яка може як співпадати так і не співпадати зі статтю за народженням, включаючи індивідуальне відчуття свого тіла та інші прояви, наприклад, одяг, мова, особливості поведінки.

Джерело: [94].

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ – рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства.

Гендерна рівність означає наявність рівних умов для жінок і чоловіків у реалізації всіх прав людини та можливостей участі в політичному, економічному, соціальному та культурному розвитку, а також рівного користування його результатами. Рівність необхідна для людського розвитку. Досягнення гендерної рівності необхідне для нормального функціонування соціальної, економічної, культурної та політичної систем.

Джерела: [46, 91].

ГЕНДЕРНА ЧУТЛИВІСТЬ – підхід, при якому враховується різниця впливу, що здійснюється на чоловіка чи жінку, існуючими або запропонованими програмами, законодавством, державним політичним курсом у всіх сферах життя суспільства і держави. Якщо в матеріалі однаково присутні і чоловіки, і жінки, їхні ситуації, інтереси, причому враховується що однакові ситуації зазвичай мають різні наслідки для чоловіка і жінки, що в однакових ситуаціях інтереси чоловіків і жінок можуть відрізнятись – то це означає, що матеріал гендерно чутливий.

Джерело: [102].

Д

ДЖИНСА – це матеріали, в яких є грубі порушення одного чи більше новинних стандартів, за рахунок чого інформація спотворюється на користь однієї зі сторін конфлікту чи на користь якогось політика/бізнесмена. Медійні експерти відносять ці матеріали до таких, що мають ознаки замовності. Для позначення таких новин використовують ще слово «джинса».

Такі матеріали можуть містити як ознаки комерційної, так і політичної замовності. Вони створюють позитивний або, навпаки, негативний імідж конкретних політичних сил чи окремих політиків, установ чи окремих чиновників, бізнес-структур чи окремих бізнесменів.

У новинах такі матеріали неприпустимі. Але моніторинги низки медійних організацій показують, що джинсують більшість медіа України. Редакції ніяк не маркують такого роду матеріалів, хоча рекламні матеріали, згідно з українським законодавством, повинні маркуватися відповідним чином.

Природа джинси має політико-економічне підґрунтя. Часто для дрібних медіа в умовах слабого рекламного ринку та великої конкуренції розміщення замовних матеріалів – єдиний спосіб заробити гроші, щоби покрити видатки на зарплати журналістам та утримання офісу. Медіа, які входять у великі медіагрупи, часто розміщують подібні матеріали на догоду політичним та бізнесовим інтересам своїх власників. Усе це не може бути виправданням джинси. Адже на рівні з відвертою маніпуляцією та фейками такого типу матеріали спотворюють реальність. Саме тому вже не перший рік у медійному середовищі обговорюється необхідність введення відповідальності (через прийняття відповідного закону) за розміщення замовних матеріалів. Але поки що справа не дійшла до реалізації.

До матеріалів з ознаками замовності можна віднести позитивні матеріали про діяльність державних установ чи окремих посадовців, політиків / політичних партій, коли в цих матеріалах порушено баланс думок; суто «паркетні» матеріали, що подають переважно декларативні заяви того чи іншого високопосадовця чи політика, в яких використовується «протокольна» оцінна лексика («заявив», «наголосив», «прибув», «відбув», «провели переговори» та ін.);

матеріали, в яких незбалансовано і з позитивними оцінками висвітлюється бізнес (бренди, товари, послуги) або ж благодійність конкретних бізнесменів чи бізнес-структур. Це комерційна джинса. Навіть за законодавством розміщувати в новинах такі матеріали не можна.

«Джинсу» можна розпізнати за такими критеріями:

- односторонність (тільки позитив або тільки негатив);

- постановочні портретні фото героя матеріалу;
- цикл однобоких заангажованих матеріалів у одному і тому ж ЗМІ;
- один і той же матеріал, слово в слово, розміщено в кількох ЗМІ;
- прямі посилання на місця продажу, дані фірм/компаній;
- відсутність інформаційного приводу та суспільної значущості;
- джерела інформації – прес-служби політичних партій, компаній.

Джерела: [48, 65].

ДИСКРИМІНАЦІЯ – це ситуація, за якої особа та/або група осіб за їх ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними (далі – певні ознаки), зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі, встановленій цим Законом, крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об’єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними.

Існує пряма і непряма дискримінація.

Пряма дискримінація – ситуація, за якої з особою та/або групою осіб за їх певними ознаками поводяться менш прихильно, ніж з іншою особою та/або групою осіб в аналогічній ситуації, крім випадків, коли таке поводження має правомірну, об’єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними.

Непряма дискримінація – ситуація, за якої внаслідок реалізації чи застосування формально нейтральних правових норм, критеріїв оцінки, правил, вимог чи практики для особи та/або групи осіб за їх певними ознаками виникають менш сприятливі умови або становище порівняно з іншими особами та/або групами осіб, крім випадків, коли їх реалізація чи застосування має правомірну, об’єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними.

У законі «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» також використовуються поняття «підбурювання до дискримінації» та «пособництво у дискримінації».

Підбурювання до дискримінації – вказівки, інструкції або заклики до дискримінації стосовно особи та/або групи осіб за їх певними ознаками.

Пособництво у дискримінації – будь-яка свідома допомога у вчиненні дій або бездіяльності, спрямованих на виникнення дискримінації.

У 2017 році, за даними дослідження експертів Європейської комісії проти расизму та нетерпимості (ЄКРН) при Раді Європи (РЄ), в Україні почастишали випадки расизму та дискримінації, причому ксенофобія стосувалася насамперед ромів, представників ЛГБТ-спільноти та переселенців. Дослідники зауважили, що війна на Донбасі та анексія Криму Росією в цілому призвели до різкого зростання ненависті у суспільстві та загалом справили «негативний ефект на вразливі групи населення».

Джерела: [14, 77].

ДИТИНА – це особа, що не досягла повноліття (18 років). При цьому, поняття особи, що не досягла 18 років, визначається поняттями «малолітньої» та «неповнолітньої» дитини.

Малолітньою вважається дитина до досягнення нею чотирнадцяти років. Неповнолітньою вважається дитина у віці від 14 до 18 років.

За нормами Цивільного кодексу України, зокрема, статей 31-32, **дитина, яка не досягла чотирнадцяти років (малолітня особа)**, має право:

самостійно вчиняти дрібні побутові правочини (правочин вважається дрібним побутовим, якщо він задовольняє побутові потреби особи, відповідає її фізичному, духовному чи соціальному розвитку та стосується предмета, який має невисоку вартість); здійснювати особисті немайнові права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняються законом. Окрім цього, малолітня особа не несе відповідальності за завдану нею шкоду.

У віці від 14 до 18 років неповнолітня дитина має неповну цивільну дієздатність, а саме, має право: самостійно розпоряджатися своїм заробітком, стипендією або іншими доходами; самостійно здійснювати права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняються законом; бути учасником (засновником) юридичних осіб, якщо це не заборонено законом або установчими документами юридичної особи; самостійно укласти договір банківського вкладу (рахунку) та розпоряджатися вкладом, внесеним нею на своє ім'я (грошовими коштами на рахунку).

Неповнолітня особа може розпоряджатися грошовими коштами, що внесені повністю або частково іншими особами у фінансову установу на її ім'я, за згодою органу опіки та піклування та батьків (усиновлювачів) або піклувальника.

Згода на вчинення неповнолітньою особою правочину має бути одержана від батьків (усиновлювачів) або піклувальника та органу опіки та піклування відповідно до закону.

За наявності достатніх підстав суд за заявою батьків (усиновлювачів), піклувальника, органу опіки та піклування може обмежити право неповнолітньої особи самостійно розпоряджатися своїм заробітком, стипендією чи іншими доходами або позбавити її цього права. При цьому, суд скасовує своє рішення про обмеження або позбавлення цього права, якщо відпали обставини, які були підставою для його прийняття.

Також права дитини регулюються Конвенцією про права дитини, що була ратифікована Україною у 1991 році (див. Конвенція про права дитини).

Джерела: [43, 89, 110].

ДИФАМАЦІЯ – наклеп, дискредитація, розповсюдження відомостей, що ганьблять честь та репутацію осіб або організацій.

Наклеп – це повідомлення винним невизначеній кількості осіб або хоча б одній людині завідомо неправдивих вигадок про начебто вчинений потерпілим протиправний чи аморальний вчинок або інших відомостей, що ганьблять потерпілого. У постанові «Про застосування судами законодавства, що регулює захист честі, гідності і ділової репутації громадян та організацій», яка втратила

чинність в 2009 році, також визначалося, що не є наклепом: зокрема, поширення дійсних відомостей, хоча вони і ганьблять потерпілого, а так само поширення помилки особи в їх достовірності (наприклад, при одержанні з офіційних джерел). Не визнається наклепом і повідомлення неправдивих відомостей тільки потерпілому. В такому разі винний може нести відповідальність за образу при наявності ознак цього злочину.

Дифамація – це загальноприйнятий в більшості країн світу юридичний термін, під яким розуміють правопорушення у вигляді поширення (вимовляння слів чи публікації) відомостей, що не відповідають дійсності, які порочать честь, гідність та ділову репутацію потерпілого.

При цьому важливо розуміти, що недостовірність (неправдивість) поширеної інформації з одночасним висновком про те, що вона порочить особу, має бути невід'ємними складовими відповідальності за дифамацію. Інакше, якщо поширена інформація не порочить особу, хоч і не відповідає дійсності, не буде дифамаційним правопорушенням.

Ще одним важливим аспектом визначення цього поняття є ототожнювання поняття «недостовірні дані» та «оціночні судження». Відповідач (ЗМІ, журналіст) не повинен доводити правдивість оціночних суджень, думок чи переконань, які не можуть бути предметом судового захисту, оскільки, є вираженням суб'єктивної думки і поглядів відповідача і не можуть бути перевірені на предмет відповідності їх дійсності. Однак відповідач перед поширенням відомостей повинен перевіряти фактичні ствердження дифамаційного характеру або мати обґрунтовані підстави для таких стверджень, він вправі і зобов'язаний доводити правдивість зроблених ним стверджень. На основі цього, дифамація – це правопорушення, що передбачає приниження честі, гідності та ділової репутації потерпілого шляхом поширення про нього недостовірної інформації фактичного характеру, що є зловживанням свободою слова і думки, масової інформації.

Джерела: [49, 78, 101].

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО – це діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь.

Поняття «домашнє насильство» в Україні визначається законом «Про запобігання та протидію домашньому насильству», який наразі передбачає кримінальну відповідальність за подібні дії.

В поняття «домашнє насильство» входять такі, визначені законом, типи насильства: **економічне насильство** – форма домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи

документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру; **психологічне насильство** – форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи; **сексуальне насильство** – форма домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності; **фізичне насильство** – форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру.

Джерело: [76].

Е

ЕЙДЖИЗМ – (від англ. age – вік) – це створення стереотипів і дискримінація окремих людей або груп людей за віковою ознакою; ейджизм може проявлятися у різних формах, включаючи упереджене ставлення, дискримінаційну практику або інституціональні заходи політики та практики, які сприяють закріпленню стереотипних уявлень.

Ейджизм у загальному розумінні – це дискримінація людини за віком. Термін запропонований американським геронтологом Р. Батлером наприкінці 1960-х рр. на позначення негативних стереотипів щодо старості і старіння. Основними видами ейджизму на сьогодні є едалтоцетризм (неадекватний рівень егоцентризму дорослого населення щодо молодших і старших); джейнізм (дискримінація старших людей порівняно з молодими, віддавання їм переваги в різних соціальних сферах); едалтизм (негативне ставлення до дітей або

молодших за віком із боку дорослих чи людей похилого віку, зокрема членів сім'ї); ювенальний ейджизм (інституціональна дискримінація неповнолітніх, коли соціальні системи ігнорують інтереси дітей); адултократія (домінування дорослих над молодими людьми); геронтократія (форма олігархічного правління, в якій править лідер, що значно старший за більшість дорослого населення). Дискримінації за віковою ознакою може зазнавати будь-яка вікова категорія, але в сучасному суспільстві поширена дискримінація старості, людей похилого віку.

Головними чинниками дискримінації старості вчені вважають: 1) економічні, що ґрунтуються на уявленнях людей про справедливий розподіл соціальних виплат, пільг і привілеїв, передусім, пенсійних. 2) аксіологічні, пов'язані з окресленням молоді як інвестиції в майбутнє, а людей похилого віку – як суспільного тягаря. 3) медійні, тобто акцентація на фізичній привабливості й сексуальності, притаманній, насамперед, молодим людям. У медіа ейджизм часто проявляється у рекламі, що зображує сильне молоде тіло, або ж рекламі відновлення й продовження молодості (пластичні операції, косметичні процедури тощо).

Джерела: [66, 91].

ЕТИЧНА ЖУРНАЛІСТИКА – журналістика, яка базується на принципах етики і цінностях добросовісності, прагне забезпечити вільний обмін інформацією, а журналісти точно, справедливо та ретельно висвітлюють факти. Всесвітня Мережа етичної журналістики (англ. Ethical Journalism Network) подає 5 ключових принципів етичної журналістики:

1. Правдивість і точність (подання точних фактів і гарантування їх достовірності).

2. Незалежність (журналісти повинні бути відкритими і незалежними, чесно заявляти про конфлікт інтересів, якщо такий існує).

3. Справедливість і безпристрасність (журналісти мають дотримуватися балансу і подавати контекст інформації – об'єктивність не завжди можлива чи бажана, проте подача різноманітних сторін історії необхідна).

4. Гуманізм (журналіст не повинен завдавати шкоди: те, що публікується чи йде в ефір може бути шкідливим, проте журналіст має розуміти можливий вплив на життя людей).

5. Відповідальність (журналістика має бути підзвітна аудиторії: відповідальна і професійна).

Джерело: [126].

ЕТНІЧНА ГРУПА – 1) об'єктивістський підхід: це історично сформована стійка група людей (плем'я, народність, нація), яка говорить однією мовою, визнає своє єдине походження, що має єдиний уклад життя, комплекс звичаїв, традицій і відрізняється всім цим від інших народів; 2) конструктивістський підхід: штучне соціальне утворення, група людей, члени якої мають одне або кілька загальних назв і загальні елементи культури, мають міф (версію) про

спільне походження і тому мають спільну історичну пам'ять, можуть асоціювати себе з певною географічною територією, а також демонструвати почуття групової солідарності.

У мас-медіа під час висвітлення етнічних груп рекомендовано уникати сенсаційних заголовків і статей, що можуть перебільшувати вплив проблеми чи явища на суспільство. Сенсаційні заголовки та статті можуть призвести до викривленої чи навіть хибної картини того, що відбувається. Дії індивідів не можна пов'язувати з образом усієї етнічної групи. Журналіст має уникати зображення етнічних груп, як людей «поза суспільством». Етнічність необхідно зазначати лише у тих випадках, коли це істотно для розуміння деяких питань. Коли ми зазначаємо етнічність, доречно надати відповідний контекст чи більше інформації. Необхідно особливо дбати про те, щоб не вживати стереотипних образів, через які етнічну групу асоціюють з певною подією. Хоча, коли журналіст вважає, що треба передати слова людей, які висловлюються в образливий спосіб, такі слова можна подати в цитатах чи у парафразах.

Етнічність же є культурною характеристикою. Вона визначає належність людини до певної групи зі спільною культурою, традиціями, мовою, релігією тощо. Національність же є юридичною концепцією громадянства або країни походження, незалежно від належності до певного етносу. Людина може бути громадянином будь-якої держави світу. Особа, яка народилася, в Азії, але проживає в США і має юридично затверджене громадянство США, є громадянином Сполучених Штатів Америки незалежно від своєї етнічної належності, характерних зовнішніх ознак тощо. Національність є категорією, що визначає права та свободи громадянина.

Джерела: [58, 74, 102].

Ж

ЖЕРТВА – будь-яка фізична особа, що потерпіла від будь-якого різновиду насильства (стосовно жінок, домашнього насильства чи іншого).

Жертва насильства стосовно жінок – особа, що зазнала порушення прав людини, дискримінації стосовно жінок через акти насильства стосовно жінок за гендерною ознакою, результатом яких є або може бути фізична, сексуальна, психологічна або економічна шкода чи страждання стосовно жінок, у тому числі погрози таких дій, примус або свавільне позбавлення волі, незалежно від того, чи відбувається це в публічному або приватному житті;

Жертва домашнього насильства – особа, що потерпіла від акту фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, які відбуваються в

лоні сім'ї чи в межах місця проживання або між колишніми чи теперішніми подружжями або партнерами, незалежно від того, чи проживає правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні або незалежно від того, чи проживав правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні.

Жертва торгівлі людьми – це особа, яка не давала згоду на перевезення до іншої країни, або, у випадку надання згоди, остання є недійсною з огляду на примус та/або обману з боку торговців людьми або жорстокого поводження щодо цієї особи. Торговці людьми мають на меті встановлення контролю над іншою особою з метою експлуатації. «Експлуатація» включає використання проституції інших осіб або інші форми сексуальної експлуатації, примусову працю, рабство або близькі до рабства практики, примусову працю або видалення органів.

Джерела: [45, 58].

ЖУРНАЛІСТИКА МИРУ – (англ. Peace journalism) – це підхід у висвітленні воєн чи конфліктів, представники якого віддані цілям мирного вирішення та розуміння загальних причин, наслідків та мотивації конфліктів як таких. Протилежністю до цього підходу є висвітлення, яке загострює протистояння та поглиблює розбіжності між сторонами, які залучені до конфлікту. Журналістика миру має боротися за те, щоб мінімізувати розрив між протилежними сторонами, уникаючи повторення «фактів», які демонізують чи створюють передумови для конфлікту.

Принципи журналістики миру:

1. Уникайте представлення конфлікту як протистояння двох сторін, які змагаються за одну ціль, логічним завершенням чого може бути перемога однієї сторони та поразка іншої. Замість цього, ставайте на сторону багатьох малих груп, які прагнуть дуже різних цілей. Це створить більше простору для широкого вибору результатів.

2. Уникайте гострого розрізнення між «нами» та «ними».

3. Уникайте поєднання конфлікту із окремими актами насильства в конкретному місці та в конкретний час. Замість того, спробуйте визначити зв'язок та наслідки для людей в інших місцях, як тепер, так і в майбутньому.

4. Уникайте оцінок насильства чи насильницьких планів лише з точки зору видимих наслідків. Знайдіть способи повідомити про непомітні наслідки. Це, наприклад, довготривалі наслідки будь-яких руйнувань або психологічні травми.

5. Уникайте постійного зосередження на тому, що розрізняє та розділяє сторони. Варто спробувати ставити запитання, що можуть виявити точки дотику, спільні інтереси.

6. Уникайте сюжетів виключно про насильство та описування «жахів». Покажіть заблокованих людей, їх розбиті сподівання та щоденне приниження як спосіб пояснити насильство.

7. Уникайте звинувачувати інших, що вони «почали першими». Замість цього намагайтеся з'ясувати те, як звичайні проблеми та запитання призводять до наслідків, що не очікувалися жодною зі сторін.

8. Уникайте зосередження на стражданнях, страху та утисках лише однієї сторони. Навпаки, страждання, страхи та утиски всіх сторін необхідно розглядати в однаковій мірі як те, що важливо публікувати.

9. Уникайте таких термінів, як, наприклад, безсилля, руйнація, безпомічність, жаль, трагедія тощо, які вказують лише на те, що зроблено чи могло бути зроблено проти групи людей. Натомість, Ви маєте повідомляти про те, що зробили чи можуть зробити люди. Не запитуйте в людей, що вони відчувають, запитуйте – як вони дають собі раду та що думають. Чи не можуть вони запропонувати якесь рішення?

10. Уникайте вживання нечітких емоційних слів для опису того, що трапилося з людьми. Ви завжди маєте бути точними в тому, що знаєте.

11. Уникайте прикметників «демонізації», як от: злий, жорстокий, брутальний чи варварський. Замість цього Ви повинні викласти те, що знаєте про неправомірну поведінку та маєте надати якомога більше інформації, стосовно достовірності заяв чи свідчення людей про таку поведінку.

12. Уникайте «демонізуючих» ярликів, таких як терорист, екстреміст, фанат чи фундаменталіст. Замініть їх на самоназви людей. Або будьте точними в описі.

13. Уникайте зосередження на порушеннях прав людини, нападах та неправомірній поведінці лише з одного боку. Перерахуйте всіх, хто неправомірно поводить себе та ставтеся до звинувачень з обох сторін, як до однаково серйозних.

14. Уникайте подання будь-яких думок чи заяв як встановленого факту. Замість цього слід донести до читачів та аудиторії те, що було сказано.

15. Уникайте вітань щодо підписання лідерами документів, що ведуть до перемоги у війні чи припинення вогню як таких, що безперечно ведуть до миру. Натомість, намагайтеся повідомляти про досі не вирішені питання, що можуть привести людей до подальших насильницьких дій.

16. Уникайте передачі очікувань лідерів щодо вирішення конфлікту лише з «нашого боку». Розглядайте та досліджуйте мирні ініціативи, незалежно від того, звідки вони надходять.

Джерело: [58].

ЖУРНАЛІСТСЬКІ СТАНДАРТИ – основні стандарти, якими має керуватися журналіст у своїй професійній діяльності. До них належать: баланс думок і точок зору, оперативність, достовірність (посилання на джерела), відокремлення фактів від коментарів, точність, повнота представлення фактів та інформації по проблемі. Головними нормативними джерелами, де відображені дані стандарти є Кодекс професійної етики українського журналіста, Етичний кодекс українського журналіста, Декларація принципів поведінки журналістів (Міжнародної федерації журналістів), та міжнародні стандарти та принципи журналістської етики. Основні вимоги щодо дотримання журналістських стандартів ставляться, в першу чергу, до інформаційно-новинних матеріалів. Саме в «новинній» журналістиці дотримання цих стандартів є найбільш важливим.

1. Баланс думок і точок зору. Відповідно до п. 10 Етичного кодексу українського журналіста, точки зору опонентів, в тому числі тих, хто став об'єктом журналістської критики, мають бути представлені збалансовано. Так само мають бути подані оцінки незалежних експертів.

2. Оперативність. Пункт 1 Кодексу професійної етики українського журналіста визначає, що головний обов'язок журналіста – сприяти забезпеченню права громадян на одержання оперативної інформації.

3. Достовірність (посилання на джерела). Пункт 6 Етичного кодексу українського журналіста визначає, найпершим обов'язком журналіста є повага до права громадськості на повну та об'єктивну інформацію про факти та події. Будь-яка тема потребує максимально повного набору фактів і думок. Тому завдання журналіста все це знайти в компетентних джерелах. Міжнародна декларація принципів поведінки журналістів закріплює, що журналіст зобов'язаний подавати інформацію, посилаючись на факти, походження яких він / вона знає.

4. Відокремлення фактів від коментарів. Пункт 9 Етичний кодекс українського журналіста встановлює, що факти, судження та припущення мають бути чітко відокремлені одне від одного.

5. Точність подачі інформації. Пункт 1 Кодексу професійної етики українського журналіста встановлює, що журналіст поширює і коментує лише ту інформацію, у правдивості якої переконаний. Він уникає неповноти або неточностей чи викривлень інформації, які могли б завдати моральної шкоди честі та гідності людини, неприпустимі з його боку недостовірні повідомлення. Міжнародна декларація принципів поведінки журналістів закріплює, що повага до істини та права громадськості на правду – перший обов'язок журналіста.

6. Повнота представлення фактів та інформації по проблемі. Згідно з п. 6 Етичного кодексу українського журналіста, найпершим обов'язком журналіста є повага до права громадськості на повну та об'єктивну інформацію про факти та події. Будь-яка тема потребує максимально повного набору фактів і думок. Тому завдання журналіста все це знайти в компетентних джерелах.

Джерело: [111].

З

ЗААНГАЖОВАНІСТЬ У МЕДІА – (від англ. engagement – залучення) – такі відносини між медійною організацією і її власником, державною владою чи замовником матеріалів, за яким журналістський контент цього медіа повністю

чи частково відображає позицію власника / представників державної влади / замовника.

Заангажованість політична (від фр. *engager* – наймати, запрошувати) – змушеність представника неполітичної сфери (науки, мистецтва, освіти, мас-медіа тощо) діяти в руслі певної ідеологічної доктрини, політичного курсу або навіть обслуговувати суто партійні цілі й інтереси. Взагалі поняття «ангажемент» означає контракт, укладений з артистом або театральною трупю про здійснення вистав на певних умовах і у визначені строки. Мас-медіа можуть бути політично заангажованими, перетворюючись із нейтральних постачальників інформації в активних учасників політичної боротьби.

Джерело: [88].

ЗАГАЛЬНА ДЕКЛАРАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ – декларація, прийнята 10 грудня 1948 року Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй після завершення Другої світової війни. Саме тому 10 грудня було проголошено Днем прав людини.

У Загальній декларації прав людини проголошено невід'ємне й обов'язкове дотримання широкого кола громадянських, політичних, економічних, соціальних і культурних прав людини. Декларація проголошує, що права і свободи людини не можуть бути обмежені за ознаками статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних переконань, національного або соціального походження, майнового стану. Всі 30 статей базуються на визнанні гідності всіх людей, рівності їхніх прав, що є необхідною передумовою свободи, справедливості та загального миру.

Загальна декларація була прийнята у вигляді резолюції Генеральної Асамблеї ООН – закріплені в ній норми мають рекомендаційний характер. Не зважаючи на це, юридичне значення і сила положень Декларації досить вагомі, оскільки саме проголошені в ній основні права і свободи розглядаються сьогодні більшістю країн як юридично обов'язкові договірні норми.

Джерело: [37].

ЗБРОЙНИЙ КОНФЛІКТ – збройне зіткнення між державами (міжнародний збройний конфлікт, збройний конфлікт на державному кордоні) або між ворогуючими сторонами в межах території однієї держави, як правило, за підтримки ззовні (внутрішній збройний конфлікт).

Збройний конфлікт міжнародного характеру – збройний напад однієї держави на територію іншої держави та ведення війни. Відповідно до Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, від 8 червня 1977 року, міжнародними збройними конфліктами також вважаються національно-визвольні війни та війни за самовизначення. Для визнання наявності міжнародного збройного конфлікту не є обов'язковим проголошення його сторонами стану війни. Так само не є обов'язковим визнання стану війни всіма сторонами конфлікту. Не мають значення тривалість конфлікту та кількість

жертв. Усі сторони міжнародного збройного конфлікту зобов'язані дотримуватися норм міжнародного гуманітарного права, зокрема, міжнародно визнаних правил та звичаїв війни.

Збройний конфлікт неміжнародного характеру – це збройне протистояння між урядовою владою та недержавними збройними угрупованнями або між тільки недержавними збройними групами. Збройне протистояння в цьому випадку має досягти мінімального рівня інтенсивності, а сторони конфлікту мають характеризуватися мінімальним рівнем. В умовах неміжнародного збройного конфлікту цивільне населення знаходиться під таким самим міжнародно-правовим захистом від наслідків конфлікту, як і в умовах міжнародного конфлікту.

При висвітленні конфліктів журналістика має ключове значення. У конфліктних ситуаціях роль засобів масової інформації має вирішальне значення для надання громадськості повної, правдивої та неупередженої інформації. Належні підходи та методи журналістики, пов'язаної з висвітленням конфліктів, дозволяють засобам масової інформації надавати громадськості більш повну, об'єктивну та достовірну інформацію про конфлікти. Журналісти повинні розуміти, чого прагнуть усі сторони конфлікту, і які є можливі варіанти для деескалації, компромісу або навіть можливого врегулювання конфлікту.

Росс Говард окреслив обов'язки, які журналісти, повинні виконувати під час висвітлення конфлікту: зрозуміти конфлікт; чесно висвітлювати; висвітлювати передумови та причини конфліктів; представляти людську сторону; висвітлювати зусилля щодо досягнення миру; визнавати свій вплив.

Джерела: [32, 82, 124].

I

ІДЕНТИЧНІСТЬ – (identitas від лат. idem «той самий»; англ. identity) у буквальному перекладі – впізнавання й ототожнення. В українській мові слово «ідентичність» з'являється з 60-х років XIX ст., до цього періоду вживалося слово «тотожність», що означає відповідність, збіг з ким- або чим-небудь. У 50-х роках у США вчений Е. Еріксон, який і ввів цей термін у науковий обіг, розглядав ідентичність як процес, зосереджений у сутності людини і культури, до якої даний індивід належить, та подавав такі визначення: 1) як суб'єктивне відчуття тотожності і цілісності своєї особистості, що виникає спонтанно, несподівано, як пізнавання своєї сутності; 2) як результат переживання і усвідомлення своєї належності до певної соціальної групи за допомогою протиставлення існування інших груп. У подальшому цей термін починає

набувати ще ширшого спектра значень: самовизначення, самобутність, психофізіологічна цілісність, безперервність досвіду, сталість у часі (відносно або збережена у процесі), психологічна визначеність, саморегульована єдність, тотожність (із самим собою або серед розмаїття інших об'єктів), самість як справжність індивіда, соціокультурна відповідність, самоналежність, самореферентність, цілісність, ступінь відповідності соціальним категоріям.

Гендерна ідентичність – глибоке усвідомлення тією чи іншою особою внутрішніх та індивідуальних особливостей гендерної приналежності, яка може як збігатися так і не збігатися зі статтю за народженням, включаючи індивідуальне відчуття свого тіла і інші прояви, наприклад, одяг, мова, особливості поведінки; внутрішнє самовідчуття як чоловіки, жінки або когось іншого (бігендерне або крос-гендерне самовідчуття). Гендерна ідентичність не обов'язково збігається з біологічною статтю, з цивільною статтю (за документами) або зі статтю за вихованням.

Сексуальна ідентичність – самоідентифікація індивіда з людьми, що мають ту чи іншу сексуальну орієнтацію, самовідчуття як індивіда з даної сексуальною орієнтацією. Сексуальна поведінка, сексуальна орієнтація та сексуальна ідентичність – це не одне і те ж. Деякі люди дійсно можуть практикувати не властиву для них сексуальну поведінку, але, як правило, вона носить тимчасовий характер і ніяк не впливає на їх сексуальну орієнтацію. Іншими словами, ніхто і ніколи не зможе переконати або змусити не гея і не лесбійку стати геєм чи лесбійкою.

Етнічна ідентичність – одна з форм самосвідомості індивіда чи групи людей, що ґрунтується на відчутті ними своєї належності до певної етнічної спільності. Фундаментом етнічної ідентичності є закорінена в історичній пам'яті сукупність антропологічних та культурно-символічних ознак (спільність походження, мова, релігія, територія проживання, традиції, звичаї тощо). Ідентифікація з етносом за певних умов стимулює самоорганізацію етнічної спільноти на засадах її етнічних інтересів і потреб, а також забезпечує самозахист у ситуаціях міжетнічної напруженості.

Національна ідентичність – широкий комплекс індивідуалізованих і неіндивідуалізованих міжособистісних зв'язків та історичних уявлень, який становить основу самоідентифікації окремих осіб та груп людей з певною нацією як самобутньою спільнотою, що має свою історичну територію, мову, історичну пам'ять, культуру, міфи, традиції, об'єкти поклоніння, національну ідею. Чітку концептуалізацію національної ідентичності утруднює полісемантичність поняття «нація» – воно може означати й етнонацію, й політичну націю. Національна ідентичність може як ототожнюватися з ідентичністю етнічною, так і визначатися лише через приналежність особи до певного громадянства.

Основні відмінності між етнічною та національною ідентичностями є такими: в ідентифікації з нацією значно виразнішими, ніж в ідентифікації з етносом (для якої важливими в першу чергу є антропологічний, обрядовий та релігійний моменти), є територіальний і політичний компоненти. На відміну від етнічної, національна ідентичність знаходить свій головний прояв у зв'язках

членів спільноти як співгромадян, а отже – у спільних актуальних інтересах. Вияв особою своєї національної ідентичності – це її особистий духовний вибір.
Джерела: [30, 38, 57, 73].

ІНКЛЮЗІЯ (інклюзивний підхід) – включення різних груп населення на всіх етапах формування різних державних політик або ж у роботі ЗМІ. Іншими словами, усе, що стосується будь-якої групи населення – залежно від її ознак, як-от вік, стать, національність, наявність чи відсутність інвалідності, мовна ознака чи соціальний стан, – має відбуватися за участі представників цієї групи.

Ключовий принцип такого підходу: «Усе, що нас стосується, має здійснюватися за нашою участю!» – гасло, яке в 1990-х широко використовували люди з інвалідністю під час демонстрацій і мітингів на захист своїх прав. Однак помилково вважати, що інклюзивний підхід стосується тільки людей з інвалідністю. Інклюзивний підхід – набагато ширше поняття. «Життя людини – найвища цінність», – провідна ідея інклюзивного підходу в правозахисній журналістиці. Вона спонукає до роздумів про роль у цьому суспільстві людини-дитини, людини з інвалідністю, людини ромської національності, людини літнього віку, людини в місцях несвободи, людини-мігранта, людини-біженця, людини-переселенця та інші, які випадають із стереотипного уявлення про так звану суспільну нормальність.

Серед основних принципів інклюзивності можна назвати такі:

- Усі мають право на рівність, гідність і незалежність.
- Різні категорії людей не включені у політичний, соціальний, економічний процеси не через неспроможність, а через бар'єри, які створює суспільство.
- Несхожість і різноманіття – це норма життя, дискримінація – ні.

Джерело: [74].

ІНТЕРСЕКС (інтерсексуал) – (від лат. *inter* – між і *sexus* – стать) – це людина, народжена зі статевими характеристиками (включаючи геніталії, статеві залози і набір хромосом), які не вписуються у стереотипи бінарної системи сприйняття чоловічого та жіночого тіла.

Інтерсекс – узагальнюючий термін, який об'єднує широкий спектр анатомічних варіацій, що зустрічаються в природі. У деяких риси інтерсексу помітні вже при народженні, в той час як у інших вони проявляються лише у пубертатному періоді. При деяких конфігураціях хромосом інтерсекс може зовсім не мати зовнішнього прояву.

За оцінками експертів, 0,05-1,7% населення народжується з інтерсексними рисами; верхня межа цього діапазону приблизно відповідає числу рудоволосих людей. Інтерсексна характеристика – це характеристика, що відноситься до біологічної статі, яка відрізняє її від сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності.

Інтерсекс може бути гетеросексуалом, гомосексуалом, бісексуалом або асексуалом і може вважати себе чоловіком, жінкою, і тим й іншим або ні тим, ні іншим.

Оскільки тіла інтерсекс-людей відмінні від тіл більшості інших людей, вони часто піддаються стигматизації та численним порушенням прав людини в дитячому та дорослому віці, включаючи порушення права на здоров'я і фізичну недоторканність, захист від катувань та поганого поводження, а також права на рівність і відсутність дискримінації.

Джерело: [91].

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЗАПИТ (запит на інформацію) – це прохання особи до розпорядника інформації надати публічну інформацію, що знаходиться в його володінні (наприклад, інформація щодо використання бюджетних коштів або копія рішення сесії міської ради). Тобто йдеться про раніше створену інформацію, якою володіє розпорядник. Для відповіді на інформаційний запит розпорядник не повинен створювати нову інформацію (готувати аналітику, надавати роз'яснення тощо).

Потрібно відрізнити «Запит на інформацію» від «Звернення громадянина». Звернення – це викладені в письмовій або усній формі пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) і скарги. Звернення регулюються спеціальним Законом України «Про звернення громадян». Закон «Про звернення громадян» не дозволяє надсилати звернення в електронній формі, воно має бути оформлене у вигляді документа і відправлене, або передане у відповідний орган.

Згідно з Законом України «Про доступ до публічної інформації», кожний громадянин України може звернутися до влади із запитом і отримати необхідну йому інформацію.

Електронний запит на отримання інформації подається у довільній формі. При цьому обов'язково необхідно вказати:

1) прізвище і ім'я запитувача для фізичної особи (найменування – для юридичної особи), поштову адресу або адресу електронної пошти, а також номер телефону, якщо такий є;

2) загальний опис інформації, яку запитувач хотів би отримати (вид, назву, реквізити чи зміст документа, щодо якого зроблено запит). Якщо відома назва чи інші реквізити конкретного документа, який запитується, то треба їх вказати; якщо ні – то необхідно навести якомога точніший опис інформації, яка вам потрібна.

Запит, який буде відправлено електронною поштою, можна підготувати на сайті «Доступ до правди» (<https://dostup.pravda.com.ua>), який працює як уніфікована платформа для надсилання електронних запитів розпорядникам інформації. Запит у письмовому вигляді надається у довільній формі.

Джерело: [36].

К

КВІР – (з англ. queer) – термін, що має кілька значень: 1) дивний, ексцентричний, незвичайний; 2) сумнівний; підозрілий; 3) гомосексуальний.

Інколи цей термін використовується на позначення всіх людей, які мають сексуальну орієнтацію, відмінну від гетеросексуальної, невизначену з точки зору біологічної статі анатомію та фізіологію, транс- чи інтергендерну ідентичність. Також слово «квір» можуть використовувати як синонім поняття «представник ЛГБТ-спільноти», або ж вживати щодо людей, які не хочуть ідентифікувати себе з конкретною статтю чи сексуальністю. В останньому випадку ідентифікація квір-людини виходить за рамки бінарності «чоловік – жінка».

У науковому дискурсі поняття «квір» почало використовуватися з кінця 1980-х рр., коли американська дослідниця Тереза де Лауретіс уперше застосувала цей термін у своїй статті «Квір-теорія: лесбійська і гомосексуальна сексуальності: Вступ». Лауретіс вважала, що настав час переглянути існуючі моделі гендерної та сексуальної ідентичності, які базуються на статевих опозиціях «чоловічого» і «жіночого» і сексуальних опозиціях «гетеросексуального» і «гомосексуального» бажання.

Часто термін використовується як сленгова позначка гомосексуалів, або як гомофобний вислів стосовно до людей з альтернативними типами сексуальної ідентичності. Але Тереза де Лауретіс вивела це слово із суто побутового вживання і легалізувала як культурософський термін.

Існує думка, що між гомо- і гетеросексуальністю немає жорстких меж і що ці межі створює суспільство, яке конструює та «легалізовує» соціальні та культурні стереотипи. Квір-теорія підриває принцип універсальної гетеросексуальності та ставить під сумнів навіть такі, на перший погляд, «біологічні категорії», як «чоловік» і «жінка».

Поняття квір також виступає проти гетеронормативності (примусової гетеросексуальності та прийняття її як єдиної норми). Значення слова «квір» досить широке, проте найчастіше використовується на позначення людини як особистості, яка виходить за рамки статі, сексуальності і, можливо, також інших понять та ідентифікацій.

Джерело: [39].

КОНВЕНЦІЯ ООН ПРО ПРАВА ДИТИНИ – це угода між країнами, в якій записано, як уряд кожної країни має дбати про дітей. Цей особливий документ був прийнятий резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН, від 20 листопада 1989 року, та набув чинності 2 вересня 1990 року. Ратифікована

Постановою Верховної Ради України №789ХІІ (78912) від 27 лютого 1991 року та набула чинності для України 27 вересня 1991 року.

У Конвенції про права дитини (КПД) говориться про те, які дії повинні робити уряди і окремі особи, щоб сприяти захисту невід'ємних прав усіх дітей. Ратифікуючи Конвенцію, уряди беруть на себе зобов'язання забезпечити безпечні і сприятливі умови, що сприяють росту і розвитку дітей і забезпечують їм доступ до високоякісної освіти та медичного обслуговування, а також хороший рівень життя.

Приєднуючись до Конвенції, уряди погоджуються надавати захист дітям від дискримінації, сексуальної та комерційної експлуатації та насильства, а також оточити особливою увагою дітей-сиріт, дітей-біженців.

Вони також визнають, що кожна дитина має:

Право висловлювати свою думку, особливо щодо тих рішень, які зачіпають дитину;

Право на свободу думки, вираження, совісті і релігії;

Право на особисте життя та брати участь в іграх;

Право створювати свої власні клуби і організації;

Право на одержання доступу до інформації, особливо з державних джерел і ЗМІ;

Право на поширення інформації і матеріалів про себе.

КПД є своєрідним еталоном, по відношенню до якого можна оцінити зусилля щодо поліпшення життя дітей, що вживаються кожним урядом. Кожні п'ять років уряди повинні подавати Комітету ООН з прав дитини доповідь про свої досягнення в цій галузі. Комітет проводить зустрічі з представниками урядів, де заслуховуються точки зору неурядових організацій (НУО), перш ніж виносяться рекомендації про подальші кроки, які повинні бути зроблені в кожній країні з метою виконання взятих на себе зобов'язань.

Багато країн також приєдналися до Факультативних протоколів до КПД, які стосуються таких питань, як участь дітей в збройних конфліктах, торгівля дітьми, дитяча проституція та порнографія. У цих протоколах, що вступили в силу на початку 2002 р., міститься вимога до урядів про необхідність звітувати про конкретні зусилля щодо боротьби з вищезгаданими видами експлуатації.

Щонайменше 150 країн також ратифікували Конвенцію 182 Міжнародної організації праці, що стосується викорінення найгірших форм дитячої праці (включно із сексуальною експлуатацією), яка набрала силу в 2000 р.

Десять років (з 2001 до 2010) були оголошені Міжнародним Десятиліттям культури миру та ненасильства в інтересах дітей в усьому світі, а 2003-2012 рр. були оголошені Десятиліттям грамотності ООН.

Ці події є для журналістів джерелом сюжетних ліній у написанні репортажів і журналістських матеріалів. Пильна увага ЗМІ є однією з найкращих гарантій того, що будуть дійсно зроблені серйозні зусилля з метою досягнення справжніх змін на краще в житті дітей.

Джерело: [95].

КОНВЕНЦІЯ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД (ЄКПЛ) – багатосторонній

регіональний договір, що запровадив механізм міжнародного захисту громадян, і політичних прав та свобод людини для країн-членів Ради Європи (РЄ). Відкрита для підписання 4 листопада 1950, набула чинності 3 вересня 1953. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод, як її ще називають, Європейська Конвенція з прав людини (ЄКПЛ), була прийнята в 1950 році відповідно до Загальної декларації прав людини з метою дотримання та забезпечення країнами-підписантами на своїй території прав та основоположних свобод людини. Вона, на відміну від Декларації, має обов'язковий характер.

Це перший міжнародний договір, спрямований на імплементацію Загальної декларації прав людини 1948. Гарантує особам, що перебувають під юрисдикцією держави-члена РЄ: право на життя; свободу від катувань та іншого негуманного чи принизливого поводження або покарання; свободу від рабства та примусової праці; право на особисту свободу та недоторканність; право на справедливе і публічне здійснення правосуддя; свободу від зворотного застосування законів; право на недоторканність приватного життя; свободу думки, совісті та релігії; свободу слова; право на мирні зібрання і свободу об'єднань; право на створення сім'ї.

Перелік гарантованих прав і свобод розширено додатковими Протоколами до ЄКПЛ. Серед них такі: Перший Протокол (1952) забезпечує права на власність і на освіту та обов'язок держав проводити через розумні проміжки часу вільні вибори таємного голосуванням. Четвертий Протокол (1963) гарантує свободу пересування і містить заборону позбавлення волі за невиконання договірних зобов'язань, а також заборону примусового вислання з країни її громадян та колективне вислання іноземців. Шостий Протокол (1983) скасовує смертну кару. Контроль за дотриманням державами-членами їх зобов'язань за ЄКПЛ здійснює Європейський суд з прав людини. Україна ратифікувала ЄКПЛ у 1997.

Джерела: [37, 117].

КОНВЕНЦІЯ РАДИ ЄВРОПИ ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ І БОРОТЬБИ З НАСИЛЬСТВОМ НАД ЖІНКАМИ ТА ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ (Стамбульська конвенція) – конвенція, прийнята на

засіданні Ради Європи у Стамбулі 11 травня 2011 року, покликана захищати жінок, які потерпають від насильства різного виду – сексуальне насильство, зґвалтування, переслідування, сексуальне домагання, домашнє насильство, примусовий шлюб, примусова стерилізація, примусовий аборт, каліцтво жіночих геніталій. Стамбульська конвенція також захищає права дітей, адже вони є потерпілими, навіть якщо є лише спостерігачами. У ній, зокрема, зазначено важливу річ, що насильство стосовно жінок і домашнє насильство не може вважатися особистою справою. Очікується ратифікація цієї Конвенції в Україні

Особливу увагу в Конвенції приділено домашньому насильству в родині або в групі людей, які проживають разом, або між колишніми, або теперішніми партнерами чи членами подружжя, а також між хлопцями та дівчатами, які

перебувають у стосунках. Держави, які ратифікували Стамбульську конвенцію, взяли на себе обов'язок запобігати насильству, захищати потерпілих і застосовувати до кривдників кримінальне правосуддя.

Докладніше це означає:

- Ратифікація Стамбульської конвенції зобов'язує правоохоронні органи реагувати та компетентно ставитися до випадків насильства, дискримінації, проводити розслідування на основі свідчень громадян.
- Створюється перелік кримінальних правопорушень, на які можна покликатися.
- Конвенція гарантуватиме комплексну допомогу потерпілій особі й покарання кривдника.
- Створюється національна лінія телефону довіри для того, щоб зафіксувати інформацію про правопорушення або надати допомогу.

4 січня 2018 року вступив у дію Закон України № 2229-VIII «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Документом передбачено впровадження комплексного підходу в боротьбі з домашнім насильством, доповнення наявних інструментів такої боротьби, впровадження нових термінів та інших норм, спрямованих на поліпшення захисту потерпілих від домашнього насильства. Цим документом також передбачено створення та забезпечення функціонування Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства. ти розвитку подій.

Джерело: [74].

КОНФЛІКТ – це є ситуація, в якій дві або більше осіб чи груп намагаються переслідувати цілі або прагнення, які, за їхнім переконанням, вони не можуть поділяти з іншими.

Існує чимало причин для конфлікту. Вони різноманітні, й у більшості випадків йдеться не просто про одну підставу або одну причину для певного конфлікту – природа конфліктів зазвичай багатогранна. Деякі з причин включають:

- дефіцит ресурсів, або коли відбувається несправедливий розподіл таких ресурсів, як продукти харчування, житло, робочі місця або земля;
- між двома (або більше) групами, що перебувають у конфлікті, відсутня комунікація, або її дуже мало;
- у груп хибні ідеї та переконання стосовно одне одного; • між ними існують невіршені образи з минулого;
- відбувається нерівномірний розподіл влади.

Під час висвітлення конфлікту повинні ретельно вивчатися гадані, можливі та фактичні причини конфлікту, оскільки таке вивчення та обговорення дозволить тим, чиї інтереси були порушені, і тим, хто намагається впровадити зміни, ефективно спілкуватися зі своїми опонентами.

Розрізняють конфлікти збройні, громадянські, регіональні / локальні, міжнародні, побутові та інші.

Джерело: [32].

КОНФЛІКТНО-ЧУТЛИВА ЖУРНАЛІСТИКА – (англ. *Conflict-sensitive journalism*) – журналістика, яка, дотримуючись професійних стандартів, точно і неупереджено висвітлює події і процеси, пов'язані з конфліктом, коректно, вживаючи нейтральну, «чутливу» лексику. Також синонімічно використовується термін «миротворча журналістика». Така журналістика вимагає від журналістів додаткових знань і вмінь, аби давати змогу громадськості приймати обґрунтовані рішення. Журналіст має краще розуміти, що викликає конфлікт, як конфлікт розвивається і завершується; вміти вишукувати корені конфлікту і шукати способи його залагодження. Враховуючи цю інформацію у своїй роботі, журналіст може сприяти погашенню конфлікту або навпаки.

Експерти й медіадослідники вирізняють такі групи, дотичні до конфлікту на Сході України:

1. Бійці АТО – захисники/захисниці України (мобілізовані та демобілізовані бійці, бійці добровольчих батальйонів, поранені військові й ті, які побували в полоні, іноземні бійці, які воюють на боці України).
2. Внутрішньо переміщені особи.
3. Інша сторона конфлікту (проросійські сепаратисти, керівництво так званих ЛНР/ДНР/адміністрація Криму, російські військові, які воюють на території України, іноземці-добровольці, які воюють на боці так званих ЛНР/ДНР).
4. Мешканці окупованих територій.
5. Волонтери та гуманітарні працівники.
6. Родини українських військових.
7. Діти (будь-які, котрих торкнувся конфлікт, незалежно від того, чи це діти переселенців, чи російські діти, чи діти бійців АТО, чи ін.).
8. Літні люди, люди з інвалідністю (з будь-якої сторони).

Цей перелік і Словник коректно-нейтральної лексики є поширеними рекомендаціями для формування конфліктно-чутливої тактики в українських медіа.

Джерела: [74, 121].

КСЕНОФОБИЯ – (від грецьк. ξένος – чужий + φόβος – страх) – ірраціональне, неконтрольоване негативне ставлення до представників чужих груп, що виявляється в діапазоні від недовіри до агресії.

Ксенофобія є соціально-психологічним феноменом, який нормативно врегульовується в європейських документах. Зміст поняття «ксенофобія» варто виводити з дефініції, що міститься у ратифікованому Україною документі «Додатковий протокол до Конвенції [Ради Європи] про кіберзлочинність, який стосується криміналізації дій расистського та ксенофобного характеру, вчинених через комп'ютерні системи», і є чинним в Україні з 1 квітня 2007 року: «расистський та ксенофобний матеріал» означає будь-який письмовий матеріал, будь-яке зображення чи будь-яке інше представлення ідей або теорій, які захищають, сприяють або підбурюють до ненависті, дискримінації чи насильства проти будь-якої особи або групи осіб за ознаками раси, кольору

шкіри, національного або етнічного походження, а також віросповідання, якщо вони використовуються як привід для будь-якої з цих дій» (п. 1 ст. 2 Додаткового протоколу).

Ксенофобія є такою ж давньою, як і людство. В її основі лежить протиставлення «ми – вони», якою люди послуговувалися для того, щоб розпізнати й оцінити представників свого та іншого племені. Цьому протиставленню сприяє стереотипізація, яка утворює спрощені, часто викривлені, емоційно забарвлені образи груп. Соціально-психологічним підґрунтям ксенофобії є страх втратити свою самобутність «розчиненням» у чужому середовищі, одвічна конкуренція з «іншими» за ресурси. У своїй праці «Анатомія людської деструктивності» соціальний психолог Еріх Фромм писав про те, що все чуже викликає не лише цікавість, а й провокує підозру, заперечення, страх, адже потребує нетипових рішень. Найчастіше ксенофобія проявляється на ґрунті расових, етнічних, релігійних відмінностей, інколи – на основі гендерних, вікових, матеріальних, освітніх, територіальних ознак, що відділяють одних людей від інших.

Ксенофобія найбільш виразно проявляється у спільнотах, де є статистична більшість і статистична меншість, де соціальні інституції та ЗМІ безвідповідально акцентують на різниці між людьми, вдаються до мовної агресії та дискримінації. Рівень ксенофобних настроїв у суспільстві великою мірою обумовлюється мас-медійною практикою. Саме медіа як потужний соціальний інститут можуть мати тут вирішальне значення: активізувати несприйняття інших або через стратегії й тактики толерантного подання чутливої інформації нейтралізувати згубний вплив ксенофобії в суспільстві.

Джерело: [74].

Л

ЛГБТІК – соціальна спільнота, що об'єднує лесбійок, геїв, бісексуалів, трансгендерів, інтерсексів і квірів (звідси і аббревіатура) за спільними інтересами, проблемами і цілями. Вона складається з різних груп спілкування, громад, субкультурних течій і ЛГБТІК-організацій. Сформована ЛГБТІК-спільнота заснувала рух за права сексуальних і гендерних меншин.

Абревіатура ЛГБТ почала використовуватись у США приблизно з 1988 року. Основне завдання цієї абревіатури – підкреслити різноманіття сексуальних та гендерних культур, що можуть визначати особистість. Зараз частіше зустрічається абревіатура LGBTQ, де Q – queer (квір) або questioning

(під питанням). Літера «Q» додається з врахуванням людей, яким важко визначитись або які категорично не зараховують себе до жодних із значених сексуальних або гендерних меншини.

Джерело: [91].

ЛОБІЮВАННЯ (лобізм) – (від англ. lobby – вестибюль, хол, фойє, кімната для відпочинку у готелі, майданчик для прогулянок;) – діяльність соціальних груп, які відстоюють свої політичні та економічні інтереси, інтереси держав, коаліції держав або транснаціональних; групи тиску на національні або міждержавні органи законодавчої та виконавчої влади з метою прийняття рішень на користь лобі.

Лобіювання – легальна діяльність із просування певних суспільних інтересів, тоді як корупція – позазаконна діяльність, направлена на вирішення приватних інтересів, залучених у корупційні діяння осіб. Лобіювання може провадитися як у органах вищої законодавчої і виконавчої влади (парламентах, урядах), так і органах місцевого самоврядування і місцевих органах законодавчої і виконавчої влади. З'явився цей термін у 1550-х рр. у Англії. Історично lobbying – це укладання різноманітних угод у коридорах палат законодавчого органу між членами парламенту та різними сторонніми відвідувачами. У 1808 р. термін «лобі» було зафіксовано у стенограмі дебатів Конгресу США. Насамперед ним було позначено групу осіб, які намагалися будь-якими діями вплинути на законодавців за межами палат американського парламенту.

На сьогодні поняття лобіювання отримало своє офіційне закріплення у США, Великобританії, Канаді, Франції, Німеччині, Австралії, Грузії, Польщі, Литві, Угорщині, а також в офіційних актах Європейського Союзу, Ради Європи. Лобіювання відіграє важливу роль у передачі та отриманні інформації в політичному процесі, який забезпечує життєздатність демократичних інститутів та суспільств. Відкритість лобіюванню запобігає маніпулюванню, виявляє групи, зацікавлені в прийнятті відповідних лобістським інтересам рішень. В Україні досі не прийняті законопроекти «Про лобіювання» (2016) і «Про публічну адвокацію» (2017). Джерела: [20, 63].

ЛОКАЛЬНИЙ КОНФЛІКТ (локальна війна) – термін, який з'явився наприкінці 1950-х років (в США Г. Кіссінджер та його однодумці виступили з «концепцією обмеженої війни»), означає міжнародний збройний конфлікт, що розгортається відносно невеликими силами двох-трьох держав, ведеться з обмеженими політичними і воєнними цілями, внаслідок чого може бути лімітований за територією, бойовими силами і засобами, що застосовуються, та часом. Локальному збройному конфлікту притаманний характер прикордонного зіткнення або зіткнення в суперечці за оволодіння конкретною територією, міжетнічного (міжобщинного, міжплемінного) або міжконфесійного зіткнення, боротьби за сфери економічного впливу. Він є обмеженим за політичними цілями і розмахом ведення воєнних дій збройним зіткненням між двома чи

кількома державами, що зачіпає їхні політичні, економічні, національні, територіальні, етноконфесійні та інші інтереси.

Характерними рисами локальних конфліктів є обмежений просторовий розмах ведення воєнних дій, участь у ній незначних за чисельністю військ (сил), застосування звичайної зброї. До локальних відносять також внутрішньодержавні та громадянські збройні конфлікти.

Джерело: [90].

ЛЮДИ З ІНВАЛІДНІСТЮ – люди зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження їх життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації ними прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити їм соціальний захист. В Україні у 2018 році вступили в дію зміни до 37 Законів України, в положеннях яких слова «інвалід», «дитина-інвалід» та «інвалід війни» замінено відповідно словами «особа з інвалідністю», «дитина з інвалідністю» та «особа з інвалідністю внаслідок війни». Норми чинного законодавства були приведені у відповідність до положень Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю. Під час вживання терміну «особа з інвалідністю», перш за все, акцент робиться на людині, а не на її інвалідності.

Журналісти повинні свідомо використовувати термін «людина з інвалідністю», щоб пояснити суспільству, що спочатку є «людина», а потім її особливість. Не треба вигадувати евфемізми (з особливими потребами, з обмеженими можливостями, неповносправні, особливі). Не варто створювати надмірно драматичний образ героя. Створюючи його в такому ключі, автор непомітно впадає в протекційний тон. Не потрібно проявляти зайву жалібність і співчуття: те, що ви не бачите в людині з інвалідністю рівного собі, не означає, що він таким не є.

Джерела: [71, 74, 83].

М

МАНІПУЛЯЦІЯ – один із найбільш поширених видів прихованого впливу на свідомість людини.

Засоби масової інформації реалізують можливість впливу на суспільну свідомість настільки інтенсивно, що деякі дослідники вважають маніпулятивний вплив однією з найважливіших функцій засобів масової інформації поряд з інформаційною, освітньою, артикуляційною, функцією критики і контролю.

Маніпулювання свідомістю може здійснюватися вербальними, візуальними та акустичними способами на трьох рівнях: індивідуальному, груповому і масовому.

Шляхом маніпулювання в свідомість насаджуються ідеї, образи, асоціації, стереотипи, які можуть повністю, причому непомітно для об'єкта впливу, змінити його ставлення до певного предмета, явища, групи явищ або змінити картину світу більшості представників певного соціуму.

Під мовним маніпулюванням розуміється прихований вплив на адресата мовлення, що навмисно вводить його в оману щодо задуму чи змісту промови. Визначальним фактором, а отже основою мовного маніпулювання є некритичне сприйняття інформації адресатом.

Джерело: [25].

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ – це набуті під час навчання навички до аналізу та оцінювання медіа; рівень медіакультури, який стосується вміння користуватися інформаційно-комунікативною технікою, виражати себе і спілкуватися за допомогою медіазасобів, свідомо сприймати і критично тлумачити інформацію, відділяти реальність від її віртуальної симуляції, тобто розуміти реальність, сконструйовану медіа джерелами. Медіаграмотність набувається шляхом медіаосвіти, мета якої – формування медіакультури особистості в середовищі значущих для неї спільнот (малих груп, родин, навчальних і виробничих колективів, місцевих громад тощо).

Взагалі, вважається, що термін «медіаграмотність» був виведений від термінів «критичне бачення» та «візуальна грамотність». Також використовуються такі терміни, як «технологічна грамотність», «інформаційна грамотність», «комп'ютерна грамотність» тощо. Д. Консидайн говорить про те, що в США терміни «медіаграмотність» і «медіаосвіта» використовуються паралельно, до того ж перший відоміший широкій публіці. Під терміном же «медіаосвіта» часто розуміють набуття учнями знань про медіа. Але значна частина науковців дотримується думки, що медіаграмотність – це частина медіаосвіти.

Європейська Комісія підкреслює, що медіаграмотність – одна з сучасних ключових життєвих навичок і наголошує на надзвичайно важливій ролі держав-членів та медіаіндустрії у підвищенні рівня медіаграмотності в суспільстві. 20 травня 2010 р. постановою Президії Національної академії педагогічних наук України була схвалена Концепція впровадження медіаосвіти в Україні. Згідно з цією Концепцією медіаосвітою вважається частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіакультури, підготування особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа, зокрема як традиційними (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і новітніми (комп'ютерно опосередковане спілкування, інтернет, мобільна телефонія) медіа з урахуванням розвитку інформаційно-ко-мунікаційних технологій.

Джерело: [113].

МЕДІАОСВІТА – це навчання теорії та практичним вмінням для опанування сучасними мас-медіа, яких розглядають як частину специфічної, автономної галузі знань у педагогічній теорії та практиці; її слід відрізняти від використання медіа як допоміжних засобів у викладанні інших галузей знань, таких як, наприклад, математика, фізика чи географія. Вперше термін «медіаосвіта» був вжитий у 1973 р. на спільному засіданні сектору інформації ЮНЕСКО та Міжнародної ради з кіно та телебачення.

Вважається, що медіаосвіта пов'язана з усіма видами медіа (друкованими, графічними, звуковими, візуальними тощо) і різними технологіями. Вона має дати людям змогу зрозуміти, як масова комунікація використовується в їхніх соціумах, навчитися застосовувати медіа в комунікації з іншими людьми; забезпечує знання того, як: 1) аналізувати, критично осмислювати і створювати медіатексти; 2) визначати джерела медіатекстів, їхні політичні, соціальні, комерційні, культурні інтереси, їхній контекст; 3) інтерпретувати медіатексти і цінності, що розповсюджують медіа; 4) відбирати відповідні медіа для створення та розповсюдження власних медіатекстів і завоювання зацікавленої в них аудиторії; 5) діставати змогу вільного доступу до медіа як для сприйняття, так і для продукції.

На думку фахівців ЮНЕСКО, медіаосвіта – частина основних прав кожного громадянина будь-якої країни світу на свободу самовираження і права на інформацію та інструмент підтримки демократії. При цьому медіаосвіта рекомендується для запровадження в національні навчальні плани всіх держав, у систему додаткової, неформальної та «пожиттєвої» освіти.

Також є думка, що медіаосвіта – це вивчення медіа. Медіаосвіта одночасно пов'язана з пізнанням того, як створюються і розповсюджуються медіатексти, а також з розвитком аналітичних здібностей для інтерпретації та оцінки їхнього змісту. Завдання медіаосвіти – формування критично мислячої, соціально активної комунікативної особистості, яка вільно й осмислено орієнтується в медіапросторі.

Джерело: [113].

МИРОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ – різновид діяльності спрямований на врегулювання, вирішення і ліквідацію конфліктів. Міжнародне право та міжнародні документи ООН окреслили напрями в питаннях підтримання міжнародного миру та безпеки, серед яких: превентивна дипломатія (англ. preventive diplomacy), зміцнення миру (англ. peace making), підтримання миру (англ. peace keeping), примус до миру (англ. peace enforcement), миробудівництво у постконфронтаційний період (англ. peace building).

Поняття «миротворча журналістика» використовується як синонім терміна «конфліктно-чутлива журналістика». Журналіст, що висвітлює конфлікт, не повинен симпатизувати будь-якій із його сторін, але він може і повинен повідомляти про можливості залагодити конфліктну ситуацію. Принцип неупередженості вимагає від журналіста уникати експресивно забарвлених слів на кшталт «терорист» або «бандит», дати висловитися не тільки можновладцям,

а й пересічним громадянам, а при висвітленні вкрай гострого конфлікту – викладати позиції і аргументи всіх його сторін. Журналістика, чутлива до конфліктів, особливо затребувана відразу після закінчення збройних зіткнень, коли сторони щосили намагаються досягти соціальної злагоди і налагодити роботу засобів масової інформації.

Джерела: [54, 107].

МІГРАНТ – (від лат. *migrans, migrantis* – переселенець; той, хто переселяється) – особа, яка здійснює переселення, змінює місце проживання всередині країни або переїжджає з однієї країни в іншу назавжди або на певний час. Згідно з термінологією ООН, мігрант – особа, яка проживає не в країні походження терміном більш як рік.

За способом реалізації міграції можна поділити на стихійну (вільна міграція однієї людини або цілої сім'ї в якесь обране ними місце), організовану (колективна міграція, санкціонована вищим державним або приватним органом) та ланцюгову (міграція, організована родичами або знайомими, які вже виїхали за кордон і сформували неформальні соціальні мережі для полегшення виїзду своїм країнам, надання їм інформації, фінансової допомоги та допомоги у пошуках житла і роботи на новому місці).

За кількістю осіб виділяють групову, тобто міграцію груп людей, які походять з однієї місцевості і спрямовуються в певне місце, сімейну та міграцію осібну – індивідуальну міграцію.

За критерієм відстані визначимо два основні типи міграції: внутрішню – перетин адміністративно-територіальних кордонів у межах однієї держави та міжнародну – перетин адміністративно-територіальних міждержавних кордонів, міжнародну міграцію умовно поділяють на міжконтинентальну та континентальну. Згідно з критерієм тривалості міграцію найчастіше поділяють на постійну і тимчасову.

Емігрант – особа, що залишила батьківщину і виїхала в іншу країну для постійного чи тривалого проживання.

Іммігрант – чужоземець, що переїхав до якої-небудь країни на постійне проживання; переселенець до іншої країни.

Мігрант з нерегульованим статусом (вживання словосполучення «незаконний мігрант» є некоректним) є особою, яка:

а) в'їхала на територію країни з уникненням перевірки на кордоні;

б) в'їхала до країни в законний спосіб, наприклад за туристичною візою, і не залишила країну після завершення терміну дії візи (таким чином ставши так званими «іноземцями, що перевищили строк перебування»); або в) не залишили територію країни призначення після отримання рішення про видворення.

Економічний мігрант – особа, які залишили власну країну в пошуках роботи. Термін може бути застосовано до всіх тих, хто отримує дозвіл на працевлаштування від уряду певної країни, щоб задовольнити потреби в робітниках на ринку праці цієї країни.

Джерела: [58, 74].

МОВА ВОРОЖНЕЧІ – (перекл. з англ. – «hate speech» як «мова ворожнечі», рідше – «мова ненависті») – будь-які некоректні висловлювання на адресу етнічних, конфесійних чи інших соціальних груп чи спільнот, або окремих осіб як представників/представниць цих спільнот.

Незважаючи на поширеність цього явища у багатьох сферах публічного та приватного життя на сьогодні досі не існує єдиного визначення того, що саме розуміють під «мовою ворожнечі». Наприклад, Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи № 97(20) про «мову ворожнечі» дає таке визначення: «Під терміном «мова ворожнечі» слід розуміти всі види висловлювань, котрі поширюють, розпалюють, підтримують або виправдовують расову ненависть, ксенофобію, антисемітизм та інші форми ненависті, викликані нетерпимістю, в тому числі нетерпимістю, що виявляється у формі агресивного націоналізму та етноцентризму, дискримінації меншин і ворожого ставлення до них, а також іммігрантів та осіб, що за своїм походженням належать до іммігрантів. У цьому сенсі поняття «мова ворожнечі» поширюється на всі висловлювання, які спрямовані проти якоїсь однієї особи або якоїсь визначеної групи осіб».

Дотримання стандартів якості, креативні підходи до вибору тем та розуміння того впливу, який статті та сюжети мають як на героїв, так і на аудиторію взагалі, – важливі компоненти якісної журналістики сьогодні.

Джерело: [58].

МОНІТОРИНГ МЕДІА – метод дослідження змісту засобів масової інформації, який дозволяє визначити певні тренди, тенденції, які притаманні медіа, показати, які теми, проблеми, текстовий чи аудіовізуальний контент домінує, чи якого бракує.

Медіамоніторинг є, по суті, кількісно-якісним контент-аналізом. В Україні, зокрема, медіамоніторинги здійснюються такими організаціями: Академія української преси (АУП), Інститут масової інформації (ІМІ), ГО «Детектор медіа» та ін. Моніторинг може здійснюватися як групою дослідників-соціологів і кодувальників (контент-аналіз), так і одноосібно аналітиком чи дослідником (експертний моніторинг).

Одним із найвідоміших українських моніторинрів є лонгітюдне контент-аналітичне дослідження телевізійних новин, що проводиться АУП (з 2002 року до сьогодні). Особливості цього дослідження:

- Виділяє центральний аспект контексту, що аналізується, через розгляд таких комунікативних засобів як текст та синхрон (пряма мова героїв у телесюжетах),
- Дозволяє проведення як кількісних, так і якісних операцій,
- Забезпечує історичне розуміння подій через аналіз текстів,
- Статистично аналізує закодовану форму тексту, • Надає можливість інтерпретації тексту експертами.

Коефіцієнт надійності методики: 85-95% (для різних категорій аналізу), що є найвищим рівнем надійності в подібного роду операціях.

Категоріями дослідження є:

- маніпуляції провідних медіа, їх політична заангажованість;
- дані про медіа ситуацію в українських медіа;
- дані про рівень якісного інформування, збалансованості та плюралізму медіа-контенту;
- дані про рівень доступу до ЗМІ політичних сил;
- достовірні і науково-обґрунтовані дані стосовно рівня об'єктивності та збалансованості представленої в ЗМІ інформації.

У 2015 році ГО «Детектор медіа» здійснив моніторинг конфліктно-чутливого висвітлення проблем соціальних груп, дотичних до конфлікту, в українських телевізійних ЗМІ. Моніторинг виявив, що українські телеканали героїзували бійців АТО, демонізували бойовиків «ЛНР», «ДНР» та Росії, замовчували проблеми переселенців та майже не згадували про волонтерів. У ток-шоу центральних каналів звучала мова ненависті, в центрі їхньої уваги були міжрегіональні, міжетнічні та міжконфесійні бар'єри, а не шляхи їх подолання.

Джерела: [29, 161].

МУЛЬТИКУЛЬТУРНІСТЬ (мультикультуралізм) – співіснування в єдиному просторі різноманітних культурних утворень, що спостерігається на тлі процесів протистояння, комунікації та взаємообміну.

Мультикультуралізм, по суті, означає напрацювання правил і норм співіснування різних культур та їх носіїв в одному суспільстві, в єдиному правовому, соціокультурному просторі. З погляду правового закріплення і втілення в життя, мультикультуралізм характерний для багатьох розвинених країн як внутрішня політика, що спрямована на забезпечення асиміляції іммігрантів, а також ідеологія, що обґрунтовує таку політику.

Основними принципами мультикультуралізму як ідеології є:

1) позитивне ставлення до етнокультурних відмінностей і визнання того факту, що культурне розмаїття збагачує соціум, робить його життєздатнішим; 2) право на культурну відмінність, збереження і підтримання своїх культурних особливостей; 3) культурна рівноцінність та взаємна толерантність; 4) ієрархічно структурована подвійна ідентичність; 5) єдність у множинності. Культурна автономія тієї чи іншої групи визнається тією мірою, якою вона не суперечить базовим цінностям більшості, з якими ідентифікує себе держава (селективне збереження культур); 6) ідентифікація індивіда з певною етнокультурною групою формує у нього усталену самосвідомість, сприяє його психологічній захищеності, створюючи тим самим передумови для відкритості індивіда щодо інших етнокультурних груп і виховання в ньому толерантності; 7) право на рівні шанси. Культурні відмінності доповнюються принципом недискримінації і рівності у соціальній сфері; 8) політична керованість, оскільки мультикультуралізм не є самоорганізованим феноменом, для його формування і розвитку необхідні політична воля й підтримка.

Підтримка мультикультуралізму у медіа є важливою складовою сучасної конфліктно-чутливої журналістики. За результатами опитування, проведеного Центром Разумкова у березні 2017 року, в якому брали участь 2016 респондентів з усіх регіонів України за винятком тимчасово окупованих територій Донбасу і

Криму (похибка не перевищує 2,3%) майже дві третини українців (62%) заявили, що не довіряють представникам інших національностей, і 65% українців не довіряють представникам інших релігій.

Джерела: [41, 93, 118].

Н

НАСИЛЬСТВО - використання сили або погроза, результатом якої може стати тілесне пошкодження, матеріальний та моральний збиток, позбавлення можливостей або навіть смерть. Воно може бути фізичне, вербальне або психологічне. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ/WHO) визначає насильство як «навмисне застосування фізичної сили або влади, здійснене або у вигляді загрози, направлене проти себе, проти іншої особи, групи осіб або спільноти, результатом якого є (або є висока вірогідність цього) тілесні ушкодження, смерть, психологічна травма, відхилення в розвитку або різного роду збиток».

Існують різні характеристики форм насильства. Одна з таких класифікацій включає: пряме насильство, наприклад, фізичне або поведінкове насильство, таке

як війна, залякування, домашнє насильство, ізоляція або тортури структурне насильство, наприклад, бідність та позбавлення можливостей користування основними ресурсами та правами; деспотичні системи, що поневолюють, залякують і ображають дисидентів а також усіх бідних, слабких та знедолених культурне насильство, наприклад, знецінення та знищення окремої людської ідентифікації та способу життя, такі прояви насильства як сексизм, етноцентризм, расизм та колоніальна ідеологія, інші форми моральної ізоляції, що виправдовують агресію, домінування, нерівність і пригноблення.

Ознаки насильства як соціального явища: наявність як мінімум двох суб'єктів; здійснюється проти або поза волею особи, на яку воно спрямоване; умисний характер діяння; спричиняє або може спричинити шкоду.

З юридичної точки зору до поняття насильства також додаються такі ознаки як суспільна небезпечність та протиправність діяння. Наука кримінального права визначає насильство як зовнішній зі сторони інших осіб умисний та протизаконний фізичний або психічний вплив на особу (або групу осіб), який здійснюється проти або поза її волею і здатний спричинити їй органічну, фізіологічну або психічну травму, а також обмежити свободу її волевиявлення або дій; усвідомлене застосування фізичної сили для порушення тілесної недоторканості іншої особи поза її волею або всупереч їй, або погрози вчинення

насильницьких дій; суспільно небезпечний протиправний фізичний чи психічний вплив на людину, який здійснюється всупереч або поза її волею, становить небезпеку для її життя чи здоров'я в момент заподіяння, позбавлення свободи, яке може потягти за собою шкоди різного ступеня тяжкості або смерть. Отже, поняття насильство в юридичній літературі розглядається в кількох аспектах: як фізичний чи психічний вплив на іншу людину; як спосіб вчинення злочину; як ціль, а не засіб вчинення діяння.

Існує багато форм насильства: насильство щодо дітей, домашнє насильство, шкільне насильство (булінг), гендерне насильство, легальне (державне) насильство, залякування, фізичне насильство, економічне насильство, психологічне насильство, сексуальне насильство тощо.

Насильство є однією з найбільш розповсюджених форм порушення прав людини. Зазвичай, найбільше страждають від насильства жінки, діти та люди похилого віку. Найпоширенішим і найбільш складним для протидії є домашнє насильство. Насильство в сім'ї або родині притаманне для багатьох держав, незважаючи на їх позитивні здобутки у законодавчій, політичній та практичній сферах (Див. Домашнє насильство)

Джерела: [56, 92, 109].

НАСИЛЬСТВО СЕРЕД ПІДЛІТКІВ (БУЛІНГ) - (від англ. bully – хуліган, задирака, грубіян, «to bully» – задиратися, знущатися) – тривалий процес свідомого жорстокого ставлення, агресивної поведінки, щоб заподіяти шкоду, викликати страх, тривогу або ж створити негативне середовище для людини.

Насильство в закладах освіти має різну природу і характер, проявляється як у формі одноразових насильницьких дій, так і у вигляді постійних знущань, принижень і систематичного цькування (булінг). Особливою ознакою булінгу є довготривале «відторгнення» дитини її соціальним оточенням.

Найпоширенішими формами булінгу є:

- словесні образи, глузування, обзивання, погрози;
- образливі жести або дії, наприклад, плювки;
- залякування за допомогою слів, загрозливих інтонацій, щоб змусити жертву щось зробити чи не зробити;
- ігнорування, відмова від спілкування, виключення із гри, бойкот;
- вимагання грошей, їжі, речей, умисного пошкодження особистого майна жертви;
- фізичне насильство (удари, щипки, штовхання, підніжки, викручування рук, будь-які інші дії, які заподіюють біль і навіть тілесні ушкодження);
- приниження за допомогою мобільних телефонів та інтернету (sms-повідомлення, електронні листи, образливі репліки і коментарі у чатах),
- поширення чуток і пліток (кібербулінг).

Розрізняють прямий булінг (наприклад, одна дитина вимагає у іншої гроші або речі) і непрямий (наприклад, група учнів поширює неправдиві чутки про свого однокласника), образи і погрози через електронну пошту, мобільних телефон, текстові повідомлення, а також створення наклепницьких веб-сайтів (кібербулінг). Іноді булінг може призвести до смертельного результату.

Кібербулінг – це приниження за допомогою мобільних телефонів, інтернету. Діти реєструються в соціальних мережах, створюють сайти, де спілкуючись, ображають інших, поширюють плітки, особисті фотографії, зроблені в роздягальнях чи вбиральнях.

Окремим видом булінгу є хейзинг. **Хейзинг** (англ. Hazing) – неформальні ритуальні насильницькі обряди, що виконують під час вступу в певну групу, і для подальшої підтримки ієрархії в цій групі. Здебільшого хейзинг характерний для закритих (військових, спортивних, інтернатних і ін. установ), але зустрічається і в звичайних закладах освіти. Хейзинг – це нестатутні відносини в колективі, наприклад, відома «дідівщина». Новачкам («новобранцям») однокласники або учні старших класів (курсів) пропонують, принижуючи їх гідність (публічно пройтися голим, дати облити себе помиями, вимити підлогу в туалеті зубною щіткою тощо). Хейзинг, як і булінг в цілому, часто має прихований або явний гендерний і сексуальний підтекст.

У 2017 році Україна зайняла четверте місце у світі за рівнем підліткової агресії (трійка «лідерів» – Росія, Албанія та Білорусь). Згідно з дослідженням, проведеним UNICEF Ukraine в 2017 році, з цим явищем стикалися 67% українських школярів. Причому 40% з них нікому, навіть батькам, не розповідали про насильство.

Джерела: [56, 104].

НАЦІОНАЛЬНІСТЬ (від лат. natio – рід, плем'я) – це належність людини до якої-небудь нації. При цьому нація – це спільнота людей, об'єднана певною назвою, символами, географічним та етносоціальним походженням, історичною пам'яттю, комплексом духовно-культурних і політичних цінностей. З античності та середньовіччя слово вживалося для означення віддалених, «варварських» народів, згодом – для означення студентських земляцтв, регіональних угруповань церковних еліт. У пізньому середньовіччі та за раннього Нового часу слово «нація» набуло рис етнізації та почало вважатися синонімом «країни», «народу». Поняття «нація» вживається переважно у двох значеннях: політична (громадянська) нація – суверенна спільнота громадян певної держави, незалежно від етнічного походження; синонім – «держава-нація»; етнічна нація (етнонація) – усталена спільнота людей, об'єднана етнокультурним походженням. За такої моделі нація утворюється єдина «нація-держава» в межах ареалу певного етносу, незважаючи на те, до яких державних утворень цей ареал міг входити.

Джерело: [92].

НЕТЕРПИМІСТЬ – небажання, невміння терпимо ставитися до кого-, чого-небудь. Протипага толерантності.

Нетерпимість – це відсутність поваги до практики або переконань, відмінних від своїх власних. Нетерпимість включає відторгнення людей, яких ми вважаємо іншими, наприклад, членів соціальної або етнічної групи, відмінної від нашої, або людей, які дотримуються іншої політичної чи сексуальної орієнтації.

Нетерпимість може проявлятися в широкому наборі дій – від прагнення уникнути когось до збудження ненависті, фізичних травм або навіть вбивств.

Нетерпимість, заснована на релігії, або релігійна нетерпимість часто пов'язана з расизмом і ксенофобією – перш за все з антисемітизмом та ісламофобією. Релігійна нетерпимість та дискримінація часто пов'язані з расизмом і ксенофобією і тому, як правило, викликають множинну дискримінацію.

Нетерпимість до чогось також називається інтолерантністю. Інтюлерантність – якість особи, що характеризується негативним, ворожим відношенням до особливостей культури тієї або іншої соціальної групи, до інших соціальних груп загалом або до окремих представників даних груп.

Джерела: [42, 116].

НЕУПЕРЕДЖЕНІСТЬ У ЖУРНАЛІСТИЦІ. *Неупереджений* – той, який не має обманної, негативної, заздальгідь сформованої думки, упередження проти кого-, чого-небудь.

За стандартами ВВС, неупередженість означає передачу тверджень кожного з учасників суперечки/конфлікту якомога точніше, а також пошук або розгляд інших авторитетних і релевантних думок, який і скаже, хто зі сторін правий, а хто - ні.

Неупередженість дозволяє зробити якісь висновки на основі фактів, і вона передбачає, що журналіст шукатимете авторитетні думки у відповідній сфері. Журналіст повинен зважати ці думки, відкинувши ті з них, які не підтверджуються фактами або суперечать їм.

Журналісти повинні повсякчас намагатися бути неупередженими, але бувають ситуації, коли неупередженість важливіша і коли треба активніше шукати і розглядати широке коло думок.

Належна неупередженість повинна застосовуватися при розгляді всіх суперечливих питань. Суперечливим може бути питання, думки стосовно якого кардинально різняться серед представників певної спільноти чи політиків, або якщо обговорення такого питання може призвести до зміни політичного курсу або введення якихось санкцій.

Належна неупередженість не обов'язково означатиме, що кінцевий продукт – репортаж або новина в інтернеті – буде просто нейтральним і збалансованим. Це означає, що журналіст має подати всі важливі думки і тенденції з певного питання.

Неупередженість у довгостроковій перспективі. Неупередженість у складних питаннях має зберігатись протягом тривалого періоду. Так, коли важлива подія щойно відбулася або події розвиваються швидко, неупередженість може бути досягнута не відразу, а щойно після закінчення певного часу. Щоб повідомлення було неупередженим, потрібен час, протягом якого можна знайти кілька необхідних думок.

Тому в тому випадку, якщо одна зі сторін відмовляється прокоментувати свою позицію, це не підстава для того, щоби взагалі не передавати інформацію з цього приводу. Миттєві повідомлення або термінові новини часто подають

тільки факти, відомі станом на певний період часу, а пояснення та обговорення таких фактів може відбуватись пізніше. Може знадобитись час, щоб вмовити авторитетного експерта взяти участь у обговоренні якоїсь новини. Також сприйняття питання може змінитись, тому релевантними можуть стати зовсім інші погляди.

Редактор зобов'язаний побудувати роботу так, щоб не допустити появи в довготривалій перспективі таких проблем з неупередженістю: *ставати на бік жертви*. Світ не можна чітко поділити на лиходіїв і жертв. Необхідно розібратись у суті проблеми та зробити відповідний вибір, що іноді буває складно ігнорувати болісні питання. Зобов'язання подавати різні погляди не означає, що необхідно ігнорувати або замовчувати такі теми як, наприклад, расизм по відношенню до певних етнічних груп або якісь «незручні» питання, пов'язані з вірою або іншими соціальними аспектами; *підміняти неупередженість еквівалентністю*. Надання рівної кількості ефірного часу представникам утвердженої думки й окремим маргінальним голосам не є неупередженістю; *захоплюватися методом кліпів*. Набір кліпів, фрагментів, особливо таких, які відібрані з метою формально задовольнити всі вимоги, не обов'язково дає можливість охопити різноманітність думок або забезпечує належну дискусію; *проявляти вибірковість на рівні рефлексів*. Коли журналіст чує велику кількість думок, важко уникнути спокуси обрати лише ті з них, які найбільше відповідають поглядам, які хотів почути сам журналіст.

Джерело: [64].

O

ОПЕРАЦІЯ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ (ООС) - комплекс військових і спеціальних організаційно-правових заходів українських силових структур, спрямований на протидію діяльності незаконних російських та проросійських збройних формувань у війні на сході України.

Проведення операції передбачається виконанням Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях». Операція об'єднаних сил є переформатуванням Антитерористичної операції (АТО) і передбачає введення воєнного або надзвичайного стану, передання управління від СБУ, яка керувала АТО, до Об'єднаного оперативного штабу ЗСУ. Початок операції об'єднаних сил – з 14:00 30 квітня 2018 року.

Джерела: [84, 99].

ОПІКА І ПІКЛУВАННЯ є інститутом цивільного права. Цивільний кодекс регулює питання опіки та піклування. Згідно з ЦК опіка та піклування встановлюються з метою забезпечення особистих немайнових і майнових прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх осіб, а також повнолітніх осіб, які за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої права і виконувати обов'язки (Ст. 55). Опіка встановлюється над малолітніми особами, які позбавлені батьківського піклування, та фізичними особами, які визнані недієздатними (Ст. 58). Піклування встановлюється над неповнолітніми особами, які позбавлені батьківського піклування, та фізичними особами, цивільна дієздатність яких обмежена (Ст. 59).

Також ЦК регулює порядок встановлення опіки та піклування (Ст.60–62), призначення опікуна (піклувальника), їхні права та обов'язки (Ст. 63–74), припинення опіки і піклування (Ст.75–77).

Положення Сімейного кодексу відображають специфіку опіки та піклування, що встановлюється над неповнолітніми особами.

Орган опіки і піклування контролює умови утримання, виховання, навчання дитини, над якою встановлено опіку чи піклування (Ст. 246 СК).

Джерело: [4].

ОЦІНОЧНІ СУДЖЕННЯ – висловлювання, які не містять фактичних даних, критика, оцінка дій, а також висловлювання, що не можуть бути витлумачені як такі, що містять фактичні дані, зокрема з огляду на характер використання мовно-стилістичних засобів (вживання гіпербол, алегорій, сатири).

Оціночні судження не підлягають спростуванню та доведенню їх правдивості.

Якщо особа вважає, що оціночні судження або думки принижують її гідність, честь чи ділову репутацію, а також інші особисті немайнові права, вона вправі скористатися наданим їй законодавством правом на відповідь, а також на власне тлумачення справи у тому самому засобі масової інформації з метою обґрунтування безпідставності поширених суджень, надавши їм іншу оцінку. Якщо суб'єктивну думку висловлено в брутальній, принизливій чи непристойній формі, що принижує гідність, честь чи ділову репутацію, на особу, яка таким чином та у такий спосіб висловила думку або оцінку, може бути покладено обов'язок відшкодувати завдану моральну шкоду.

Джерело: [80].

П

ПЕРЕСЛІДУВАННЯ – утиски, пригноблення. Це систематичне погане ставлення до окремої особи або групи з боку іншої особи або групи. Найпоширенішими формами є релігійне переслідування, расизм і політичні репресії, хоча між цими термінами існує певний перетин.

Згідно з Загальною декларацією прав людини кожна людина має право шукати притулку від переслідувань в інших країнах і користуватися цим притулком. Це право не може бути використане в разі переслідування, яке в дійсності ґрунтується на вчиненні неполітичного злочину, або діяння, що суперечить цілям і принципам Організації Об'єднаних Націй (Ст.14).

Джерела: [33, 125].

ПОЛІТИЧНА КОРЕКТНІСТЬ – необхідність поводитися ввічливо, дотримуючись правил і норм поведінки, прийнятих в суспільстві. Політична коректність (частіше вживається політкоректність; від англ. political correctness (politically correct or PC) – дослівно політична правильність) – термін, що описує стиль мовлення, ідеї, політику, поведінку, які мають мінімізувати образу расових, релігійних, культурних чи інших груп. Оскільки під політичною коректністю розуміється, перш за все, мовна політкоректність, існує тенденція прибирати з мови (та з мовлення) ті слова і вирази, які можуть зачепити почуття людини мовною нетактовністю, образити особу прямолінійною вказівкою на стан здоров'я або вік, сексуальну орієнтацію або стать. Сучасне поняття політичної коректності з'явилося в 1970-80-их роках. У цей час ставало соціально прийнятним на Заході для жінок переслідували той стиль життя, якого зазвичай дотримувалися чоловіки, як, наприклад, прагнення стати головним менеджером чи виконавчим директором великої корпорації.

Джерело: [60].

ПОСТТРАВМАТИЧНИЙ СТРЕСОВИЙ РОЗЛАД – важкий психічний стан, що виник у результаті важкої психотравмуючої ситуації. Лікується медикаментозно та психотерапевтично. Військові психологи вважають ПТСР синонімом до словосполучень: афганський синдром, донбаський синдром тощо. В Україні, згідно з законодавством, ПТСР – це виключно психічна травма, і її лікують виключно психіатри. У Європі, а також в Ізраїлі та США цим займаються не тільки психіатри, а й психотерапевти й соціальні працівники. ПТСР – це дуже складний стан, і він не виникає одразу від війни. На війні не можна заробити ПТСР, ПТСР можна заробити тільки в мирі, після повернення. І ПТСР трапляється не обов'язково через війну. Його можна

отримати в результаті втрати близької людини на своїх очах, наприклад, або дуже складної травми. На війні його заробити найпростіше через тривалий інтенсив. Діагностує ПТСР сертифікований психіатр або психотерапевт, який пройшов сертифікацію виключно по цьому недугу. Діагностика ПТСР – непростий процес. Це пов'язано з тим, що ПТСР розвивається лише після повернення, в період від 3 до 6 місяців. Тільки тоді можна людину діагностувати.

Психологічна травма – шкода, завдана психічному здоров'ю людини в результаті інтенсивного впливу зовнішніх факторів, гострих емоційних стресових впливів інших людей на її психіку.

Джерело: [119].

ПРАВОЗАХИСНА ДІЯЛЬНІСТЬ – діяльність уповноважених правозахисних органів та організацій, діяльність яких врегульована правовими основами, а також юридичних засобів та соціальних умов, які визначають процедуру захисту (поновлення) прав і свобод людини та громадянина. Виділяють правову (нормативну), інституційну (організаційну) та функціональну складові правозахисної діяльності.

Нормативний компонент правозахисної діяльності – це система правових норм та принципів, що регулюють відносини у сфері захисту прав і свобод людини та громадянина. Таким чином, законодавство України у сфері правозахисної діяльності умовно можна поділити на дві групи. До першої групи відносять нормативно-правові акти, що визначають засади здійснення правозахисної діяльності, до другої – нормативно-правові акти, що встановлюють систему правозахисних органів та організацій і визначають їх правовий статус. До інституційного (організаційного) елементу механізму захисту відносяться суб'єкти правозахисної діяльності, тобто органи та організації, які спеціально уповноважені державою здійснювати на професійній основі та відповідно до закону, а у випадках встановлених законодавством – у відповідній процесуальній формі із застосуванням правових засобів діяльність, спрямовану на захист прав та свобод людини і громадянина.

У механізмі захисту прав людини можна виділити два рівні – внутрішньодержавний та міжнародний. На внутрішньодержавному рівні найбільш ефективний захист прав і свобод людини та громадянина забезпечують суди загальної юрисдикції, які розглядають переважну більшість справ, пов'язаних з порушенням прав та свобод людини і громадянина. Міжнародні правові акти про права людини містять певні міжнародні гарантії захисту, які закріплені в міжнародних деклараціях, конвенціях, пактах, договорах та інших документах правового характеру і, які є обов'язковими для виконання всіма державами.

Джерело: [13].

ПРАВОЗАХИСНІ НЕУРЯДОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ – це особливий вид недержавних організацій, діяльність яких спрямована на утвердження й захист прав і свобод людини, ефективний контроль за їхнім дотриманням державою, її

органами і посадовими особами. До неурядових правозахисних організацій в Україні відносять: адвокатуру та адвокатів; приватний нотаріат; недержавні правозахисні організації (основною метою їх діяльності є захист прав); громадські організації правозахисної спрямованості (одним із видів їх діяльності є захист прав).

Неурядові правозахисні організації мають такі ознаки:

- 1) основна мета їх діяльності – захист прав та законних інтересів як фізичних, так і юридичних осіб;
- 2) учасниками організації можуть бути як фізичні, так і юридичні особи;
- 3) засновані на добровільному волевиявленні учасників організації;
- 4) пройшли законодавчо визначений процес легітимації;
- 5) наявна внутрішня структурованість та органи самоуправління;
- 6) незалежні від прямого адміністративного впливу уряду та інших органів виконавчої влади;
- 7) не здійснюють владних управлінських функцій та не є суб'єктами владних повноважень;
- 8) їх діяльність має неполітичний характер;
- 9) засновані на вкладах членів організації чи на будь-яких інших недержавних коштах, отриманих законним шляхом;
- 10) надають як безоплатну правову допомогу, так, можуть отримувати винагороду за надання правозахисних послуг.

Основою діяльності неурядових правозахисних організацій в Україні є Конституція України, Загальна декларація прав людини ООН, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, а також відповідні закони України, зокрема Закон України «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 р. та Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 р.

Джерела: [23, 2].

ПРЕВЕНТИВНО-ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ – область знання, яка предметно і функціонально орієнтована на вирішення проблем формування й розвитку особистості за допомогою індивідуально-орієнтованого освітнього впливу й взаємодії та співтворчості на основі врахування індивідуальних, вікових особливостей, мотивації, установок і орієнтації людини.

Особливість превентивної освіти полягає в її орієнтації на процеси соціалізації, культурної ідентифікації, індивідуалізації, тобто процеси становлення особистості. При цьому особистісний розвиток людини є головною метою превентивної освіти як основний компонент впливу на процес соціалізації особистості. У випадку превентивної освіти йдеться про соціалізацію та соціальну адаптацію, організовану таким чином, щоб людина могла не тільки успішно виконувати призначені їй функції в суспільстві, а й діяти самостійно, бути здатною на основі сформованих здібностей, креативних навичок, цінностей самостійно визначатися в мінливих життєвих ситуаціях із конструктивним вибором моделі поведінки.

Джерело: [98].

ПРИТУЛОК – це піклування, яке держава надає на всій території або в іншому місці, що підвідомче яким-небудь органам цієї держави, особі, яка шукає такого піклування. Іноді право притулку називають правом політичного притулку, що не зовсім точно. Притулок надається не тільки з політичних мотивів, але й з будь-яких інших гуманних причин – расових, релігійних тощо. Разом із тим термін політичний притулок і досі зустрічається в міжнародних актах і національному законодавстві.

Право притулку реалізується шляхом надання права в'їзду на територію певної держави і законного там перебування. Особа, яка отримала притулок, за своїм статусом прирівнюється до іноземця, але відмінність від іноземця полягає в тому, що час її перебування не обмежений і, головне, той, хто отримав притулок, не може бути висланий із країни і не може бути виданий іноземній державі. Не видавати – головний і, напевне, єдиний обов'язок держави, яка прийняла, щодо такої особи.

Для України на сьогодні проблема правового регулювання інституту притулку та його співвідношення з правовим статусом біженців залишається невирішеною. Слід відзначити, що законодавство України взагалі не містить терміна політичний притулок, натомість Конституція України у ст. 26 встановила, що іноземцям та особам без громадянства може бути надано притулок у порядку, встановленому законом. Однак такого загального Закону про притулок Україна поки ще не має.

Джерело: [18].

ПРОПАГАНДА – (новолат. propaganda, від лат. Propagare – поширювати, розповсюджувати) – діяльність, що передбачає системне поширення, поглиблене роз'яснення соціально-політичних, економічних, правових поглядів, ідей, теорій та забезпечує формування у суспільстві певних настроїв, закріплення у свідомості громадян тих чи інших цінностей, орієнтацій, уявлень з метою максимального розширення кола прибічників відповідної ціннісної системи.

Пропаганда як явище виникла у давні часи. Термін «пропаганда» вперше використаний у назві організації «Конгрегація пропаганди віри» (лат. «Congregatio de propaganda fide»), заснованої у 1622 р. папою римським Григорієм XV для поширення католицизму шляхом місійної діяльності. У 20-30-х рр. 20 ст. було закладено основи сучасної теорії пропаганди. (нім. дослідник В. Меде, амер. вчені Д. Лікас і С. Брітт та ін.), а згодом систематизовано та розвинуто засоби впливу на аудиторію, стимулювання відповідних почуттів і реакцій людей.

Пропаганда – невід'ємна складова сучасного суспільного життя, причому в умовах формування інформаційного суспільства її можливості неухильно зростають. Розрізняють пропаганду відкриту, коли джерело інформації відоме аудиторії, і таємну, коли справжній носій інформації невідомий або законспірований. Таємна пропаганда широко використовується при підготовці до війни і в ході воєнних дій з метою дезорієнтації та деморалізації противника, а також як засіб ведення психологічної війни.

Як одна з форм політичної діяльності пропаганда відіграє важливу роль у період передвиборчих кампаній, за наявності внутрішньої напруги в суспільстві, конфліктних і кризових ситуацій. Нерідко за допомогою пропаганди здійснюється маніпулювання свідомістю людей і громадською думкою.

Джерело: [117].

ПСИХОЛОГІЧНЕ НАСИЛЬСТВО – соціально-психологічний вплив, який навмисно змушує іншу людину чи групу людей до дій чи поведінки, які не входили у їхні наміри, який порушує психологічні межі особистості чи соціальної групи, який відбувається без їхньої згоди і без забезпечення соціальної і психологічної безпеки індивіда, а також всіх його законних прав, що призводить до соціальної, психологічної, фізичної чи матеріальної шкоди.

Психологічне насильство поряд з іншими видами насильства – найпоширеніше. Воно виступає як навмисний вплив, який спрямований на іншу людину, має негативне забарвлення та негативні наслідки, а також ґрунтується на владі, домінуванні, деспотизмі та контролі.

Психологічне насильство пояснюється соціальними чинниками, сімейними змінними, індивідуальними характеристиками, що зумовлюють образливу поведінку. Тобто існують соціальні, міжособові та внутрішньо особові чинники виникнення насильства.

Джерела: [16, 47].

ПУБЛІЧНА ОСОБА – особи, які обіймають державну посаду і (або) користуються державними ресурсами, а також усі ті, хто відіграє певну роль в громадському житті, чи то в галузі політики, економіки, мистецтва, соціальній сфері, спорті чи будь-якій іншій сфері.

Особа стає публічною не завдяки своїм моральним та духовним якостям, а завдяки досягненням на ниві політики, науки, спорту, мистецтва тощо, тобто своєї суспільної діяльності. Досягнення успіху публічною особою багато в чому залежить від суспільної думки про неї, від створення нею певного суспільного образу, іміджу.

Звичайно, деякі напрями діяльності обов’язково передбачають підвищену увагу з боку суспільства до публічних діячів: політика, естрада, кінематограф, професійний спорт, пастирська діяльність, журналістика тощо. Успішність таких осіб напряму залежить від суспільної думки про них, тому вони свідомо, а інколи й на вимогу закону, розкривають перед громадськістю частину приватної інформації про своє життя (наприклад, про розмір та джерела своїх доходів, сімейний стан, рівень освіти, наявність судимості тощо).

Джерела: [85, 59].

Р

РАСИЗМ – 1. теорія і практика, в основу яких покладено положення про фізичну і психологічну нерівності рас і про вирішальний вплив расової різниці на історію та культуру суспільства; 2. сукупність переконань, ідеологій і соціальних процесів, спрямована на дискримінацію інших через їхню ймовірну приналежність до «расової» групи.

У початковому вигляді класичний расизм з'явився як опозиція боротьбі із трансатлантичною работоргівлею та плантаційним рабством на Півдні США. Ані до початку работоргівлі, ані за час її легального існування питання неповноцінності африканців порівняно із європейцями чи американцями не поставало. Расизм був породжений необхідністю доведення «правильності» рабства та став ідеологією работоргівців та плантаторів. Саме у цей період расизм як теорія вищості однієї раси над іншою отримує свою наукову доведеність. З'являються перші спроби наукового обґрунтування власне переваги однієї раси над іншою.

Концепції, які обґрунтовували дискримінацію за ознакою раси у розквіт доби колоніалізму отримували розвиток й у Європи. Виступаючи на захист європейської колоніальної експансії, вони прагнули аргументувати першість одних рас (білих) щодо інших.

З моменту створення Організації Об'єднаних Націй проблема подолання расизму отримує універсальний рівень співробітництва. Вже у Статуті ООН питання рівноправ'я у доступу до прав та основних свобод для всіх, без розрізнення раси міститься у багатьох статтях у різних аспектах: у якості мети, принципу співробітництва, сфери дослідження тощо.

Загалом у рамках ООН було прийнято більше ніж 50 додаткових конвенцій, декларацій і зводів міжнародних мінімальних норм і інших загальноновизнаних принципів в області прав людини. Такі додаткові стандарти сприяли подальшій доробці міжнародних юридичних норм із самого широкого кола питань, включаючи й захист від расової дискримінації.

Джерела: [17, 102].

РЕАБІЛІТАЦІЯ – у перекладі з латинської означає «одягати знову», «відновлення». Слово «реабілітація» має широке значення й уживається в усіх сферах діяльності людини – у фізичній, інтелектуальній, а також у духовній. У зв'язку з цим правильно говорити і про реабілітацію здоров'я людини. Одним із перших визначення поняття «реабілітація» дав Курт Вінтер. Реабілітація – це цілеспрямована діяльність колективу в медичному, педагогічному, соціальному

та економічному аспектах з метою збереження, відновлення і зміцнення здатності людини брати активну участь у суспільному житті.

Вчені визначають комплексну реабілітацію це складний багатофакторний процес, який включає в себе різноманітні, тісно пов'язані і взаємодоповнюючі види, серед яких виділяють медичну, фізичну, психологічну, соціальну, професійну, економічну, педагогічну, спортивну, побутову, технічну, оздоровчу та правову реабілітацію.

У контексті дотримання прав людини найчастіше йдеться про психологічну реабілітацію – комплекс медико-психологічних, педагогічних, соціальних заходів, спрямованих на відновлення та корекцію порушених психічних функцій, станів. Але самі психологи радше вживають термін соціальна адаптація – активне пристосування індивіда до умов середовища, що його оточує.

Джерела: [50, 119].

РЕЛІГІЙНА ГРУПА – один із видів релігійних організацій. Цим терміном позначається різноманіття релігійних спільнот (як правило, малочисельних).

Релігійна група може бути об'єднанням віруючих для здійснення культових дій, спільного задоволення релігійних потреб; сукупністю віруючих у середині релігійної спільноти (громади, секти), об'єднаних певним релігійним інтересом (проведення місіонерської, добродійної діяльності, виховання і релігійна освіта дітей, молодіжні, жіночі групи), а також як моно- і поліконфесійні об'єднання для проведення спільних релігійних заходів, акцій тощо

Джерело: [105].

РОЗМАЇТТЯ – це стан чи обставини, за яких певні люди відрізняються або існують відмінності. Такі умови визначають гетерогенність суспільства, а в контексті цілого світу слово «розмаїття» говорить про відмінності: гендеру, етнічності, релігійної приналежності, ідеологічних поглядів, політичних переконань, місця проживання, сімейного стану, професійного досвіду.

Розмаїття являє собою цінність та заслуговує на особливу увагу, особливо з боку ЗМІ. Його потрібно розуміти та розвивати задля існування якісної журналістики. Щоб досягти взаєморозуміння, істотним є правильне, уважне, точне та доступне висвітлення. Від демократичного суспільства очікують сприяння позитивним відносинам між людьми, а ЗМІ відіграють ключову роль і несуть відповідальність за об'єктивне та правдиве відображення різних спільнот. Розмаїття в ЗМІ означає дещо більше, ніж розуміння наявності відмінностей. Завдяки йому підвищується якість журналістики, чого, можна досягти через пошук нових співробітників, збільшуючи число працівників або людей, які належать до різних груп меншин. Жоден медіа не в змозі повністю зв'язати себе з суспільством, не відображаючи при цьому наявних у цьому суспільстві відмінностей.

Джерело: [58].

С

СВОБОДА – це одна з основних, найскладніших філософських категорій, яка визначає сутність людини, що складається з її здатності мислити і діяти відповідно до своїх намірів, бажань та інтересів, а не внаслідок якогось примусу. Від часів Античності і до наших днів ідея свободи була притаманною практично всім розвиненим філософським системам.

Свобода є фундаментальною цінністю для людини, але вона повинна мати свої кордони, межі, щоб не стати свавіллям, насильством над іншими людьми, тобто не перетворитися на неволю. Таким чином, межами свободи є інтереси іншої людини, соціальних груп і суспільства в цілому, а також природи як природної основи існування суспільства.

10 грудня 1948 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла перший міжнародно-правовий документ, що проголосив основні права і свободи людини – Загальну декларацію прав людини. Вона закріпила підґрунтя світового правопорядку в галузі прав людини і на багато років наперед визначила шляхи формування відповідного національного законодавства багатьох країн світу.

Визначені основоположні права та свободи людини спрямовані на створення і забезпечення умов для нормальної життєдіяльності. Україна не тільки визнала ці документи, а й закріпила їх новели в конституції держави. Джерела: [7, 26].

СЕКСИЗМ – упереджене ставлення, дискримінація людини за ознакою статі чи гендерною ідентичністю. У суспільстві сексизм може бути представлений у вигляді системи стереотипів, офіційно закріплених положень чи навіть ідеології. В основі сексизму лежить переконання про перевагу однієї статі над іншою. Основним противником сексизму виступає фемінізм. У гендерній теорії розрізняють три види сексизму: інституційний – дискримінація на рівні суспільства та його інститутів, міжособистісний – дискримінація людини іншою людиною і внутрішній – коли людина сама тиражує дискримінаційні установки до власної статі, приймаючи їх за істину. Американські вчені Пітер Глік (Peter Glick) і Сьюзан Фіске (Susan Fiske) виділяють три види сексизму: ворожий, доброзичливий і амбівалентний.

Ворожий сексизм є негативною установкою, яка включає в себе переконання про неповноцінність жінок порівняно з чоловіками, в тому числі й про більш низький рівень інтелекту жінок. Доброзичливий сексизм розглядається як система стереотипних переконань про жінок, які породжують суб'єктивно позитивні почуття по відношенню до жінок у тому, хто їх відчуває, а також схильні викликати поведінку, яка зазвичай класифікується як просоціальна (наприклад, допомога, турбота). Цей тип сексизму дискримінує жінок, оскільки

ґрунтується на перевазі чоловіків, сильної статі. Ворожий сексизм і доброзичливий сексизм мають тенденцію корелювати, оскільки обидва базуються на схожих переконаннях щодо жінок. Обидва типи сексизму розглядають жінок як «слабку стать» і вважають, що саме тому вони повинні виконувати домашні та допоміжні ролі в суспільстві. Доброзичливі сексисти бажають захищати жінок, вони поважають і захоплюються їх ролями матерів і дружин, вони ідеалізують жінок як романтичні об'єкти кохання. Ворожі сексисти сприймають жінок як нездатних займати владні позиції. Чоловік або жінка можуть одночасно виявляти і ворожий, і доброзичливий сексизм по відношенню до різних жінок (амбівалентний сексизм). Амбівалентні сексисти стереотипно негативно реагують на одних жінок і стереотипно позитивно – на інших, у той час як несексисти не поділяють жінок на категорії та не підтримують гендерні стереотипи.

Джерела: [91, 123].

СЕКСУАЛЬНА ОРІЄНТАЦІЯ – один із п'яти компонентів сексуальності (чотири інших компоненти: біологічна стать, гендерна ідентичність, гендерна роль, сексуальна ідентичність), який визначається як більш-менш постійний емоційний, романтичний, сексуальний або еротичний (чуттєвий) потяг індивіда до інших індивідів певної статі. У сучасній сексології загальноприйнятими розглядаються три типові сексуальні орієнтації: гетеросексуальність, гомосексуальність, бісексуальність. Сексуальну орієнтацію, яку підтримує сексуальна більшість, прийнято називати традиційною (гетеросексуальність), а ту, яку сексуальна меншість – нетрадиційною (гомосексуальність та бісексуальність).

Джерело: [91].

СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО – форма домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності.

Джерело: [76].

СЕНСАЦІЙНІСТЬ – сильне, приголомшливе враження, яке справляє на громадськість певна подія, якість повідомлення.

Сенсаційність може характеризувати як позитивні, так і негативні явища сучасної журналістики. З одного боку сенсаційні матеріали мають високу дієвість, адже безпрецедентність тієї чи іншої події впливає на аудиторію незалежно від журналіста, він фактично є посередником між подією та аудиторією. Сенсаційні матеріали характеризуються оперативністю їхньої подачі. Вони займають провідні місця у випусках новин телебачення та радіо, газети виділяють для них перші полоси.

З іншого боку, сенсаційність може бути штучною. Таку сенсаційність широко використовують в «жовтих» засобах масової інформації. Вони традиційно використовуються для посилення зацікавленості аудиторії окремими особистостями, які є відомими або ж відзначаються загальною популярністю. Такі сенсації провокують зацікавленість аудиторії, адже використання прізвища відомої особи викликає відповідні асоціації в аудиторії.

Джерело: [19, 93].

СОЦІАЛЬНА ГРУПА – це сукупність індивідів, обмежена неформальним або формальним членством. Її члени взаємодіють на основі певних ролевих очікувань відносно один одного.

Від соціальної групи потрібно відрізнити соціальну категорію – людей, що мають одну або декілька схожих характеристик (вік, стать і т.п.), але не залучені в соціальні взаємодії.

Групи розрізняються за ступенем кооперації і солідарності, за ступенем соціального контролю. Коли кожний член групи ідентифікує себе з нею (з'являється відчуття «ми»), формуються стійке членство в групі і межі соціального контролю. В соціальних категоріях і випадкових об'єднаннях людей (типу натовпу) ці характеристики відсутні. Кожний індивід входить до декількох груп – різних в різні періоди свого життя, він є членом сім'ї, класу, студентської групи, трудового колективу, групи друзів, членом спортивної команди тощо. Соціальні групи можуть бути різними за розміром – малими і великими, а також формальними і неформальними. Малі групи формуються в межах обхвату міжособистісними відносинами. У великих групах особистісні контакти між всіма членами вже неможливі, проте такі групи мають чіткі формальні межі, контролюються певними інституційними відносинами, частіше за всього формальними. Велика частина соціальних груп існує у вигляді організацій. В традиційному суспільстві домінують малі групи, побудовані головним чином на відносинах спорідненості.

У сучасному суспільстві структура груп і підстави їхнього формування ускладнюються і урізноманітнюються. Індивід належить одночасно до багатьох груп, у зв'язку з чим виникає проблема групової ідентичності. Існують також великі групи, члени яких не зв'язані ані міжособистісними, ані формальними відносинами і не завжди можуть ідентифікувати своє членство – вони зв'язані тільки на основі близькості інтересів, способу життя, стандартів споживання і культурних зразків (майнові групи, групи походження, посадового статусу тощо). Це групи, членство в яких засновано на близькості або збігу соціального статусу – статусні групи.

Соціалізація – процес засвоєння індивідом культурних норм і соціальних ролей, необхідних для успішного функціонування в даному суспільстві. Соціалізація також робить можливим існування суспільства і передачу його культури від покоління до покоління. Соціалізація охоплює всі процеси залучення до культури, за допомогою яких людина знаходить соціальну природу («олюднюється») і здатність брати участь в соціальному житті.

Процес соціалізації продовжується все життя, оскільки людина за своє життя освоює безліч соціальних ролей. Вона ділиться на різні етапи – початковий (соціалізація дитини, переважно в сім'ї), середній (навчання в школі) і завершальний (соціалізація дорослої людини, що освоює нові ролі – чоловіка, батька, діда тощо).

Крім того, виділяють первинну соціалізацію, яка здійснюється найближчим неформальним оточенням, перш за все сім'єю (а також іншими родичами, друзями, вчителями, лікарями тощо), і вторинну соціалізацію, яка здійснюється на більш формальному, інституціалізованому рівні. На цьому рівні агентами соціалізації є школа, заклади вищої освіти, ЗМІ.

Джерело: [69].

СТЕРЕОТИП – це стійке уявлення про риси, властивих певним соціальним групам, яке переноситься на всіх її представників. Один з перших дослідників цього поняття став Уолтер Ліппман, який виділив чотири основні ознаки стереотипу. По-перше, стереотипи завжди простіші, ніж реальність. По-друге, стереотип – це набуте уявлення (від знайомих, засобів масової інформації і ін.), вони не формулюються на основі особистого досвіду. По-третє, всі стереотипи помилкові, більшою чи меншою мірою. Завжди вони приписують конкретній людині межі, якими вона зобов'язана володіти лише через свою приналежність до певної групи. По-четверте, стереотипи дуже живучі. Навіть якщо люди переконуються у тому, що стереотип не відповідає дійсності, вони схильні не відмовитися від нього, а стверджувати, що виключення лише підтверджує правило. Стереотип може змінитися і бути перенесений на іншу групу населення.

Джерело: [91].

Т

ТОЛЕРАНТНІСТЬ – повага, сприйняття і правильне розуміння багатого різноманіття культур навколишнього світу, форм самовиявлення та способів прояву людської індивідуальності. Толерантність пояснюється не лише як моральний обов'язок, а і як політична та правова необхідність, активне ставлення, що базується на визнанні універсальних прав і свобод людини.

Толерантність означає терпимість до чужих думок, вірувань, поведінки. Це повага або визнання рівності інших, відмова від домінування чи насильства в людських відносинах.

Проблема формування толерантності охоплює всі сфери суспільного життя: особистісну, соціальну, релігійно-конфесійну, політичну, міжетнічну.

Толерантність є базовою цінністю відкритого суспільства. Таке суспільство завдяки власним змінам та інноваціям означає і його відкритість зовні іншим культурним нормам і принципам, що реалізуються на практиці.

У науковій літературі толерантність розглядається як повага і визнання рівності, відмова від домінування і насильства, позитивна оцінка багатомірності і розмаїття на противагу однобокості чи переважання якої-небудь точки зору.

Джерела: [27, 68].

ТОЛЕРАНТНА ЖУРНАЛІСТИКА – журналістика, яка намагається не загострювати протиріччя, не роздмухує конфлікти, не провокує агресію, а будує таку картину світу, для якої притаманні ефективні, мирні, ненасильницькі способи вирішення проблем і конфліктів.

Толерантна журналістика при будь-якому рівні протистояння і гостроти протиріч намагається утримати всі сторони в діалозі, налаштовує їх та аудиторію на продовження пошуків спільного рішення суперечливого питання. Таким чином журналістика робить свій внесок в те, щоб носії різних цінностей мали шанс бути почутими, почути і зрозуміти мотиви й аргументи один одного. Толерантна журналістика визнає і підтримує цінності розмаїття, відмінностей у досвіді, у думках і позиціях. Вона не прагне «розвінчати» або «знищити» одну зі сторін, замовчуючи її аргументи, маркуючи її як «неправильну». Вона несе відповідальність не тільки за те, про що говорить, а й за те, що замовчує. І прагне відображати різні думки, можливості, причини, виклики й варіанти розвитку подій.

Джерело: [102].

ТРАНСГЕНДЕР – збірний термін для визначення людей, у яких не співпадає гендер (соціокультурна стать) і біологічна стать. Цей термін включає:

- *бігендери* – люди з рухомою гендерною ідентичністю. Бігендер відчуває себе то чоловіком, то жінкою, незалежно від фізичної статі. Його/її статево-рольове самовідчуття (гендер) змінюється залежно від настрою, статі людини, з якою він/вона спілкується тощо. Бігендерність не варто плутати з роздвоєнням особистості, оскільки бігендер є цілісною особистістю, але виконує в суспільстві соціальну роль то чоловіка, то жінки;

- *інтерсексуали (гермафродити)* – люди, що мають від народження ознаки і чоловічої, і жіночої статей;

- **трансвестити (кросдресери)** – люди, що грають роль протилежного гендера за допомогою одягу, характерного для іншого гендера;

- **транссексуали** – люди, чия гендерна ідентичність відрізняється від анатомічної статі від народження, і які мають бажання провести медичну операцію зі зміни статі, спрямовану на приведення анатомічної статі у відповідність із гендерною ідентичністю. Джерело: [94].

У

УСИНОВЛЕННЯ – це акт, породжений рішенням суду, який полягає у прийнятті усиновлювачем особи у свою сім'ю на правах сина чи дочки. Сімейний кодекс встановлює особливі правила щодо усиновлення: дитини, яку не забрали з пологового будинку; дитину, яку було знайдено; усиновлення братів і сестер; повнолітньої особи. Необхідними умовами усиновлення є згода всіх передбачених законом осіб: самої дитини чи повнолітньої особи, яка усиновлюється, батьків дитини або осіб, які замінюють, дружини (чоловіка) усиновлювача. Кодекс встановлює цілу низку вимог, яким має відповідати особа, яка бажає усиновити дитину.

В Україні в ролі усиновлювачів можуть виступати особи, встановлені статтею 211 Сімейного кодексу (СК): повнолітні дієздатні особи (не молодше 21 року), особи, які старше усиновленої дитини не менш ніж на 15 років, подружжя, один із подружжя за згодою другого на усиновлення, а також одинокі особи. Іноземні громадяни можуть почати процедуру усиновлення дитини в Україні (adoption of a child in Ukraine) за умови перебування в шлюбі. Виняток становлять випадки, коли усиновлювачем дитини виступає його родич – іноземець.

Часом виникають труднощі з усиновленням дитини. Бувають випадки, коли відразу кілька осіб виявили бажання усиновити одну і ту ж дитину. У такій ситуації в дію вступає стаття 213 СК, згідно з якою пріоритетне право на усиновлення дитини мають: громадяни України, сім'я в якій виховується дитина, особи, які перебувають у шлюбі, родичі дитини (незалежно від місця їх проживання), чоловік матері дитини або нова дружина батька дітей, особи, які всиновлюють кількох дітей, які є братами, сестрами.

Основною метою усиновлення є створення оптимальних умов для виховання, а також фізичного, психічного, духовного і соціального розвитку дітей. Тому законодавством пред'являється ряд вимог до особистості кандидата в усиновлювачі. Зокрема, згідно зі статтею 212 СКУ, усиновлювачами не можуть виступати наступні категорії осіб:

- не мають громадянства
- не дотримуються інтересів дитини
- зловживають алкоголем або наркотичними засобами
- не мають постійного місця проживання та стабільного доходу
- обмежені в дієздатності або визнані недієздатними
- страждають на хвороби, перелік яких затверджений МОЗ України
- позбавлені батьківських прав (якщо ці права не були поновлені)
- за станом здоров'я потребують постійного стороннього догляду
- перебувають на обліку (лікуванні) в психоневрологічному або наркологічному диспансері

- були усиновлювачами (опікунами, піклувальниками, прийомними батьками, батьками-вихователями) іншої дитини, щодо якої з їхньої вини усиновлення було скасовано або визнано недійсним (було припинено опіку, піклування чи діяльність прийомної сім'ї або дитячого будинку сімейного типу).

Крім того, відповідно до чинного законодавства України, усиновлювачами не можуть бути одностатеві пари; іноземці, які не перебувають у шлюбі (якщо вони не є родичами дітей); громадяни, встановлені п. 10 ч. 1 ст. 212 СК, а також особи, які перебувають у шлюбі з чоловіком (жінкою), які відповідно до п. 3-б, 8, 10 ч. 1 ст. 212 СКУ не можуть бути усиновлювачами.

Проведення процедури усиновлення можливе лише щодо дитини, яка перебуває на місцевому обліку дітей, які можуть бути усиновлені, в службі у справах дітей. Згідно законодавства усиновленню підлягають: діти сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, діти, батьки яких дали згоду на усиновлення. Пошук дитини-сироти для усиновлення чи удочеріння здійснюється за допомогою електронного реєстру Міністерства соціальної політики України «База дітей-сиріт».

Виходячи з норм сімейного законодавства України усиновити можна дитину у віці від 2 місяців до 18 років. У виняткових випадках (за рішенням суду) може бути усиновлений і повнолітній, який є сиротою або позбавлений батьківського піклування до досягнення ним 18 років (ч. 2 ст. 208 СК). При цьому, при розгляді справи судом, враховується сімейний стан усиновлювача, зокрема наявність або відсутність у нього власних дітей та інші обставини.

Для забезпечення інтересів і дотримання прав дитини на проведення усиновлення необхідно отримати її згоду (ст. 12 Конвенції про права дитини), форма якої повинна відповідати її віку та стану здоров'я. При цьому, дитиною має бути дана згода не в цілому на усиновлення, а на усиновлення конкретною особою, з якою дитина спілкувалася, кому довіряє, симпатизує і знайшла спільну мову. У випадках, коли дитина не досягла такого віку та рівня розвитку, при яких може висловити своє ставлення до усиновлення, її згода не потрібна.

Джерела: [4, 106].

Ф

ФАКТЧЕКІНГ – акт перевірки фактичних тверджень у вербальному чи невербальному тексті для встановлення їх достовірності та правильності фактичних даних. Перевірка достовірності висловлювання, цифр, даних, обставин тощо здійснюється після публікації чи поширення певної інформації.

В Україні фактчекінгова діяльність активізувалася з початком інформаційної війни та з потребою боротися з дезінформацією. Так, на сьогодні в нашій країні діють чотири фактчекінгові організації. Найстаріша – «Слово і діло», з 2008 року перевіряє виконання обіцянок політиків. У 2014 році з'явився сайт StopFake, який бореться з фейками російської пропаганди. У 2015 році при Vox Ukraine було створено проект VoxCheck, який переважно цікавиться економічними питаннями. А в 2016 році з'явився проект FactCheck, журналісти якого перевіряють на достовірність заяви, резонансні факти, події, публікації у ЗМІ, фото та відеоматеріали, чутки, обґрунтування судових рішень і формують рейтинги правдивості заяв і обіцянок політиків, використовуючи при цьому інформацію тільки з відкритих джерел

Джерела: [9, 114].

ФЕЙК – (англ. fake) – підробка. Це слово спершу застосовувалось як назва для підробок під відомі бренди. Пізніше, з поширенням соціальних мереж, його почали застосовувати як означення несправжніх акаунтів, а з початком активної фази інформаційної війни це поняття все ширше почали використовувати для назви неправдивої інформації або неправдивих фото/відео до такої інформації.

Фейк – це цілком свідоме, умисне перекручення та спотворення фактів з метою дезінформування аудиторії. Тому «фейк» є «видом неправдивої інформації, а не її ототожненням.

Фейки є різними за формами, методами передачі, змістом, тому виникла потреба їх класифікувати. За методом поширення фейки є: мас-медійні фейки (які створюють спеціально для ЗМІ і через них поширюються) і мережеві чутки (коли поширюють чиюсь видумку через соціальні мережі). За формою: фотофейк, відеофейк і фейковий журналістський матеріал.

Джерела: [21, 40, 62].

ФЕМІНІЗМ – теорія рівності статей, що лежить в основі руху жінок за звільнення, а також різноманітних дій на захист прав жінок, що ґрунтуються на уявленнях про правову рівність статей (у цьому випадку термін може вживатися як синонім жіночого руху).

Суттю феміністичних переконань є думка, що жінка зазнає суспільної дискримінації, насамперед через приналежність до своєї статі. Сам термін «фемінізм» був сформульований соціалістом-утопістом Шарлем Фур'є в кінці XVIII століття. Фемінізм може розглядатися як:

філософська концепція соціокультурного розвитку, альтернативна стосовно існуючої європейської традиції, що виявляє неврахованість жіночого спільного досвіду в уявленнях про світ і суспільство; соціально-політична теорія, у якій аналізується пригнічення жінок і перевага чоловіків в історичному минулому й сьогодні, а також осмислюються шляхи подолання чоловічої вищості над жінками; суспільний рух за рівність прав для жінок, що протистоять соціальній системі, у якій становище людей різних статей є нерівноправним; ідеологія, що протистоїть усім жінконенависницьким теоріям і діям; методологія досліджень,

що являє собою суму дослідницьких практик, заснованих на артикуляції жіночого погляду на світ і жіночої системи цінностей.

Джерела: [91, 102].

ФОБИЯ – це патологічний страх, певна установка реагувати у формі акцентованого страху на деякі ситуації та об’єкти, для неї характерні тривалість, інтенсивність і неможливість самотійно подолати цей страх зусиллям волі. Встановлено, що у виникненні нервового страху або фобії важливе значення має не так психічна травма, як стійка фіксація первинної реакції переляку й широка генералізація (поширення) страху. Коли фобія не дуже виражена, то невротичний страх виникає лише в ситуації, яка схожа на травмуючу ситуацію, що стала причиною цієї фобії. Коли ж фобічний страх виникає в ситуації очікування або уявлення небезпеки, то це свідчить про його більш високий і небезпечний (патологічний) розвиток.

Виділяють цілу низку так званих «фобій» – суспільних страхів – як етнофобія, гомофобія, антисемітизм, сексизм, ісламофобія, ромофобія тощо.

Найбільш загальним поняттям є **етнофобія** – різновид ксенофобії, що виступає у вигляді нетолерантного ставлення до представників інших соціальних груп за расовою або етнічною ознакою. У багатьох західних країнах об’єктом етнофобії виступають мігранти і біженці, тобто, представники «інших» країн, зазвичай також «іншого» етнічного походження. Приклади етнофобії в європейському світі притаманні майже усім державам, які мають мігрантів чи/та біженців.

Останнім часом дослідники та правозахисники звертають увагу на ісламофобію, ромофобію та антисемітизм. Зокрема, інколи так звана боротьба з тероризмом (яка стала актуальною після подій у США 11 вересня 2001 р, терористичних актів у лондонському метро у 2005 р.) набуває відвертого характеру **ісламофобії** – страху перед представниками мусульманського віросповідання. Правозахисники і дослідники зазначають, що явище **ромофобії** – дискримінації та ворожого ставлення по відношенню до ромів (циган) – це реалії сучасної Європи та України зокрема.

Якщо взяти до уваги гомосексуальність, то у суспільстві може існувати **гомофобія** – вороже ставлення до гомосексуалів, їхнього стилю життя і культури.

Джерело: [10].

ФРЕЙМІНГ – когнітивні структури, які керують нашим сприйманням та нашими уявленнями про світ. Медіа виконують важливу роль у створенні ментальних фреймінгів, які визначають характер і спрямування розуміння дійсності аудиторією. Концептуальні засади теорії розроблено Е. Гофманом: контекст (фрейм) зумовлює наші дії, поведінку, сприймання й розуміння.

Більшість західних дослідників сходяться на думці, що одним із найкращих є пояснення Роберта Ентмана, згідно з яким англійське дієслово-

термін «to frame» у цьому випадку означає «вибирати певні аспекти реальності та робити їх більш помітними у тексті, популяризуючи таким чином певне визначення проблеми, інтерпретацію її причин, моральну оцінку та можливе її розв'язання». Схожою до теорії фреймінгу є теорія порядку денного (agenda setting), проте різниця між ними є. Остання передбачає, що мас-медіа висвітлюють одні та ігнорують інші події, тоді як фреймінг має на увазі, що засоби масової інформації, висвітлюючи певну подію, ігнорують деякі її сторони, у той же самий час наголошуючи на інших.

Е. Гофман вважав, що коли індивідуум упізнає певну подію, його реакція на неї скоріш за все буде обмежена рамками або схемами інтерпретації, які він називав «первинними рамками» (primary frameworks).

Усі первинні рамки тієї чи іншої соціальної групи є центральним елементом її культури. Наприкінці 1970-х Такман розвинула ідеї Гофмана: «Фрейми (frames) перетворюють незрозумілий хепенінг або аморфну бесіду на очевидну подію... Новинні фрейми (news frame) водночас організовують щоденну реальність і є її частиною і упакуванням».

У 1980-х «фрейми» вже сприймалися як «медіа-пакування, центральною, організаційною ідеєю яких є розуміння відповідних подій». Такі «пакування» мали успіх у медіа-дискурсі завдяки комбінації культурного резонансу, дій автора та відповідності до норм і практики засобів масової інформації. У 1990-х фреймовий аналіз дістав потужний поштовх у розвитку завдяки Ентману, який прояснив його термінологію та процедури. Зокрема, він визначив «фрейми» як «схеми обробки інформації, які мають місце в особливостях новинного тексту і які підсилюють специфічне сприйняття та розуміння подій. *Новинні фрейми* творяться з та втілюються у ключових словах, метафорах, концепціях, символах та візуальних образах, які підкреслюються у тексті новин». Ці компоненти «фреймів» часто збігаються з усталеним у суспільстві дискурсом і формують такий спосіб мислення про певну подію, який вже знайомий аудиторії з попереднього досвіду.

Щоби зрозуміти, як працюють «фрейми», треба пояснити ще такі концепції, як «видимість», «форматування» та «важливість» (salience, sizing and importance). «Фрейми» висвітлюють певну інформацію про об'єкти повідомлення, надаючи їм таким чином «видимості», тобто роблячи їх більш помітними, зрозумілими й такими, що запам'ятовується. Більш «видимою» інформацію можна зробити, помістивши її на початку чи в кінці тексту, а також часто повторюючи її або асоціюючи з культурно подібними символами. «Форматування» є суттю фреймінгу – це перебільшення або применшення елементів зображуваної реальності для більшої чи меншої «видимості». Окрім слів та образів, використаних для зображення реальності, велике значення має також «важливість» – те, наскільки багато інформації про подію і на якому місці (на першій чи передостанній шпальті) подає засіб масової інформації.

Джерела: [24, 86].

Ц

ЦЕНЗУРА – це вимога, спрямована до засобу масової інформації, журналіста, головного редактора, організації, що здійснює випуск засобу масової інформації, його засновника (співзасновника), видавця, розповсюджувачів, попередньо узгоджувати інформацію, що поширюється (крім випадків, коли така вимога йде від автора цієї інформації чи іншого суб'єкта авторського права і (або) суміжних прав на неї), та/або накладення заборони (крім випадків, коли така заборона накладається судом) чи перешкоджання в будь-якій іншій формі тиражуванню або поширенню інформації з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб.

За законодавством України, забороняється цензурування інформаційної діяльності не лише друкованих ЗМІ, а й телерадіоорганізацій, а також цензурування інформації, поширюваної інформантами.

Таким чином, цензуру можна розпізнати за такими ознаками:

1) має бути вимога (письмова чи усна) попередньо узгоджувати інформацію, що поширюється, та/або

2) має накладатися заборона чи перешкоджання в будь-якій іншій формі тиражуванню або поширенню інформації;

3) подібні негативні дії мають спрямовуватися проти ЗМІ (як друкованих, так і аудіовізуальних), журналіста, головного редактора, організації, що здійснює випуск засобу масової інформації, його засновника (співзасновника), видавця, розповсюджувача;

4) зазначені негативні дії (а так само і бездіяльність, наприклад, нефінансування ЗМІ відповідно до встановлених законом чи договором положень) мають вчинятися органами державної влади, органами місцевого самоврядування або їх посадовими особами.

Як уже зазначалося, цензурою не вважаються випадки, коли автор чи інший суб'єкт авторського права на інформацію вносить корективи до змісту статті, репортажу тощо, або навіть забороняє їх вихід у світ. Не говоримо про цензуру й у випадках, коли зазначені вище діяння здійснюються на виконання рішення суду.

Крім того, не визнається цензурою правомірна і законна діяльність органів державної влади щодо, наприклад, державного регулювання і контролю за обігом продукції, що негативно впливає на суспільну мораль. Однак, звичайно, відповідні повноваження органів державної влади з питань діяльності засобів масової інформації мають визначатися виключно Конституцією та законами

України. Адже, як відомо, ЗМІ в Україні не можуть бути використані, зокрема, для:

- закликів до захоплення влади, насильницької зміни конституційного ладу або територіальної цілісності України;
- пропаганди війни, насильства та жорстокості;
- розпалювання расової, національної, релігійної ворожнечі;
- розповсюдження порнографії, а також із метою вчинення терористичних актів та інших кримінально караних діянь;
- втручання в особисте життя громадян, посягання на їх честь і гідність;
- розголошення будь-якої інформації, яка може призвести до вказування на особу неповнолітнього правопорушника без його згоди і згоди його представника тощо.

Таким чином, діяльність органів влади, покликана припинити подібні негативні суспільні прояви, безумовно не вважається цензурою.

Джерела: [53, 80].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агрессивное намерение. *Юридический словарь. Веб-сайт Академик*. URL: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/lower/12782> (дата звернення: 10. 09. 2018).
2. Алмаші М. М. Захист прав людини неурядовими правозахисними організаціями. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2015. Вип. 32. Т.1. С. 98–103.
3. Асиміляція. *Словник порталу «Історія України»*. URL: <https://histua.com/slovník/a/asimilyaciya> (дата звернення: 13. 05. 2019).
4. Баулін О. В., Лебідь В. І., Матвеев П. С., Пожидаєва М. А. Адвокатський іспит: підготовчий курс : навч. посіб. Київ : Алерта. 2016. 850 с.
5. Безопасность. *Словарь чрезвычайных ситуаций. Веб-сайт Академик*. URL: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/emergency/140> (дата звернення: 10. 09. 2018).
6. Белгоян А. Лекція 1. Що таке адвокація і чим вона корисна? *Культура і креативність*. URL: <https://www.culturepartnership.eu/ua/publishing/advocacycourse/what-is-advocacy> (дата звернення: 20. 06. 2019).
7. Білозьоров Є. В. Правові гарантії захисту прав і свобод людини в Україні: реалії та проблеми. *Адвокат*. 2009. № 8. С. 26–30.
8. Бойко І. І. Визначення агресії в міжнародному праві. *Вісник Академії адвокатури України*. 2010. Число 1. С. 178–179. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaau_2010_1_36.
9. Бондар С. Про фактчекінг у добу Постправди. *Opinion*. 2017. 13 листопада. URL: <https://opinion.biz.ua/2017/11/13/pro-faktcheking-u-dobupostpravdi>.
10. Варій М. Й. Психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури. 2009. 288 с.
11. Верификация и феномен «пост-правды» : проект по верификации информации от Общественной коллегии по жалобам на прессу. URL: <http://presscouncil.tilda.ws/verification> (дата звернення: 11. 07. 2019).
12. Визначення агресії : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 3314 (XXIX) від 14. 12. 1974. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-74.
13. Вишковська В. І. Загальнотеоретична конструкція механізму правозахисної діяльності в Україні. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. Економіка і право*. 2012. Вип. 16. С. 53–58.
14. Власенко В. Доповідачі Ради Європи: Роми та гомосексуали – головні жертви дискримінації в Україні. *Deutsche Welle*. 2017. 19 вересня. URL: <https://p.dw.com/p/2kCxo>.
15. Внутрішньо переміщені особи (ВПО). *УВКБ ООН в Україні*. URL: <https://bit.ly/30ZmDZf> (дата звернення: 22. 06. 2019).
16. Волков Е. Н. Критерии, признаки, определения и классификации вредящего психологического воздействия: психологическое травмирование, психологическая агрессия и психологическое насилие. *Журнал практического психолога*. 2002. № 6. С. 183–199.

17. Галан В.О. Дискримінація за расовою ознакою від апології рабства до міжнародно-правового злочину. *Форум права*. 2014. №3. С.55–62. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_3_11.pdf.
18. Герасименко Є. С. Визначення притулку в законодавстві України: його співвідношення з правовим статусом біженців і внутрішньо переміщених осіб. *Адміністративне право і процес*. 2014. № 3 (9). С.208–219. URL: <http://aprlaw.knu.ua/archive/2014-3.pdf>
19. Германов В. Вплив сенсаційних журналістських матеріалів на підсвідомість аудиторії. *Електронна бібліотека Інституту журналістики*. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=367> (дата звернення: 15. 05. 2019).
20. Глосарій. *Інститут професійного лобювання та адвокати*. URL: <http://lobbying.in.ua/content/glosar%D1%96i> (дата звернення: 28. 11. 2018).
21. Голуб О. Фейки, журстандарти та спрощення картини світу. *Інститут масової інформації*. 2016. 20 травня. URL: <https://imi.org.ua/articles/feyki-jurstandarti-tasproschennya-kartini-svitu> (дата звернення: 22.01.2019).
22. Гресько О. В. Роль і місце громадянської журналістики у процесі творення новин. *Держава та регіони. Сер. Соціальні комунікації*. 2015. Вип.2. С. 76-80.
23. Грицай І.О. Неурядові правозахисні організації як інститут громадянського суспільства. *Право і суспільство*. 2011. № 5. С. 26–30.
24. Губенко Д. Методологія медіа-досліджень. Вікіпідручник <http://uk.wikibooks.org> (дата звернення 02.06.2019).
25. Данилова А. А. Манипулирование словом в средствах массовой информации. 2-е изд. Москва : Добросвет, Издательство «КДУ», 2011. 232 с.
26. Данильян О. Г., Тараненко В. М. Філософія : підручник. Харків : Право. 2012. 312 с.
27. Декларація принципів толерантності від 16.11.1995 р. *Верховна Рада України : офіц. веб-сайт*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_503.
28. Довідник безпеки журналістів : самоохоронник у гарячих точках та при громадянських заворушеннях / Упор. Ж. Клемпуш. Рівне : Незалежна медіа-профспілка України, 2007. 82 с. URL: <http://www.cje.org.ua/sites/default/files/library/Dovudnik-bezpeki-gurnalistiv.pdf>.
29. Долаючи бар'єри: Роль ЗМІ у висвітленні конфліктно-чутливих тем. Спеціальний звіт / Ред. Д. Дуцик. Київ : ГО «Детектор Медіа», 2016. 48 с.
30. Енциклопедія історії України. У 10 т. / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ : Наукова думка, 2003– 2013.
31. Європейська конвенція про захист прав і основних свобод людини 1950. Юридична енциклопедія : [в 6-ти т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 19982004. С. 672-768.
32. Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації: Посібник рекомендацій для працівників ЗМІ / Буроменський М. та ін. Київ : «Компанія ВАІТЕ», 2016. 118 с. URL: <https://www.osce.org/uk/ukraine/254531?download=true>.

33. Загальна декларація прав людини. *Верховна Рада України : офіц. веб-сайт*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
34. Залізник Ю. Громадська журналістика: досвід США і шанси для України в епоху web 2.0. *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика*. 2013. Вип. 38. С. 488–496.
35. Іванов Ю. Ф. Кримінологія : навч. посіб. Вид. 2-е, допов. та перероб. Київ : Видавець Паливода А. В., 2008. 292 с.
36. Інформаційний запит. *Corrupt UA. Мережа викривачів*. URL: <http://corruptua.org/informatsiyniy-zapit> (дата звернення: 21. 07. 2019).
37. Історія Загальної декларації прав людини: Навчальний посібник. Київ : Київська школа прав людини та демократії, 2018. 8 с.
38. Как корректно писать о лесбиянках, геях, бисексуалах и трансгендерах : брошура для журналистов и интересующихся. СанктПетербург : Кинофестиваль «Бок о Бок», 2013. 12 с.
39. Квір або Інші, але такі ж самі. *Національний ЛГБТ-портал України*. URL: https://www.lgbt.org.ua/materials/show_831 (дата звернення: 18.05.2019).
40. Кіца М. О. Фейкова інформація в українських соціальних медіа: поняття, види, вплив на аудиторію. *Наукові записки [Української академії друкарства]*. 2016. № 1. С. 283. URL: <http://nz.uad.lviv.ua/static/media/1-52/36.pdf> (дата звернення: 22.01.2019).
41. Козловець М. А., Михайлова М. О. Мультикультуралізм і проблема єдності суспільства. *XX століття – етнонаціональний вимір та проблеми голокосту* : [зб. наук. пр. за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф., Житомир, 22-23 жовт. 2010 р.]. Житомир, 2011. С.463–472. URL : http://eprints.zu.edu.Ua/13400/1/Kozlovec_Mthajlova.pdf.
42. Компас : посібник з освіти в області прав людини за участі молоді, 2012 / Council of Europe. URL: <https://www.coe.int/ru/web/compass> (дата звернення: 19. 07. 2019).
43. Конвенція про права дитини. *Верховна Рада України : офіц. веб-сайт*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 20.06. 2019).
44. Конвенція про статус біженців. *Верховна Рада України : офіц. вебсайт*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011 (дата звернення: 21.06. 2019).
45. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами : довідник для членів парламенту / ред. Фішер Г. Київ : К.І.С., 2013. 108 с. URL: <https://rm.coe.int/1680096e45>.
46. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.
47. Кочергіна І. Психологічне насильство над жінкою: причини і наслідки. *Вісник Львівського університету. Серія. Психологічні науки*. 2017. Вип.1. С. 68–78.
48. Лікбез для виборця: як відрізнити «джинсу» від журналістського матеріалу. *Інститут масової інформації*. 2018. 19 грудня. URL: <https://imi.org.ua/infographics/7-typovykh-oznak-dzhynsy>.

49. Луспеник Д. Інститут дифамації і українське законодавство щодо захисту честі, гідності та ділової репутації (співвідношення та вибір пріоритету в судовій практиці). *Право України*. 2006. № 2. С. 62–66.
50. Лянной Ю. О. Визначення видів реабілітації у професійній підготовці майбутніх магістрів з фізичної реабілітації. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер. Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт*. 2013. Вип. 112(2). С. 177–182. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuPN_2013_112%282%29__42.
51. Магда Є. Гібридна війна: питання і відповіді. *MediaSapiens*. 2015. 27 липня. URL: https://ms.detector.media/trends/1411978127/gibridna_viyna_pitannya_i_vidpovidi.
52. Марценюк Т. Гендерна рівність і недискримінація: посібник для експертів і експерток аналітичних центрів. Київ: [б. в.], 2014. 65 с.
53. Марщук А. Цензура в Україні: яка вона? *Детектор медіа*. 2008. 7 травня. URL: <https://detector.media/infospace/article/38232/2008-05-07-tsenzurav-ukraini-yaaka-vona>.
54. Меліщук О. Е. Миротворча діяльність як засіб забезпечення миру у світі. *Міжнародні читання присвячені пам'яті професора Імператорського Новоросійського університету П. Є. Казанського* : матеріали Міжнародної конференції (м. Одеса, 22-23 жовтня 2010 року). Одеса : Фенікс, 2010. С. 237–240.
55. Мельник Т. М. Гендер як наука та навчальна дисципліна. *Основи теорії гендеру* : навч. посіб. Київ : К.І.С., 2004. С. 10-29.
56. Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству : лист Міністерства освіти і науки України № 1/11-5480 від 18.05.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v5480729-18>.
57. Мифы и факты о гаях, лесбиянках и бисексуалах. 4-е изд., испр. и доп. Санкт-Петербург : Российская ЛГБТ-Сеть, 2011. 52 с.
58. Мова ворожнечі та ЗМІ: міжнародні стандарти та підходи / ред.-упор. Бондаренко О., Буткевич М., Федорович І. Київ : Проект «Без кордонів» ГО «Центр «Соціальна дія», 2015. 64 с.
59. Можаровська К. В. Зміст категорії «публічна особа» в контексті її права на захист честі, гідності та ділової репутації». *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. Право*. 2013. Вип. 22. Ч.1. Т.1. С. 178–182.
60. Молодиченко Н. А., Танана С. М. Основні аспекти поняття політичної коректності в сучасній англійській мові. *Молодий вчений*. 2016. № 5 (32). С. 504–510.
61. Моніторинг. Метод дослідження. *Академія української преси*. URL: <http://www.aup.com.ua/monitoring/metod-doslidzennja> (дата звернення: 30. 06. 2019).
62. Мудра І. Поняття «фейк» та його види у ЗМІ. *Теле- та радіожурналістика*. 2016. Вип. 15. С. 184–188.
63. Нестерович В. Ф. Основні підходи до визначення поняття «лобіювання». *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2010. № 1. С. 50–58.

64. Неупередженість. *Академія BBC*. URL: <https://www.bbc.co.uk/academy/uk/articles/art20160929111357962> (дата звернення: 19.06. 2019).
65. Онлайн-курс «Новинна грамотність» / під заг. ред. Д. Дуцик, Д. Тарадай *Відеотека. Детектор медіа*. URL: <https://video.detector.media/special-projects/novynna-gramotnist-i22> (дата звернення: 10.07. 2019).
66. Печериця Н. М. Ейджизм студентської молоді та соціальнопедагогічні напрями його подолання. *Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. Педагогічні науки*. 2018. Вип. 82(2). С. 216-220. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2018_82%282%29__46.
67. Пида Г. Верифікація або як не стати жертвою фейків. *Медіакритика*. 2016. 12 квітня. URL: <https://www.mediakrytyka.info/za-scho-krytykuuyutmedia/veryfikatsiya-abo-yak-ne-staty-zhertvoyu-feykiv.html>.
68. Пірен М. І. Толерантність – дієвий чинник згоди та консолідації в сучасному українському суспільстві. *Вісник НАДУ. Сер. Соціальна і гуманітарна політика*. 2015. №2. С. 51–56.
69. Подольська Є. А., Подольська Т. В. Соціологія: 100 питань, 100 відповідей. Київ : Інкос, 2009. 352 с.
70. Попович К. В. Гібридна війна як сучасний спосіб ведення війни: історичний та сучасний виміри. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Історія*. 2016. Вип. 2 (35). С. 75–79. URL: <https://bit.ly/2SK1sri>.
71. Порошенко підписав Закон про виключення з українського законодавства і використання терміна «інвалід». *Цензор.Нет*. 2018. 16 січня. URL: <https://censor.net.ua/ua/n3044665>.
72. Посібник з верифікації : визнач. гід з верифікації цифр. контенту для висвітлення надзвичайн. подій / під ред. Крейга Сільвермана. Київ : Укр. асоц. вид. період. преси : Європ. центр журналістики, 2015. 128 с. URL: <http://texty.org.ua/pg/chapter/Oles/read/55735/55885>.
73. Посохова Я. С. Проблема ідентичності та визначення психологічних основ її вивчення. *Право і безпека*. 2015. № 57. С. 217–221.
74. Права людини та мас-медіа в Україні: Збірник конспектів лекцій / Авт. кол. За ред. Виртосу І., Шендеровського. Київ : Інститут журналістики КНУ ім. Тараса Шевченка, 2018. 260 с.
75. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України № 1706-VII від 27.03.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>.
76. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.
77. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України № 5207-VI від 6.09.2012. Дата оновлення: 30.05.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17>.
78. Про застосування судами законодавства, що регулює захист честі, гідності і ділової репутації громадян та організацій : Постанова Пленуму Верховного Суду України №7 від 28.09.90. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-90/ed20090227/find?text=%ED%E0%EA%EB%E5%EF%EE%EC>.

79. Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2002. № 564. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/564-2002-%D0%BF>.
80. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII станом на 10.08.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
81. Прокопенко О. В. Адвокаційна діяльність та некомерційне лобіювання в Україні: посібник. Київ : Програма розвитку ООН в Україні, 2017. 82 с.
82. Про національну безпеку України. Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.
83. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України зі змінами, внесеними згідно із Законом № 2249-VIII від 19.12.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12>.
84. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях : Закон України № 2268-19 від 18.01.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19>.
85. Резолюція № 1165 (1998) Парламентської Асамблеї Ради Європи о праві на неприкосновенность личной жизни. URL: http://cyberpeace.org.ua/files/iii_4.pdf (дата звернення: 19.06. 2019).
86. Різун В. В. Теорія масової комунікації : підруч. для студ. Київ : Просвіта, 2008. 260 с.
87. Розуміння суті антисемітських злочинів на ґрунті ненависті та задоволення потреб єврейських громад, пов'язаних із безпекою : Практичний посібник. Варшава : БДПЛ/ОБСЄ, 2017. 96 с. URL: <https://www.osce.org/uk/odhr/376144?download=true>.
88. Рябов С. Г. Політологія: словник понять і термінів. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. 253 с.
89. Сімейний кодекс України від 10.01.2002. Дата оновлення: 04.08.2013. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294714/ed20130804/sp:max100#n48> (дата звернення: 25.07. 2019).
90. Сірий С. Сутність понять «локальна війна» і «воєнний конфлікт» та їх типологія. Політичний менеджмент. 2006. №4. С. 124–134.
91. Словник гендерних термінів / Укладач З. В. Шевченко. Черкаси : видавець Чабаненко Ю., 2016. 336 с. URL: <http://a-z-gender.net/ua/wpcontent/uploads/2018/05/Slovnuk-gendernyh-terminiv.pdf>.
92. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Онлайн версія. URL: http://ukrlit.org/slovnuk/slovnuk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh.
93. Словник УА. Портал української мови та культури. URL: <https://www.slovnuk.ua>.
94. Созаев В. В. Мифы и факты о геях, лесбиянках и бисексуалах. 4-е изд. Санкт-Петербург : Радуга. 2011. 52 с.

95. Средства массовой информации и права ребенка : справочник для журналистов, составленный самими журналистами. *MediaWise для ЮНИСЕФ*, 2-е изд. Таллинн : Lastekaitse Liit, 2005. 59 с.

96. Станкевич О. Що громадським активістам слід знати про адвокацію? *Міжнародний фонд «Відродження»*. 2013. 23 вересня. URL: http://www.irf.ua/allevnts/news/scho_gromadskim_aktivistam_slid_znati_pro_ad_vokatsiyu/

97. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду. Редакція від 16.09.2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010.

98. Струкова Т. Превентивний потенціал освітньої діяльності. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2015. № 1–3. С. 108–112.

99. Сьогодні на Донбасі стартує операція Об'єднаних сил. *Цензор. НЕТ*. 2018. 30 квітня. URL: https://censor.net.ua/ua/news/3063937/sogodni_na_donbasi_startuye_operatsiya_obyednanyh_syl.

100. Термін «Безпека». *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/1742>.

101. Термін «Наклеп». *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/16452>.

102. Толерантная журналистика : брошюра / Восточно-Европейская Сеть общественных миротворческих организаций, 2017. *Journalists for tolerance*. URL: http://j4t.by/wp-content/uploads/2018/01/talierantnaja_zhurnalistyka-ru.pdf.

103. Туляков В. А. Виктимизация предпринимательства. Отчет по научно-исследовательской программе «А» за 2000 год. Одесса [б. в.], 2001. 106 с.

104. Україна є одним зі світових лідерів за рівнем цькування серед підлітків. *УНІАН*. 2018. 10 травня. URL: <https://www.unian.ua/society/10111031-ukrajina-ye-odnim-zi-svitovih-lideriv-za-rivnem-ckuvannya-seredpidlitkiv.html>.

105. Українська релігієзнавча енциклопедія. URL: <https://ureonline.info/encyclopedia> (дата звернення: 05.07. 2019).

106. Усиновлення дитини: порядок і процедура. *Юридический портал Украины*. 2019. URL: <https://www.lawportal.com.ua/pravovi-njuansiusinovlennjaditini.html> (дата звернення: 25.07. 2019).

107. Хёген М., Вильгельм С. Журналисты в роли миротворцев - европейский опыт. *Deutsche Welle*. 2009. 02 июня. URL: <https://p.dw.com/p/I06i>.

108. Хлівнюк Т. П. Основні визначення терміна «політичний активізм» у сучасному політичному дискурсі. *Політикус*. 2016. Вип. 1. С. 60–63. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/polit_2016_1_14.

109. Хомич Т. М. Фізичне насильство як одна із форм вчинення насильства в сім'ї. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2010. № 2. URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2010/n2/10ktmnvs.pdf>.

110. Цивільний кодекс України від 16.01.2003. Дата оновлення: 31.03.2019. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

111. Чоповський Д. Журналістські стандарти: інформаційна довідка. *Інститут масової інформації*. 2011. 31 травня. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/journalistski-standarti-informatsiy-na-dovidka/> (дата звернення: 13. 05. 2019).

112. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. 640 с.
113. Шейбе С., Рогоу Ф. Медіаграмотність : гідручник для вчителів / Перекл. з англ. С. Дьома; за загал. ред. В. Ф. Іванова, О. В. Волошенюк. Київ : Центр Вільної Преси, Академія Української Преси, 2017. 319 с.
114. Шевченко В. Фактчекінг і верифікація у журналістській роботі. *Образ*. 2018. Вип. 1(27). С. 140–153.
115. Шутий М. В. Аспекти визначення поняття «безпека» та його значення для забезпечення особистої безпеки працівників органів внутрішніх справ України. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2014. № 3. С. 173–178. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/uazt_2014_3_19.
116. Щодо підвищення рівня толерантності та запобігання поширенню ксенофобських настроїв : Рішення Національної експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі №32 від 18. 06. 2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr032623-13>.
117. Юридична енциклопедія: В 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Т. 5. Київ : «Українська енциклопедія», 1998. 736 с.
118. Як комунікувати толерантність та мультикультурність в українському суспільстві? *Укрінформ*. 2019. 11 березня. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2650398-ak-komunikuvati-tolerantnistta-multikulturnist-v-ukrainskomu-suspilstvi.html>.
119. Як писати про військових: термінологія для ЗМІ. *Media Sapiens*. 2016. 13 червня. URL: https://ms.detector.media/ethics/standards/yak_pisati_pro_viyskovikh_terminologiya_dlya_zmi (дата звернення: 17.07. 2019).
120. Як це працює: громадський активіст. *Інтернет-газета Etcetera*. 2018. 23 серпня. URL: <https://uk.etcetera.media/yak-tse-pratsyuye-tsivilniyaktivist.html>.
121. Conflict sensitive journalism : handbook. Special edition. Myanmar. Copenhagen: International Media Support, 2014. 76 p.
122. European Parliament resolution on homophobia in Europe. Strasbourg, 2006. URL: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=//EP//TEXT+TA+P6-TA-2006-0018+0+DOC+XML+V0//EN>.
123. Glick P., Fiske S. The Ambivalent Sexism Inventory: Differentiating hostile and benevolent sexism. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1996. № 70. P. 491-512.
124. Howard R. Conflict-Sensitive Reporting: State of the Art. A Course for Journalists and Journalism Educators. Paris : UNESCO, 2009. 54 p.
125. Rempell S. Defining Persecution. *Utah Law Review*. 2013. No. 1. DOI: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1941006>.
126. The 5 Principles of Ethical Journalism. *Ethical Journalism Network*. URL: <https://ethicaljournalismnetwork.org/who-we-are/5-principles-of-journalism>.

ПРИКЛАД МОНІТОРИНГУ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ МОВИ ВОРОЖНЕЧІ В ІНТЕРНЕТ-МЕДІА

П'ять сплесків ненависті. Кейси з використання мови ворожнечі у ЗМІ Запоріжжя

Текст (подано мовою оригіналу): Наталія Виговська, регіональна представниця ІМІ в Запорізькій області, для «Детектора медіа» 31.03. 2017

Наибольшее количество материалов с признаками языка вражды в запорожских СМИ за октябрь 2016 – январь 2017 года касается темы украинно-российских отношений.

В рамках проекта по преодолению агрессии, ксенофобии и языка вражды в СМИ и социальных сетях «Детектор медиа» начинает публиковать обзоры региональных медиа на предмет присутствия языка вражды.

В этом материале представляем вниманию читателей пять кейсов из Запорожской области. Проанализированы газеты «МИГ», «Панорама», новостные ленты информационных сайтов «Забор» (zabor.zp.ua), 061 (061.ua), misto.zp.ua за период с 1 октября 2016 года по 31 января 2017 года. Темы мониторинга – миграция, гендер, религия, этничность и украинно-российские отношения.

Кейс №1. «Путлер заврался: газ в Геничеськ из Кремля не пришел» Газета «МИГ», 17.11.2017, с.4.

Тематика: украинно-российские отношения.

Фрагмент:

«Так что Путлер по поводу Геничеська жестоко заврался. Пусть он на своем газе себе сухари готовит. Ему их – после приговора трибунала, много понадобится».

Нарушения: использование в тексте грубой лексики – искаженного имени главы РФ как элемент дегуманизации личности врага, использование синекдохи – отождествление лидера страны с ее народом, использование негативно окрашенной эмоциональной лексики, открытые угрозы, прогнозы, основанные на эмоциях, а не фактах.

Кейс № 2. «Российское убивает! УКРОП настаивает на маркировке продукции из РФ и запрете российских банков в Украине» Газета «МИГ», 24.11.2017, с.7.

Тематика: украинно-российские отношения.

Нарушения:

Джинса (в рубрике «Политарена» чаще всего публикуются материалы такого рода, плюс текст обладает рядом признаков заангажированности). Использование политическими силами конфликта на востоке Украины для продвижения своего политического бренда и трансляция этих идей в СМИ. Фрагмент:

Российское убивает!

УКРОП настаивает на маркировке продукции из РФ и запрете российских банков в Украине

Несмотря на то, что Украина воюет с Россией уже третий год, на полках наших магазинов полно российских товаров. Они могут притаться за незначительными наименованиями или же изменить этикетки – как в банках, многочисленные предприятия и учреждения, которые пытаются скрыть свою истинную сущность под другими названиями. Украинцы же, покупая «архаичную» продукцию и обслуживаясь в российских компаниях, продолжают пополнять кассу РФ, которая ведет войну на Востоке нашего государства.

Каждый пятый импортный товар в Украине – российского происхождения

Запрета поставлять продукцию из РФ в Украину не существует – наше государство ввело только персональные санкции против отдельных физических и юридических лиц северного соседа. Не запрещена у нас и деятельность российских банков, ведь санкции фактически не затронули финансовый сектор.

Представители «Украинского объединения патриотов – УКРОП» не соглашались с такой ситуацией и настаивают на обязательной маркировке продукции российского происхождения – народные депутаты от этой политической силы зарегистрировали соответствующий законопроект в парламенте. Если его примут, на ценниках и этикетках российских товаров в обязательном порядке должна стоять отметка «Продукция страны-агрессора». Такую же информацию

услуг контролируется РФ, эта информация также должна быть указана. «В отношении нарушителей эти требования будут применяться жесткие санкции – не только штрафы, но и конфискации продукции и выдворение предпринимателей, которые реализуют российские товары, не информируя об этом потребителей», – отмечает один из авторов документа Виталий Курпий.

Стоит отметить, что о запрете продажи российских товаров на территории Украины речь не идет. Однако маркировка будет подталкивать украинцев искать нероссийские аналоги необходимой продукции. И это, как показывает практика, не так уж и просто. Более того, потенциально заменить некоторые товары можно и за счет украинской продукции. А переориентация на товары и услуги украинского происхождения будет способствовать наращиванию отечественного производства.

Российский капитал составляет более трети в украинской банковской системе

В УКРОПе уверены, что прокси-активные агрессору должны быть комплексными. Поэтому парламентарии из этой политической силы подготовили еще несколько законопроектов, которые помогут выбить финансовую почву из-под ног у режима Путина. Речь идет о по-

Украине. Украинцы соглашаются, что эти шаги надо было сделать сразу после начала агрессии. «Если этого не сделали ранее, то следует делать сейчас», – говорит народный депутат от УКРОПа Ирина Констанкевич. Ведь, все это время, пока власть медлит, средства украинского налогоплательщика через российские банковские структуры уходят на поддержку агрессии на Востоке Украины. «Как показывает мировой опыт, персональные санкции никак не вредят агрессору, действенными оказываются только секторальные – без определенного круга лиц для конкретной сферы бизнеса, который работает в Украине», – отмечают в партии. По состоянию на 1 октября 2016 года, доля российского капитала в нашей банковской сфере составила 36 процентов. При этом «ВТБ», «Проминвестбанк», «Сбербанк» и «Альфа Банк» входят в 20 крупнейших в Украине. А все клиенты вра-

жеских структур могут быть опорами банковской системы Украины, поскольку их активность в основном зафиксирована в Кремле...

УКРОП также предлагает запретить дистанционные и коммунальные услуги сотрудничать с «какими-то социальными учреждениями, которые не будут способствовать развитию украинской финансовой системы от времени капитала и устранению рисков, которые он несет, но и даст сигнал мировым рынкам Украины о том, что мы не хотим поддерживать агрессию, если это возможно, чтобы мы могли разорвать отношения с теми, кто бы в наименее чувствительных секторах.

«Украина должна отказаться от пост-

Манипуляция заголовком и искажение смысла. Использование дисфемизма: замена эмоционально и стилистически нейтральных слов эмоционально заряженными, грубыми.

Эмоциональное усиление контекста. В тексте используется принцип переноса с частного на общее: все, что имеет отношение к российскому, убивает. Использование фото с манипулятивными и враждебными лозунгами вроде «ВТБ Банк, Сбербанк – на вас кровь».

Кейс 3. «Грабят на виду у всех» Газета «МИГ», 01.12.2016, с. 33.

Тематика: этнические группы.

Фрагмент:

1. «Не так давно вся Украина наблюдала за тем, как в поселке Лоциновка Измаильского района Одесской области жители силой изгнали из села представителей ромской национальности. Причиной такого события стало систематическое совершение цыганами правонарушений и преступлений в отношении других жителей поселка Лоциновка. И терпели это все, пока не случилась трагедия. Ром изнасиловал и убил малолетнюю девочку... Вопрос!!!

Нужно ли было этого ждать??? Проявления этнической преступности были всегда».

2. «...На самом деле, все просто. На поселке ДД в Шевченковском районе проживает группа женщин ромской национальности. Судя по внешнему виду, хорошо питаются и одеваются. Основным источником дохода этой колоритной группы лиц является грабеж жителей нашего города. При этом следует отметить, что преступники не пользуются гипнозом или каком-либо другим видом воздействия на сознание или подсознание. Помогает цыганкам обычный страх, родом из детства, и растерянность. Ну и, конечно, равнодушие окружающих, которых вокруг, как правило, много. Но почему-то все делают вид, что ничего не происходит и их это не касается. Вот одна из основных причин такого долгого существования этого явления. Облегчает задачу грабительницам бездеятельность полиции».

3. «Нельзя не обратить внимание на то, с какой циничностью выбраны эти места. Вы или ваши близкие заболели? И вы несете в больницу последние сбережения, чтобы помочь близкому человеку, а то и спасти ему жизнь. И тут к вам, уже серьезно огорченным и озадаченным проблемами со здоровьем, “подкатывает” группа цыганок и начинает свое “шоу”... Нарушения: акцентирование на тождестве «ром = преступник», подчеркивание предрасположенности к преступлениям представителей ромской национальности. Называние «преступниками» лиц, которые не были признаны виновными и даже не были задержаны.

Обобщение и отождествление всех ромов с преступлениями.

Несбалансированность: использование только негативных примеров, подтверждающих идею автора. Использование негативно окрашенных существительных, прилагательных и глаголов: преступники, грабительницы, «подкатывают», цинизм, колоритная группа.

Противопоставление высоких морально-нравственных категорий неромов с цинизмом и беспринципностью ромов.

Декларация выводов, не подтвержденных фактами. Высказывание предположений, основанных на эмоциях, а не фактических данных.

Кейс № 4. «В Запорожской области гражданин Молдовы насмерть сбил человека»

Сайт «Забор», 15 ноября 2016 года, автор не указан, опубликовано polit.

Тематика: этнические группы/национальность.

Фрагмент:

«Вчера в 18.20 в Мелитопольский отдел полиции поступило сообщение о том, что возле села Удачное на автодороге Одесса-Мелитополь-Новоазовск произошло ДТП. 27-летний гражданин Молдовы, управляя автомобилем DAF с полуприцепом, совершил наезд на пешехода, который переходил проезжую часть вне пешеходного перехода».

Нарушения: неоправданное упоминание национальной принадлежности в связи с совершенным ДТП.

Кейс № 5. В Запорожье по почтовым ящикам раскидывают сепаратистские «Веселые картинки»

Сайт «Забор», 1 ноября 2016 года, автор не указан, опубликовано admin.

Тематика: украино-российские отношения.

Фрагмент:

«В Запорожье в почтовых ящиках появились листовки – «Веселые картинки», которые местами несут явно сепаратистское содержание. Об этом сообщает «ЗаБор».

В соцсети пользователь Яна Надобко выложила фото листовок, которые появились в почтовом ящике, сопровождает она их таким комментарием: «Запорожцы, а что это за сепарские листовки кидают нам в почтовые ящики? Это как понимать, гниды начали поднимать головы? Снова начинают терять страх? Прочтите всю статью – это мрак. Где СБУ?»

В этой листовке рассуждают о том, кому нужно бояться русских. Бояться, уверяют, нужно всем, кто причастен к гибели мирных людей. «А причастен каждый, кто хотя бы раз сказал «Слава Украине», – уверяют авторы». Нарушения: цитирование враждебной лексики – дегуманизация врага (гниды), отсутствие сбалансированности и полноты информации в тексте, разжигание межнациональной ненависти.

Джерело: сайт «Детектор медіа».

URL: <https://detector.media/infospace/article/124678/2017-03-31-pyatvpsplekov-nenavisti-keisy-po-ispolzovaniyu-yazyka-vrazhdy-v-smi-zaporozhya>.

ЛЮДИ З ІНВАЛІДНІСТЮ: МОВА І ЕТИКЕТ
Рекомендації щодо поводження і написання матеріалів про людей з інвалідністю

НЕ створює стереотипи:	Створює стереотипи:
Людина (дитина) з інвалідністю Людина з обмеженими фізичними (ментальними, сенсорними і т. д.) можливостями	Хворий, каліка, покалічений, деформований, неповноцінний, дефективний, неспроможний, з вадами
Людина (дитина), яка використовує інвалідну коляску, пересувається на колясці Людина з травмою хребта, з порушенням опорно-рухового апарату	Людина, прикута до інвалідного візка Візочник
Вроджена інвалідність. Інвалідність з дитинства	Вроджений дефект, вада
Людина має церебральний параліч (ДЦП) або інше	Страждає на ДЦП
Людина, яка перенесла поліомієліт, Має інвалідність в результаті поліомієліту	Страждає від поліомієліту, від наслідків поліомієліту, жертва поліомієліту
Людина з інтелектуальною інвалідністю Людина з особливостями інтелектуального розвитку Людина з затримкою розумового розвитку	Відсталий, слабоумний, розумово неповноцінний
Людина з синдромом Дауна, діти з синдромом Дауна	«Даун», «даунятко»
Людина з епілепсією або підвласна епілептичним нападам	Епілептик, з випадками
Людина з емоційною інвалідністю Людина з психічними або емоційними розладами	Божевільний, псих
Незряча людина, слабозора людина. Людина з порушенням зору	Сліпий, Сліпий, як кріт, абсолютно сліпий,
Людина з порушенням слуху Людина (дитина) з залишками слуху	Глухий, туговухий Глухонімий, глуха людина
Людина з порушенням мови, Людина з труднощами в спілкуванні	Німий
Звичайна, типова людина, без інвалідності (за контекстом)	Нормальний, здоровий (у порівнянні з інвалідом)

Коли Ви говорите або пишете про дітей та дорослих з інвалідністю, рекомендуємо використовувати слова і поняття, які не створюють стереотипів. Ще одне, на що потрібно звернути увагу: вибираючи слова і вирази, слід уникати стереотипів. «Жертви» – це надмірно драматичний образ, вічно нещасної і безпорадної людини. «Герой», який «не дивлячись ні на що» «подолав» і має «нормальне» життя – теж дуже поширений образ. Створюючи його в такому ключі, автор непомітно впадає в протекційний тон. Не потрібно проявляти зайву жалісливість і нав'язливе співчуття: те, що Ви спочатку не бачите в людині з інвалідністю рівного собі – образливо.

Крім того, пам'ятаєте, що, прагнучи коректності, потрібно уникати узагальнень і припущень. Не соромтеся запитувати, як буде правильно, у самих людей з інвалідністю.

Люди, які зазнають труднощі при пересуванні

Пам'ятайте, що інвалідна коляска недоторканий простір людини. Не спирайтеся ліктем на нього, не штовхайте, не кладіть на нього ноги без дозволу. Починати пересувати коляску без дозволу власника – все одно, що схопити і понести людину без її дозволу.

Завжди питаєте, чи потрібна допомога, перш ніж надати її. Пропонуйте допомогу, якщо потрібно відкрити важкі двері або пройти по килиму з довгим ворсом.

Якщо Ваша пропозиція про допомогу прийнята, запитайте, що потрібно робити, і чітко дотримуйтеся інструкцій.

Якщо вам дозволили пересувати коляску, спочатку котіть її поволі. Коляска швидко набирає швидкість, і несподіваний поштовх може привести до втрати рівноваги.

Завжди особисто переконайтеся в доступності місць, де заплановані заходи. Заздалегідь поцікавтеся, які можуть виникнути проблеми або бар'єри, і як їх можна подолати.

Якщо існують архітектурні бар'єри, попередьте про них, щоб людина заздалегідь мала можливість прийняти рішення.

Не треба плескати людину, що знаходиться в інвалідній колясці, по спині або по плечу.

Якщо можливо, розташуйтеся так, щоб ваші очі були на одному рівні. Уникайте положення, при якому Вашому співбесідникові потрібно закидати голову.

Не починайте розмову з людиною, що пересувається на колясці за його спиною. Станьте перед обличчям. Не лякайте і не галасуйте.

Людина може злякатися, втратити рівновагу і впасти.

Пам'ятаєте, як правило, у людей, що мають труднощі при пересуванні, немає проблем із зором, слухом і розумінням.

Не думайте, що необхідність користуватися інвалідною коляскою – це трагедія. Це спосіб вільного (якщо немає архітектурних бар'єрів) пересування. Є люди, які користуються інвалідною коляскою, не втратили здатності ходити і можуть пересуватися за допомогою милиць, тростини і т.

п. Коляски вони використовують для того, щоб економити сили і швидше пересуватися.

Люди з порушенням зору

Порушення зору має багато ступенів: тотальна сліпота, світосприйняття, залишковий зір, слабозорість. Повністю незрячих людей всього біля 10 %, решта людей має залишковий зір, може розрізняти світло і тінь, іноді колір і контури предмету.

З'ясуйте, чи необхідна Ваша допомога. Не потрібно хапати людину з порушенням зору і тягнути її за собою.

Не ображайтеся, якщо Вашу допомогу відхилили.

Завжди звертайтеся безпосередньо до людини (навіть якщо вона Вас не бачить), а не до його зрячого компаньйона.

Завжди називайте себе і представляйте інших співбесідників, а також решту присутніх. Якщо Ви хочете потиснути руку, скажіть про це.

Використовуйте, якщо це доречно, фрази, що характеризують звук, запах, відстань. Врахуйте, що не всім це подобається. Коментуйте побачене.

Коли Ви спілкуєтеся з групою незрячих осіб, не забудьте кожного разу називати того, до кого Ви звертаєтеся.

Не примушуйте Вашого співбесідника говорити в порожнечу: якщо Ви переміщаєтеся, попередьте його про це.

Цілком нормально вживати вираз «дивитись». Для незрячої людини це означає «дивитись руками», відчувати.

Якщо Ви збираєтеся читати незрячій людині, спочатку попередьте про це. Говоріть нормальним голосом. Не пропускайте інформацію, якщо Вас про це не попросять.

Якщо це важливий лист або документ, не потрібно для переконливості давати його торкати. При цьому не замінюйте читання переказом. Коли незряча людина повинна підписати документ, прочитайте його обов'язково повністю. Інвалідність не звільняє незрячу людину від відповідальності, обумовленої документом.

Завжди з'ясовуйте, в якій формі людина хоче отримати інформацію: азбука Брайля, великий шрифт, дискета, аудіокасета. Якщо у вас немає можливості перевести інформацію в потрібний формат, віддайте її в тому вигляді, в якому вона є, це краще, ніж нічого.

Опишіть коротко, де Ви знаходитесь. Наприклад: «В центрі залу, приблизно в шести кроках від Вас, стоїть стіл». Або: «Зліва від дверей, як заходиш, кавовий столик». Якщо ви в приміщенні розкажіть, де знаходяться двері, вікна, допоможіть зорієнтуватися.

Слідкуйте, щоб меблі і інші речі не заважали пересуватися. Слідкуйте, щоб двері, віконні рами, дверці меблі були зачинені і не завдали шкоди людині при пересуванні. Звертайте увагу на наявність предметів, що б'ються.

Уникайте розпливчатих визначень та інструкцій, які зазвичай супроводжуються жестами, виразів ніби: «склянка знаходиться десь там на столі, це поблизу від вас». Прагніть бути точним: «Склянка посередині столу», «Стілець праворуч від вас».

Коли Ви пропонуєте незрячій людині сісти, не всаджуйте її, а направте руку на спинку стільця. Якщо ви знайомите її з незнайомим предметом, дайте їй можливість вільно вивчити предмет руками. Якщо Вас попросили допомогти узяти якийсь предмет, не слід тягнути руку незрячої людини до предмету і брати його рукою цей предмет.

Якщо Ви помітили, що незряча людина збилася з маршруту, не управляйте нею на відстані, підійдіть і допоможіть стати на потрібний шлях.

Ідіть попереду людини з порушенням зору, нехай вона тримається за Вашу руку чи плече. Попереджайте про перешкоди: сходи, калюжі, ями тощо

При спуску або підйомі по сходах ведіть незрячого перпендикулярно до них. Пересуваючись, не робіть ривків, різких рухів. При супроводі незрячої людини не закладайте руки назад це незручно.

Не віднімайте і не зціплюйте тростину людини.

Поводьтеся з собаками-поводирями не так, як зі звичайними домашніми тваринами. Не командуйте, не чіпайте і не грайте з собакою-поводирем.

Люди з порушенням слуху

Розмовляючи з людиною, у якої порушений слух, дивіться прямо на неї.

Існує декілька типів і ступенів глухоти. Відповідно існує багато способів спілкування з людьми, у яких є порушення слуху. Якщо Ви не знаєте, який вважати за краще, запитайте у них.

Не затемняйте свою особу і не загороджуйте її руками, волоссям або якимись предметами. Ваш співбесідник повинен мати можливість стежити за виразом вашого обличчя.

Деякі люди можуть чути, але сприймають окремі звуки неправильно. В цьому випадку говоріть трохи більш голосно і чітко, підбираючи відповідний рівень. У іншому випадку знадобиться лише понизити висоту голосу, оскільки людина втратила здатність сприймати високі частоти.

Щоб привернути увагу людини, яка погано чує, назвіть його (її) по імені. Якщо відповіді немає, можна злегка чіпати людину за руку або плече, на відстані помахати рукою.

Говоріть чітко. Не потрібно надмірно підкреслювати щось. Кричати, особливо у вухо, теж не потрібно.

Якщо Вас просять повторити щось, спробуйте перефразувати свою пропозицію. Використовуйте жести.

Переконаєтесь, що Вас зрозуміли. Не соромтеся запитати, чи зрозумів Вас співбесідник.

Якщо Ви повідомляєте інформацію, яка включає номер, технічний або інший складний термін, адресу, напишіть її, надішліть факсом або електронною поштою або будь-яким іншим способом, але так, щоб вона точно зрозуміла.

Якщо існують труднощі при усному спілкуванні, запитайте, чи не простіше переписуватися. Не говоріть: «Добре, це неважливо».

Повідомлення повинні бути простими.

Не забувайте про середовище, яке Вас оточує. У великих або багатолюдних приміщеннях важко спілкуватися з людьми, які погано чують. Яскраве сонце або тінь теж можуть бути бар'єрами.

Не міняйте тему розмови без попередження. Використовуйте перехідні фрази, наприклад, «добре, тепер нам потрібно обговорити...»

Досить часто люди з порушенням слуху використовують мову жестів. Якщо ви спілкуєтеся через перекладача, не забудьте, що звертатися треба безпосередньо до співбесідника, а не до перекладача.

Не всі люди, які погано чують, можуть читати по губах. Вам краще всього запитати про це під час першої зустрічі. Якщо Ваш співбесідник володіє цією навичкою, потрібно дотримувати декілька важливих правил.

Пам'ятайте:

Що тільки три з десяти слів добре прочитуються.

Потрібно дивитися в обличчя співбесідника і говорити чітко і поволі, використовувати прості фрази і уникати неістотних слів.

Потрібно використовувати вираз обличчя, жести, рухи тіла, якщо хочете підкреслити або прояснити сенс сказаного.

Люди з затримкою розумового розвитку і проблемами спілкування

Використовуйте доступну мову, висловлюйтеся чітко і по суті.

Уникайте словесних штампів і образних виразів, якщо тільки ви не упевнені в тому, що Ваш співбесідник Вас розуміє.

Не говоріть «з висоти». Не думайте, що Вас не зрозуміють.

Кажучи про завдання або проект, розповідайте все «крок за кроком». Дайте можливість Вашому співбесідникові обіграти кожен крок після того, як Ви пояснили йому.

Виходьте з того, що доросла людина із затримкою в розвитку має такий же досвід, як і будь-яка інша доросла людина.

Якщо необхідно, використовуйте ілюстрації або фотографії. Будьте готові повторити кілька разів. Не здавайтеся, якщо Вас з першого разу не зрозуміли.

Поводьтеся з людиною з проблемами розвитку так само, як би Ви поводитися з будь-якою іншою. У бесіді обговорюйте ті ж теми, які ви обговорюєте з іншими людьми, наприклад, плани на вихідні, відпустка, погода, останні події.

Звертайтеся безпосередньо до людини.

Пам'ятайте, що люди із затримкою в розвитку, дієздатні і можуть підписувати документи, контракти, голосувати, давати згоду на медичну допомогу тощо.

Якщо це необхідно, можете записати своє повідомлення або пропозицію на папері, запропонуйте Вашому співбесідникові обговорити його з другом або сім'єю. У записці вкажіть свій номер телефону, запропонуйте обговорити це під час наступної зустрічі.

Люди з психічними порушеннями

Психічні порушення не те ж саме, що проблеми в розвитку. Люди з психічними проблемами можуть мати емоційні розлади, що ускладнюють їхнє життя. У них свій особливий і мінливий погляд на світ.

Не треба думати, що люди з психічними порушеннями обов'язково потребують додаткової допомоги і спеціального звернення.

Поводьтеся з людьми з психічними порушеннями, як з іншими особами. Не потрібно робити передчасних висновків на підставі досвіду спілкування з іншими людьми з такою ж формою інвалідності.

Не слід думати, що люди з психічними порушеннями більше за інших схильні до насильства. Це міф. Якщо Ви доброзичливі, вони відчуватимуть себе спокійно.

Невірно, що люди з психічними порушеннями завжди приймають або повинні приймати ліки.

Невірно, що люди з психічними порушеннями не можуть підписувати документи або давати згоду на лікування. Вони, як правило, визнаються дієздатними.

Невірно, що люди з психічними порушеннями мають проблеми в розумінні або мають нижчий рівень інтелекту, ніж більшість людей.

Невірно, що люди з психічними порушеннями не здатні працювати. Вони можуть виконувати безліч обов'язків, які вимагають певних навиків і здібностей.

Не думайте, що люди з психічними порушеннями не знають, що для них добре, а що погано.

Якщо людина, що має психічні порушення, засмучена, запитайте її спокійно, що Ви можете зробити, щоб допомогти їй.

Не думайте, що людина з психічними порушеннями не може справитися з хвилюванням.

Не говоріть різко з людиною, що має психічні порушення, навіть якщо у вас є для цього підстави.

Люди, що мають труднощі мовлення

Не ігноруйте людей, яким важко говорити, тому що зрозуміти їх у Ваших інтересах.

Не перебивайте і не поправляйте людину, яка зазнає труднощі в мовленні. Починайте говорити тільки тоді, коли переконаєтеся, що вона вже закінчила свою думку.

Не намагайтеся прискорити розмову. Будьте готові до того, що розмова з людиною з утрудненою мовою займе у вас більше часу. Якщо ви поспішаєте, краще попросіть вибачення і домовитися про інший час.

Дивіться в обличчя співбесідникові, підтримуйте візуальний контакт. Віддайте цій бесіді всю Вашу увагу.

Не думайте, що утруднення мови показник низького рівня інтелекту людини.

Якщо людину з утрудненою мовою супроводжує інша людина, не адресуйте Ваші питання, коментарі або прохання компаньйонові.

Намагайтеся задавати питання, які вимагають коротких відповідей або кивка.

Не прикидайтеся, якщо Ви не зрозуміли, що Вам сказали. Повторіть те, як Ви зрозуміли, і реакція співбесідника Вам допоможе. Не соромтеся перепитати те, що Ви не зрозуміли. Якщо Вам знову не вдалося зрозуміти, попросіть вимовити слово в повільнішому темпі, можливо, по буквах.

Не забувайте, що людині з порушеною мовою теж потрібно висловитися. Не перебивайте її і не пригнічуйте. Не квапте того, хто говорить.

Не думайте, що людина, у якої виникають труднощі в мові, не може зрозуміти Вас.

Не грайте з чужими голосовими пристосуваннями, оскільки вони є особистою приналежністю людини.

Якщо у Вас виникають проблеми в спілкуванні, запитайте, чи не хоче Ваш співбесідник використовувати інший спосіб написати, надрукувати.

Люди з гіперкінезами (спастика)

Гіперкінези мимовільні рухи тіла або кінцівок, які зазвичай властиві людям з дитячим церебральним паралічем (ДЦП). Мимовільні рухи можуть виникати також у людей з пошкодженням верхніх відділів спинного мозку.

Якщо ви бачите людину з гіперкінезами, не слід явно звертати увагу на неї.

При розмові не відволікайтеся на мимовільні рухи Вашого співбесідника, тому що можете пропустити щось важливе, і тоді ви обоє будете в незручній ситуації.

Пропонуйте допомогу ненав'язливо, не привертаючи загальної уваги.

Перед тим, як сісти за стіл з людиною з гіперкінезами, поцікавтеся, яка сервіровка їй зручна. Їй може знадобитися соломинка, глибока або мілка тарілка, низька або висока чашка і так далі. Спеціальні столові прибори вона може мати з собою.

Якщо в магазині людина з гіперкінезами попросила Вас дістати її гаманець і розплатитися або покласти покупки їй в сумку, не бійтеся виконати це прохання. При цьому не потрібно розплачуватися за нього.

У транспорті: при вході в автобус (тролейбус, трамвай), перш ніж запропонувати свою допомогу, запитайте чи потрібно це. Деяким людям допомога сторонніх людей тільки заважає. Поступаючись місцем, не наполягайте, якщо людина відмовилася.

Якщо Ви купуєте квитки в кіно або театр для людини або людей з гіперкінезами, вибирайте такі місця, де вони не заважатимуть іншим глядачам мимовільними рухами. Якщо таких місць немає, потрібно домовитися з адміністрацією про додаткові місця в проході.

Не бійтеся суперечити людині з гіперкінезами, намагаючись її не розхвилювати. Позиція “тільки не хвилюйся”, “добре, добре”, приведе до втрати часу і нервів. Спокійно висловлюйте свої аргументи, навіть якщо бачите, що Ваш співбесідник нервує.

При гіперкінезах зустрічаються також утруднення мови. В даному випадку радимо прислухатися до рекомендацій, викладених в розділі “люди з труднощами мовлення”.

Джерело: Всеукраїнська благодійна організація «Волонтерське об'єднання «Крила» <http://kryla.org.ua/mova-i-etyket/>

*Довідкове видання
(українською мовою)*

Укладачі:

Виговська Наталія Анатоліївна
Любченко Юлія Валеріївна
Сірінюк-Долгарьова Катерина Григорівна

КОНФЛІКТНО-ЧУТЛИВА ЖУРНАЛІСТИКА

короткий словник-довідник термінів і понять

Рецензент – В. А. Ковпак
Відповідальна за випуск – Ю. В. Любченко
Технічний редактор – К. Г. Сірінюк-Долгарьова
Коректор – В. М. Остапенко

Запорізький національний університет
69600, м. Запоріжжя, МСП-41 вул.
Жуковського, 66